318 - 79 Учебник арабского языка. Казань, 189

۲	مدح علم صرف
۴	تعلم كيفية درس
۹	اقسام سبعه
۱۲	فصل متعدی ولازم
۱۳	فصل ابتدأ واجتماع ساكنين
۱۴	فصل اعلال
۱۵	فصل اشتقاق
۱۵	مباحث اسماء
۱۶	ثلاثی مجرد مصدرلرينڭ اوزانی
۱۸	مصدرميمی ، نوعی ،عددی
۱۹	ثلاثی مزيد مصدرلرينڭ اوزانی
۲۲	فصل فی اسم الفاعل
۲۵	فصل فی اسم المفعول
۲۶	فصل فی الصفة المشبهة
۲۸	فصل فی صيغ المبالغة
۲۸	فصل فی اسم الزمان والمكان
۳۱	فصل فی اسم التفضيل
۳۲	فصل فی المصغر
۳۳	فصل فی المنسوب
۳۵	فصل فی المذكر والمؤنث
۳۷	فصل فی المثنی والمجموع
۴۱	اوزان جموع
۴۶	جزء ثانی فی مباحث الافعال
۴۸	المرتبة الاولی فی الثلاثی المجرد
۵۱	حروف مضارعتنڭ كسره‌لی بولماقی
۵۳	بيان نواصب مضارع
۵۵	امر قاعده‌سی
۵۸	فصل نون تأكيد
۶۰	مضاعفده ادغام احكامی
۶۴	امر بی لام ادغامی
۶۵	مثال اوچون ۴ قاعده
۶۹	اجوف قاعده‌لری
۷۴	معتل اللام‌لرده اولان قاعده‌لر
۸۱	باب ثانی
۸۴	باب ثالث
۸۶	باب رابع
۸۹	باب رابعدن ناقص واوی
۹۱	حیی‌ده ادغام وفك ادغام
۹۳	عم صباحا بيانی
۸۴	باب سادس
۹۶	مهموزلر احوالی
۹۷	المرتبة الثانية فی الثلاثی المزيد فيه
۹۹	افعال بابی معنالری
۱۰۷	باب تفعيل
۱۱۰	باب مفاعله
۱۱۳	باب افتعال
۱۱۵	افتعالده اولان انواع ادغام
۱۱۹	باب انفعال
۱۲۲	باب تفعل
۱۲۶	باب استفعال
۱۲۸	باب افعوعال
۱۲۹	المرتبة الثالثة فی الرباعی المجرد
۱۳۱	المرتبة الرابعة فی الرباعی المزيد
۱۳۳	تاريخ اتمام ...

مكر فاءب

مشلر يوجاله

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمْ

علوم عربیه = فنون ادبیه = معارف لسانیه، اسملری ایله تعبیر ایدلکان اون دن زیاده علوم شریفه ننك مبدأ ومدخلی بلکه اکثرندن اولی وافضلی علم صرف ایله علم نحودر شیخ احمد بن علی بن مسعود مراح الارواح ده (الصرف امّ العلوم والنحو ابوها ویقوّی فی الدّرایات دَارُوها ویطغی فی الرِّوایات عارُوها) دیوب صرف ونحوننك ما لابد منه اولماقینی ، وصرف ننك نحودن تقدمینی ، وآنی بلمك عقل اوچون قُوَّتْ کا ، وآندن غفلت اداء غرض ده زلّتْ کا ، سبب بولماقینی افاده اینمشدر * شیخ ابوالقاسم محمد بن عمر الزّمخشری مفصّل ده (لا یَجِدُون علمًا من العلوم الاسلامیة فقهها وکلامها وعلمی تفسیرها واَخبارها الّا وافتقارُه الی العربیة بیِّنٌ لا یُدفع ومکشوف لا یتقنّع) دیوب عامهٔ علوم عربیه‌نی کافهٔ علوم شرعیه اوچون موقوف علیه قیلماقنده علوم مذکوره ننك علی الخصوص صرف ونحوننك لزوم ووجوبینی بیان ، وشرافت لرینی اعلان اولدقی کبی بونلرننك فن شریف وعلم واجب ایدوکنی انکار ایدن بدیهی بیِّن کا مُنْکِر کبی مُعانِد سَفِیْه بولماقینه اشارهٔ بی گُمانْ واردر *

لهذا علماء اسلام جزاهم الله عنا خیرامنك سنه ظرفنده عربی وفارسی بیك کوب کتب صرف ونحو تصنیف اینمشلر وروح لری

اوچون

اوچون صدقه‌جاریه قالدرمشلر ولکن کتاب عربی وفارسی دن
تعلم اولاد ترکیه اوچون دفعهٔ واحده‌ده فن مطلوب قه لغة
تحصیلنی ضم اولدقندن صعوبتلی بلکه دفعاتله تعلم واستماع
اولماغانده باعث حرماندر • تعلیم‌ده تجربه‌سی اولغان عالمکا
ظاهردرکه صَرف فارسی‌لرده متعلم ترکی اوچون نفسِ ترجمهٔ
عبارهٔ فارسیه بر درس مشکل‌در فهمِ مضمون تحصیل مُلکه
امری بتون مقطوعُ النظر قالمق یاخود صبیّ متعلمنی زیادة
تکلیف وقسر ایله جنس تعلمدن تنفیر یاکه فوق الطاقة
تحمیل ایله استعداد وحسن حالینه اضرار لازم کلورو بالجمله
هر لسان قومینه علوم آلیه‌نی لسان مألوفلری ایله تعلیمْ
محَاسنِ تعلیمدن اولدغی کبی لسان غیر مألوف ایله بیان
علی الخصوص صبیان حقنده سرعتِ اخذ وسهولتِ فهمکاَ
منافی اولماقی ارباب وجدان کاَ عیان اولان احوالدن‌در •
بنا برین ابناء وطنمز اولان اولاد ترکیه اوچون ضیق لسان
وقصر وقت وزمانلرینه مناسب اوشبو (حسن المشرب
فی صرف لسان العرب) ایله موسوم اولان اثر عاجزانه‌مزی
بعون الله وکرمه وقوعکا کتورلدی • مذکر ومؤنث مثنی
مجموع مصغر ومنسوب بحث‌لری کتب صرف متداوله‌ده
ذکر ایدلماسه‌لرده مباحث صرف‌کا انسب اولدقلرندن
ابن حاجب‌ننك شافیه‌ده ذکر ایتدکی کبی اجمالاً کتابمزه
درج ایدلدی • مباحث افعال‌ده شرح مغزی ترتیبی
بلادمزده مألوف اربابِ تعلیم اولدقندن کویا دستور اتخاذ

ایدلدی . وشرح مذکورننك فوائد مندرجه سنی منقول عنهاسی اولان کتب ثقات کا رجوع وتطبیق بعدنده درج ایدلدی . کتابمزده بشر یتمز سببندن اولان زلاتمزوار ایسه منصفانه تحقیق وتفتیش بعدنده اصلاح یاکه کندمزه تنبیه بیورسالر ممنونیتمزی اعلام ایدامز والله هو الموفق . ارباب بصیرت اولان معلملردن التماس دوستانه‌مز درکه تعلیم صبیانده اوشبو ذکر ایدلاچك اصولی اعتبار ایتکایلر اوّلا متعلمننك تحملنچه ویرکان درسنی آچوق تقریرله مع الملایمه تفهیم ایته‌لر . صونکره حفظو تکرار ایتدرکایلر . قواعدنی اجراعه ملکه حاصل ایتمك اوچون ما فی الکتابدن ماعدا اَمْثِلَه ایراد اینکایلرولکن مناسب فن اولماغان قاعده یاکه بحث وجواب القاسندن احتراز بیورغایلر بادی نظرده مفید کبی کورولسه‌ده اکثر ماده‌ده سبب صعوبت وباعث نفرت اولور . تعریف کا محتاج اولان اصطلاحلرده کلمه، لفظ، اسم فعل، کبی نرسه‌لرده تعریف عربی نی غیر لازم بلکه اصول تعلیم کا مخالف بلکایلر . وهر درس قبیلنده درس اوّل امتحانینی البته امر مهم کورکایلر . متعلم ننك فهمی وحفظی تمام اولدقده وقت درسنی تأخیر آفة عظیمه ایدکندن آکاه اولغایلر * افادات سابقه‌مزدن اکثر ناس متنبه ایسه‌لرده بعض‌لر اوچون فائده‌دن خالی اولماس ظنیله تحریر ایدلدی * بوندن صونکره لسان وطنمزچه نحو قسمنی ده انشا الله ترتیب نیتنده مز والله تعالی هو المستعان وعلیه التکلان وهو الذی یتولی صرف قلوب العباد الی نحو السعادة والرشاد .

کتبه عالم جان بن محمد جان البارودی
صرفهما الله تعالی الی نحو الخیر الابدی

اوشبو کتاب [illegible] مالک عبد[illegible] دور

حسن المشرب فى صرف لسان العرب

قد تم طبعه عم نفعه بعونه سبحانه وكل يرجو غفرانه لسبع
مضين من ربيع الاول سنة ١٣٠٩ تسع وثلثمائة والف
من جيب مرتبه خادم العلم ببلدة قزان
عالمجان بن محمد جان
كان الله لهما وبلغهما آما لهما

وذلك بامضاء ناظر المطابع ببلدة بيطر سبرج لاحدى وثلثين
من ايول من السنة ١٨٩١ الميلادية

بمطبع الخزانة ببلدة قزان

(ى) ده ج
مكرر فاء برابرنك واو
رەشلر يوجلك ييجل كبى ٥

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله وسلام علی عباده الذین اصطفی * اما بعد * بس علم تصریف فنِّ لازمْ وعلم واجب در چونکه علم قرآن وحدیث اوچون موقوف علیه بلکه مطلقا هر علم اوچون محتاج الیه در .

(صرف = تصریف) تورلی معنی لر اوچون بولغان بناءٔ وصیغه لرنی معرفت در مثلا ضَرَبَ زمان ماضی ده بر ایرننك سوقماقنی بیان اوچون . لم یَضْرِبْ زمان ماضی ده بر ایرننك سوقماونی . یَضْرِبُ زمان حاضرده یا استقبالده بر ایرننك سوقماقنی . لا یَضْرِبُ زمان استقبالده بر ایرننك سوقماونی بیان اوچون دیو بلمك *

بناءٔ وصیغه کلمه ننك هیئت وروشی در *

کلمه معناسی اولان بر سوز در *

کلمه نی باشقه غه قوشماینچه اوزندن معناسی فهم لانوب زمان فهم لانماسه اسم - اولور (زیْدٌ ، عَمْرٌو ، حیوانْ ، مسْجدْ ،

*عمرو اسمنك آخرنك (و) یازلور عُمَر اسمندن امتیاز اوچون منصوب بولغانده تنوین صورتنی بولغان الف عمرو ده بولمـ

ضرب

ضَرْب ، خُرُوجْ) کبی مثلا زید دیکاچ برکشی فهم‌لنه ولکن زمان فهم‌لنمای • اگر اوزندن معناسی فهم‌لنکانده زمان دخی فهم‌لانسه ـ فعل ـ اولور ضَرَبَ = سوقتی‌ایر، قَتَلَ = اولتوردی ایر، یَقُولُ = ایتور ایر، لَمْ یَنْصُرْ = یاردم ویرمادی‌ایر، لَا یَقْتُلُ = اولتورمس‌ایر، مثال لری کبی هر قایولرنده معنالری برله زمان فهملنکان• کلمه ننك معناسی اوزندان فهم‌لانماسه ایکنچی کلمه‌کا قوشو برله‌گنه فهم‌لانسه حرف بولور دخی ادات دیرلر مِنْ ، عَنْ ، اِلٰی اِنْ ، لَوْ ، لَا ، کبی • خَرَجَ زَیْدٌ مِنْ قَزَانَ فَذَهَبَ اِلٰی کَرْمَانَ = چقدی زید قزان شهرندن بس کندی کرمان شهرینه مثالنك زید . قزان ، کرمان ، اسم‌لردر خَرَجَ ذَهَبَ فعل‌لردر من ، ف ، الی حرف‌لردر کلمه ننك جزئلرینه دخی حرف دیرلر وکاها حرف مبنی دیرلر کلمه دن قسم بولغانینه حرف معنی دیورلر (میزان) کلمه ننك حروفنی (ف ـ ع ـ ل) حرف‌لری ایله اولچانور بو حرف‌لرکا وزن میزان دیرلر کلمه نی اولچاوده اوشبو حروف وزن‌دن باشقه تورلی حرف بولماسه کلمه مجرد اسملی بولور حرف‌لری اصلی اسملی بولور باشقه حرف بولسه مزید فیه اسملی بولور • باشقه آرتق حرفی حرف زائد اسملی بولور *

﴿ اسم ﴾ حرفلری اعتباری ایله اوچ قسم بولور ثلاثی ـ رباعی ـ خماسی ثلاثی اوچ حرفلی رباعی دورت حرفلی وزننده ایکی لام اولور • خماسی بش حرف لی بولور

(ی)ده جا...
مکرر فاء برابرنك وا...
رمشلر یوجلك ییجل کبی ٥

(فلْس) فعْل وزننده جیز وباقر آقچه معناسنده (فرس) فعل وزننده آت معناسنده (کتف) فعلْ وزننده اینك باشی (عضد) فعل وزننده یوقاری بلاك (حبر) فِعل وزننده یازو قاره‌سی وعالم (عِنب) فعل وزننده اوزوم (اِبل) فعل وزننده توه (قفل) فعل وزننده یوزاق (صرد) فعل وزننده چپچق آولاوچی برقوش (عنق) فعل وزننده موین (ضارب) فاعل وزننده صوغوچی معناسنده (مضرب) مفعل وزننده صوغورمانی دیمك (مساجد) مفاعل وزننده مسجدلر دیمك (جاسوس) فاعول وزننده یاشرون خبر آلوچی دیمك (عنفوان) فعلوان وزننده یاشلك اوّل‌لری دیمك (سَلاطین) فعالین وزننده پادشاه‌لر دیمك (احمیرار) افعیلال وزننده بیك قزارمق دیمك ٥

وزننده اوچ لام اولور اوشبو اوچ قسم هر قایوسی مجرد بولور یا که مزید فیه بولور مجرد - اصل حرفندن باشقه حرف بولماس . مزید فیه اصل حرفندن آرتق حرف بولور بس اسم‌ننك آلتی قسمی بولور (ثلاثی مجرد) یعنی اصل اوچ حرفندن آرتق حرفی بولماغانی اون وزن‌ده بولور فلْس، فرس، کتف، عضد، حبر، عنب، ابل، قفل، صرد، عنق، (ثلاثی مزید فیه) یعنی اصل اوچ حرفندن زیاده حرف بولغانی کوب وزنده کلور کاها بر حرف کاها ایکی حرف کاها اوچ حرف کاها دورت حرف آرتق بولور

١ ٢ ٣ ٤

ضارب مضرب مساجد جاسوس عنفوان سلاطین احمیرار کبی (رباعی مجرد) اوچون بش وزن‌در جعفر درهم زبرج برثن قمطر کبی (رباعی مزید فیه) اوچون عصفور قرطاس

* (جعفر) فعلل وزننده کشی اسمی (درهم) فعلل وزننده بر مثقال غه قریب آغرلقده کموش آقچه

فعل

(زِبرج) فِعلل وزننده زینت (بُرثن) فُعلل وزننده آرسلان بارماغی (قِمطر) فِعلل وزننده ... ٥

...زننده چپچق (قرطاس) قاف‌ننك کسری‌له وضمیله ده فعلال ...ك ٥

*تدحرج کبی وزنلر کلور (خماسی مجرد) دورت صیغه ده کلور سفرجل قذعمل جحمرش قرطعب کبی (خماسی مزید فیه بیك آزکلور بش وزنده عضرفوط قبعثری قطربوس خزعبیل خندریس کبی

بو آلتی قسمکا بولنکان اسم معربدر اما اسم مبنی ثنائی = ایکی حرفلی ده بولور ما من کم کبی *

کاها اسم معرب ظاهرده ثنائی اولور ولکن اصلده ثلاثی بولور امثله ـ ید دم اب کبی اصلی یدی دمو ابو در *

﴿ فعل ﴾ ثلاثی ورباعی اولور وهر قایوسی مجرد ومزید فیه بولور مجموع اقسام فعل دورت بولور *

(ثلاثی مجرد) اوچون ماضی اوچ وزنده اولور ضرب علم شرف *

(ثلاثی مزید فیه) اوزانی کلاچكده بیان ایدلور انشاء الله

رباعی مجرد اوچون ماضی فعلل وزننده دحرج کبی *

رباعی مزید فیه اوچون تفعلل وزننی تدحرج کبی وباشقه وزنده ده کلور آزلق اوزره *

﴿ فصل ﴾

اسم وفعل آراسنی مشترك یدی قسم واردر صحیح مهموز مضاعف مثال اجوف ناقص لفیف * ملتوی

(صحیح) حروف اصلیه سنده همزه وحرف علت وتضعیف اولماغان کلمه‌در ضرب کبی *

---

*(تدحرج) تفعلل وزننی آونامق دیمك ۵

(سفرجل) فعللل وزننی بهی در

(قذعمل) فعللل وزننی قوتلی تره

(جحمرش) فعللل وزننی قارچق

(قرطعب) فعللل وزننی آز نرسه دیمك

(عضرفوط) فعللول وزننی برجانور

(قبعثری) فعللی وزننده الوغ تره

(قطربوس) فعللول وزننده یروشلی تره

(خزعبیل) فعلليل وزننده باطل معناسنه

(خندریس) فعلليل وزننی ایسکی اچملیك ۵

(ی) ده جا[...] مکر فاء برابرنی واو رمشلر یوجانی بیجل کبی ۵

(حرف علت) اوچ حرف در (واو ـ یای ـ الف) در ساکن‌لی اولسونلر کرك حرکت‌لی اولسونلر وثب یسر باع کبی اوشبو اوچ حرف ساکن‌لی اولوب ما قبل‌لرینڭ حرکت لری بونلر جنسندن اولسه حرف مد اسملی اولور واو جنسی ضمه الف جنسی فتحه یای جنسی کسره‌در یقول قال یبیع کبی اگر ما قبل‌لری‌نڭ حرکت‌لری بونلر جنسندن بولماسه حرف‌لین اسمنی اولور ولکن حرف مد اولماسلر الف هر وقت حرف مد اولور و ـ ی کاها حرف مد اولماسلر فقط حرف لین اولورلر اوجب ایسر کبی

(مهموز) حروف اصلیه سندن (ف) برابرنده یاکه (ع) برابرنده یاکه (ل) برابرنده همزه‌اولان کلمه در (امر سأل قرأ) کبی *

فاء برابرنده همزه اولسه مهموز الفاء اسمنده اولور (امر امرا) کبی *

عین برابرنده همزه اولسه مهموز العین اولور (سأل سؤالا) کبی *

لام‌برابرنی همزه‌اولسه مهموز اللام‌اولور (قرأ قرانا) کبی *

(مضاعف ـ یاکه ـ اصم) ثلاثی بولسه عین ولام‌برابرنی اولان حرف‌لر بر جنس‌دن اولور (عدّ عدّا ـ اعدّ اعدادا) کبی • رباعی بولسه فاولام اولی برابرنی وعین‌ولام ثانیه برابرنی اولان حرف‌لر بر جنس‌دن بولور صرصر صرصرة کبی *

﴿ فصل ﴾

[مض]اعف ثلاثی‌کا ادغام عارض اولور یعنی جنس‌داش ایکی

مضاعف‌ده جنس داش حرف ایکی الوش بولغاندن مضاعف آتالمشدر وشدلی بولغاندن اصم دیولمشدر اصم لغتی شدیدوقاتی نرسه‌کا ایتولور ۵

(ادغام) کوفه‌علماسی تلنی افعال وزننی سویلنور بصره علماسی تلنی ادّغام دیو افتعال وزننی سویلنور لغتی کروتمك معناسنه‌در ادخال‌کبی صرف علماسی اصطلاحنی ایکی جنس داش بولغان حر[ف]

حرف‌ننك اوّلی‌نی ساکن‌لی قیلوب آخریکا قوشوب ایتولور اوّلکی حرفنی مُدغَم ایکنچی‌سنی مُدغَمٌ فیه دیرلر چنانچه عَدَّ اصلده عَدَدَ دال اولی‌نی ساکن‌لی قیلنغان عَدْدَ بر دال‌نی آخرکا قوشقاچ عَدَّ بولغان *

(مثال ـ یاکه ـ مُعتَلُّ الفاء) فاسی برابرنده حرف علت اولان کلمه‌در وَعَدَ وَعْدًا کبی *

(اجوف ـ ذو الثلثة ـ مُعتَلُّ العین) عین برابرنك حرف علت اولان کلمه‌در قالَ ـ قَوْلاً . باعَ ـ بَیْعًا کبی *

(ناقص ـ ذو الاربعة ـ معتل اللام) لام برابرنده حرف علت اولان کلمه‌در رمی ـ رَمْیًا . دعا ـ دَعْوَةً کبی *

(لفیف) ایکی حرف علت جیولغان کلمه‌در اکر عین ولام برابرنك اولسه‌لر (لفیف مقرون ـ معتّل العین واللام) اسمنك اولور قوی ـ قوة . حیی ـ حیوة کبی .

اکر فاء ولام برابرنده اولسه (لفیف مفروق ـ ملتوی ـ معتل الفاء واللام) اولور وَشی وَشْیًا کبی .

(اسم‌ننك) کاها فاء وعینی حرف علت اولور یین . ویل . یوم . کبی کاها هر اوچ حرفی حرف علت اولور واوْ یایْ کبی لکن بو ایکی نوعدن فعل اشتقاق ایدلمس اسم‌ده‌ده نادر در *

صحیح ماضی سنه اوخشاغان اوچون هر قایو صیغه‌لرنك اجوف ده اورتاسی حرف علت بولغاندن اجوف دیولمشدر ومتکلم واحد صیغه سی اوچ حرفلی بولغانی ذو الثلثة دیولمشدر بعت دمت کبی ۵

(ناقص نی) جزم حالنك لامی حذف ایدلکان اوچون ناقص تسمیة ایدلمشدر وماضی ده متکلم واحد صیغه‌سی دورت حرفلی بولغان اوچون ذو الاربعة دیرلر ۵

(معتل العین واللام) نی ایکی حرف علت جیولغان اوچون لفیف دیمشلر وایکی حرف علت یناشه بولغان اوچون مقرون دیرلر ... الفاء واللام) ... حرف علت

(ی) ده جا... مکر فاء برابرنك وا...

... بولغاندن لفیف دیرلر ایکی حرف علت کلمه ننك ایکی جانبنك ... کاها بو قسم‌کا ملتوی دیرلر کلمه‌ننك ایکی طرفندن حرف ...

* (یین) برمکان اسمیدر (ویل) جهنمنك چقور در وعذ... کورمشلر یوجانك ییجل کبی ۵

فصل فی المتعدی واللازم

فعل = حدث = اش . فاعل = محدث = قلوچی . مفعول = محدث = قیلنمش . هر فعل اوچون فاعل کرك بولور ولکن مفعول واجب بولماس بعض حدثلرده گنه بولور ضرب ـ نصر کبی سوقماق ـ یاردم ویرمك ـ اولغانده سوغوچی یاردم ویروچی اولور بونلر فاعللر ودخی سوغولمش یاردم ویرلمش اولور بونلر مفعوللر اوشبونوع فعللرکا متعدی = واقع = متجاوز دیولور ضرب زید عمرا زید عمرونی صوقدی دیمك نصر بکر خالدا بکر خالدکا یاردم ویردی دیمك *

وبعض حدثلرده مفعول اولمس فاعل ایله تمام اولور خرج ذهب کبی چقدی کتدی دیمك چقماق اولسه چقوچی اولور ولکن چقولمش دیکان شی اولمس اوشانداق کتمك اولسه کیتوچی اولور ولکن کیتولمش اولمس بو نوع فعللرکا غیر متعدی = لازم = غیر متجاوز دیرلر خرج زید ذهب عمرو حسن بکر کبی * فعل لازمنی اوچ شینك برسی برله متعدی قیلنور (تضعیف عین) عین نی مشدّد قلمق برله فرّح زید عمرا کبی شادلاندردی زید عمرونی دیمکدر اصلده فرح شادلاندی دیمکدر لازمدر رانی تضعیف اینمکله متعدی اولمشدر (همزه) کروتمك برله متعدی اولور اجلست زیدا کبی اولتورتدوم زیدنی دیمك در اصلده جلست اولتوردم دیمك در لازم در *

(متعدی) (واقع) (متجاوز) فاعلدن مفعولکا اوتکان فعللرننك اسملر یدر (غیر متعدی) (لازم) (غیر متجاوز) مفعولکا اوتمکان فعللرننك نام لری در ۵

(خرج زید) زید چقدی (ذهب عمرو) عمرو کندی (حسن بکر) کورکام بولدی بکر ۵

ودخی فعلکا متعلق اولان اسمکا (ب) کرتمك برله متعدی
اولور ذهبتُ بزید کبی باردم زیدنی اصلده ذهبت در لازم در
باردم دیمك انطلقت به دخی اوشانداق زیدنی یباردم
باردردم دیمك اصلده باسز انطلقت لازم در باردم دیمك

﴿ فصل فی الابتداء واجتماع الساکنین ﴾

کلمه‌نی باشلاو (بدأ = ابتدأ) اسملی کلمه‌نی اینوب توقتاو
(وقف) اسملی کلمه‌نی کلمه‌کا توتاشدروب ایتمك (وصل) اسملی
کلمه‌نی کلمه‌دن ازوب ایتمك (قطع) اسملی در *

ابتدأ حرکتلی حرف ایله اولور ساکن ایله ابتدأ مهجور
ومتروك در ابتداسی ساکن اولان کلمه‌نی اوّلکی کلمه‌کا
وصل ایدولماسه اوّلینه همزه کتروب اینولور وبو همزه‌یه
همزهٔ وصل دیرلر ابن ابنة اثنان اثنتان اِحتسب اِحمر
استنسخ کبی اکر بو کلمه‌لر اوّلده اولان کلمه‌کا یاحرفکا
وصل ایدلسه همزه کتابتده اولوب تلفظده متروك اولور
زیدُ ابنُ اَبِی بَکرٍ فاطمةُ ابنةُ عمرٍو واحتسبَ اثنانِ الرّجلُ
احمرَّ کبی * وقف حالنده کلمه‌نك اخیری ساکن اولور
حرکت برله وقف جائز بولماس جانی احمدْ کبی *

ابتدأ کلمه‌ده ساکن مهجور اولدقی کبی بر کلمه‌ده یاکه
یناشه ایکی کلمه‌ده ایکی ساکن جیولمق دخی جائز توکل در
مکر جائز اولور ساکن اوّل حرف مدّ آخری مدغم اولسه
خاصّة دابّة کبی الف وصاد اولی الف وباء اولی ساکنلردر

(ی) ده جائز
مکر فاء برابرنك واو
...کورمشلر یوجانك ییعل کبی ٥

یاکه اوّلی حرف لین واخری مُدغَم اولسه خاصّة تصغیرنك خویصه دابّه تصغیرنده دُوَیبّه کبی بونلرغه اجتماع ساکنین علی حده دیرلر ودخی اجتماع ساکنین جائز اولور وقف حالنك زیدْ عمرْو یعملُونْ تعملُونْ کبی وشم الف ولام تعریفلی کلمه‌کا همزهٔ استفهام دخولنده جائز اولور ءآلْحسنُ عنْدَكْ کبی حَسَنْ سننك قاشنکده می دیمکدر ءآلأن کبی بو وقتده می دیمکدر اوشبو مثال‌لرده همزه‌دن صونك اولان الف دخی لام ساکن اولمشلر • جائز بولمغان اجتماع ساکنین‌کا علی غیر حده دیورلر اورن‌لری مذکور دورت نوع‌دن باشقه‌لردر *

فصل فی الاعلال

اعلال حرف علت‌نی ازاله ایتمك یاکه تغییر ایتمك‌در امثله قَالَ اصلی قَوَلَ واونی الف‌کا تبدیل ایدلکان‌در باع اصلده بیَعَ یای‌نی الف‌کا تبدیل ایدلکان‌در یقُولُ اصلده یقْوُلُ واوننك ضمه سنی ما قبلینه ویروب واونی ضمه‌دن سکون‌کا تغییر ایدلکان یَبِیعُ اصلی یَبْیِعُ یای‌ننك کسره سنی ما قبلینه ویروب یانی سکونکا تغییر ایدلکان لَمْ یَدْعُ اُصلی لَمْ یدْعُو واو ازاله وحذف ایدلکان لَمْ یرْمِ اصلی لَمْ یرْمِی رانی یای‌نی حذف واسقاط ایدلکان لَمْ یَخْشَ اصلده لَمْ یَخْشَی کبی نحدی‌ یِن‌دن صونك اولان الف‌نی حذف ایدلکان *

یعنی (لم) دخولندن مقدم *

نی ضاعمك‌در اد

فصل

فصل فی الاشتقاق

اشتقاق لغتدە برشی‌نی آخردن‌یارب چقارمقدر . اصطلاح صرفیین‌دە اشتقاق باعتبار العلم دیوب ایکی لفظ آراسندە حروف اصلیە ومعنی جهتندن بولغان مناسبت‌نی بلمککا اینولور . اشتقاق باعتبار العمل دیوب برلفظدن حروفدە ومعنی‌دە مناسب بولغان لفظ آخرنی چقارمقغە ایتورلر * اشتقاق باعتبار العلم صغیر وکبیر واکبر اسملی اوچ‌قسمکا بولنور . اشتقاق صغیر مشتق ومشتق منە آراسندە حروف اصلیە دە وهم حروف‌ننک ترتیبندە مناسبت بولور ضَرَبَ ننک ضَرْبٌ دن اشتقاقی کبی *

اشتقاق کبیر حروف‌دە مناسبت بولور ترتیب‌دە بولماس جَبَذَ ننک سوزمق وتارتمق معناسندە اولان جَذْبٌ دن اشتقاقی کبی* اشتقاق اکبر تمام حروف‌دە مناسبت بولماس ولکن حروف آراسندە قرب مخرج مناسبتی بولور نَعَقَ ننک نَهَقٌ دن اشتقاقی کبی نَعَقَ قارغە‌چقردی دیمک نَهَقٌ ایشک باقرماقی معنالردە مناسبت بار ودخی غین برلە ها اراسندە قرب مخرج مناسبتی بار هر ایکاوی بوغاز حرفلری‌در * علماء صرفیین قاشندە معتبر بولغان اشتقاق اشتقاق صغیر‌در *

فصل فی مباحث الاسماء اسم معنی اعتباری ایلە ایکی‌کا بولنور جامد مصدر آکر اسم‌دن باشقە کلمەلرنی اشتقاق ایدلسە یعنی اسمکا اصل حرف لرندە ومعنی‌دە مناسبتی بولغان کلمەلرنی اخذ ایدلسە مصدر بولو[illegible]

(ی)دە جائز
مکر فاء برابرندە واو
[illegible]ر تورەشلر یوجالە یبجل کبی ۵

یایسه فارسیچه ترجمه‌سینك آخرنده. دال برله نون یا که تا برله نون بولسه ترکیچه ترجمه‌سنك آخرنده مك یا که مق لفظی بولسه مصدر بولور ضرب کبی حروفده ومعناده‌مونکا مناسبتلی بولغان ضرب یضرب ضارب کبی کلمه‌لرنی آندن اخذ ایدلکان وهم فارسی ترجمه‌سی زدن‌در آخرنده دال ونون ترکی ترجمه‌سی سوقمق اخیرنده مق‌در اوشانداق قتل ترجمه، فارسیه‌سی کشتن تا، ونون برله ترکیه‌سی اوتورمك در

اکر اسم‌دن هیچ کلمه‌نی اخذ ایدلماسه جامد بولور رجل فرس جوهر حجر کبی

کاها جامددن مصدر اخذ ایدلوب اول مصدردن کلمه‌لرنی اشتقاق ایدلور جوهردن تجوهر حجردن تحجر اخذ ایدلنوب تجوهر یتجوهر متجوهر تحجر یتحجر متحجر کبی صیغه‌لر اخذ ایدلنور بونلر نادر اولدقدن علم صرفده بحث ایدلماس

(اسم مصدردن) یدی تورلی اسم اخذ اولنور - اسم فاعل . اسم مفعول ، صفة مشبهة . اسم زمان . اسم مکان ، اسم آلت . اسم تفضیل .

ویدی ... ع فعل اخذ ایدلور ماضی ، مضارع ، مستقبل ، جحد . نفی . نهی . امر بی‌لام . امر بالام .

بس مباحث ... سی تورلی فصل ایله بیان ایدلور

(**فصل**) مصدر ثلاثی مجرددن قاعده ایله معلوم بولماس مجرد عرب ... دن سماع ایله معلوم بولور ثلاثی مجرددن اکثرده ... ورنه قدر مسموع اولنشدر قتل فسق شغل رحمة

نشدة

مواجهة = قارشو اوتورشمق . مجاوبة = جوابلشمق

كاها فعال وزننده كلور . قتال = اوتورشمك . خطاب = قارشو سوز ايتوشمك . سوام = ساتولاشمق

باب رابع دن (افتعال) وزننده كلور . اجتهاد = طروشمق . احتراق = يانمق . احتجاج = دليل كتورمك . اهتدأ = طوغرى يولغه كونلمك

باب خامس دن (انفعال) وزننده كلور انشراح = كونكل آچلمق انفتاح = ايشوك آچولمق انحناء = بوكولمك انكسار = صنمق

باب سادس دن (افعلال) وزننده كلور - احمرار = قزارمق اعوجاج = قيوقلانمق اخضرار = ياشللنمك

باب سابع دن (افعيلال) وزننده كلور - احميرار . اخضيرار . بيك قزارمق . بيك ياشللنمك معنالرنده

باب ثامن دن (تفعّل) وزننده كلور - تكبّر = اولوغلانمق تحمّل = يوكلمك تزيّن = زينتلنمك

باب تاسع دن (تفاعل) وزننده كلور - تجاذب = تارتوشمق تقاسم = بولشمك تواعد = وعده‌لشمك

باب عاشر دن (استفعال) وزننده كلور - استغفار = يارلقايو [illegible]ملك استيهاب = هبه استمك استجواب = جواب استمك

[illegible] عشر دن (افعيعال) وزننده كلور - احديداب =

بیك بوکری بولمق اعریرا = یالانغاج آنقه منمك
اخلیلا دائم سوت اچوچی بولمق
باب ثانی عشردن (افعوال) وزننك کلور- اجلواذ- حیوان
دائم آشغوب یورمك . اعلواط- تو‌ه‌ننك موینینه آصلنوب
منمك ثلاثی مزید فیه اوشبو اون ایکی بابده تمام در هرقایو
باب نی مصدرلری اسمی ایله تعبیر ایدلور افعال ، تفعیل
، مفاعله ، باب لاری دیمك کبی (مصدر) رباعی مجرددن
فعللة فعلال وزنلرنده کلور وزن اوّل غالب وشائع ثانی قلیل در
دحرجة ، دحراج = ایلندرمك ترجمة ، ترجام = سوزی
بر تلدن ایکنچی تلگا کوچورمك جوربة ، جیراب =
ایوق کیمك وسوسة ، وسواس = یمان فکر سالمق
رباعی مزید فیه‌دن باب اولدن تفعلل وزننك کلور تسربل =
اچکی کولمك کیمك تسرول = اشنان کیمك تقلسی = بورك
کیمك، تسلقی = آرقه‌سینه یقولمق
باب ثانی دن افعنلال وزننده کلور
ابرنشاق = شادلنمق ادرنفاق = آشوقمق
احبنطأ = اچ کوپمك اجرنماز = یوچماقغه جیولماق
باب ثالث افعلال وزننده کلور
ازبارار = صوغشقه حاضر اولمق اطمئنان = کو...

(ی) ده جائز ایمس
مگر فاء برابرنك واو
نز کورمشلر یوجلك دیجل کبی ۵

بولمق استقرار = قرارلنمق
ثلاثی مزیدرباعی مجرد رباعی مزیدلردن مصدرمیمی اسم مفعول ایله بر وزنده اولور اسم مفعول مبحثنده انشاء الله بیان اولنور

فصل فی اسم الفاعل

برحدث برذاتدن صادر اولوب آننك ایله قائم اولسه اول ذات فاعل اولور ترکچه قیلوچی بولور اول ذاته دلالت ایتوچی لفظ اسم فاعل اولور زید عمروکا یاردم ایتسه نصر یاردم حدثی زیددن صادر و آنك ایله قائم برصفتدر بس زید فاعل نصر بولور اسمی ناصردر ترکچه یاردم قیلوچی یاکه یاردم بیروچی (فائده) فاعل وزننده کاها اسم جامد کلور جانب = جهة شارب میوق ساحل = دکز چیتی شاطیء = ایرمق چیتی ساعد = بلك حاجب = قاش وادی = اویصویر نادی = مجلس * وبعض اوقاتده فاعل وزنی برنرسه‌نی برشخص‌کا نسبت اوچون بولور مذکور نرسه اول شخص ایله قائم بولماس لابن = سوتچی دیمك سوت‌نی شخص‌کا نسبت ایدلادر سوت شخص ایله قائم تو کل و آندان صادر دکلدر اوشانداق خابز اکمکچی تامر خورماچی لاحم ایتچی فارس آتلی رامح سنکولی ... باشماقلی حائض حیض‌لی خاتون طالق طلاقلی خاتون ... کلی خاتون آخرغی اوچ ماده رجالده متصور ... خاتونلرده تاءسز استعمال ایدلور تاء حاجت

بولماس مذکور صیغه‌لر هر قایوسی نسبت صیغه‌لریدر *

(اسم فاعل) ثلاثی مجرددن اولغانده هر قایو بابدن بولسه‌ده بر تورلی فاعلٌ وزننده کلور ضارب ناصر رادٌّ داعی مانع حامد کبی ثلاثی مزیددن رباعی مجرددن رباعی مزیددن هر بابننك مضارعینه قارار مضارعده اولان حرف مضارعت اورنینه میم مضمومه کلتوروب ماقبل اخیری کسره‌لی اولغاچ اسم فاعل اولور *

(باب اِفعال) دن مُفعِلٌ وزننده کلور مضارع‌سی یُفعِلُ وزننده‌در مُکْرِمٌ = حرمت ایتوچی مُحِبٌ = محبت ایتوچی مُوقِظٌ = اویاندرغوچی مُوصٍ = وصیت ایتوچی

(تفعیل) دن مُفَعِّلٌ وزننده کلور مضارع یُفَعِّلُ‌در مُفَرِّحٌ = شادلاندرغوچی مُوَحِّدٌ = برلاگوچی مُقَوٍّ = قوتلندرکوچی

(مفاعله) دن مُفاعِلٌ وزننده کلور مضارعی یُفاعِلُ‌در مسافر = سفر ایدوچی مُجاوِبٌ = جوابلاشوچی مُساوی برابر بولوچی

(افتعال) دن مُفتَعِلٌ وزننده کلور مضارع یَفتَعِلُ وزننده‌در مُحْتَرِقٌ = یانغوچی مُمتَدٌّ = سوزلغوچی مُحتاجٌ = حاجتلی بولغوچی مُشْتَرِی = ساتوب آلغوچی

(انفعال) دن مُنفَعِلٌ وزننده کلور مضارع یَنفَعِلُ‌در مُنشَرِحٌ = کونکلی آچلغوچی مُنْطَفِی = سونگوچی مُنصَبٌ = ... مُنقادٌ = بوی سونغوچی

(ی)ده جائز ایمس
مکر فاء برابرنك واو
...کوره‌شلر یوجاك ییجل کبی ٥

(افعلال) دن مفعلّ وزننده کلور مضارع يفعلّدر محمرّ = قزارغوچی مخضرّ = یاشل لنگوچی مبيضّ = آغارغوچی مرعوی = نادانلقدن قایتقوچی

(افعیلال) دن مفعالّ وزننده کلور مضارع يفعالّدر مسوادّ = بیك قرالغوچی مصفارّ = بیك صارغایغوچی

(تفعّل) دن متفعّل وزننده کلور مضارع يتفعّلدر متصوّر = صورتلنگوچی متوصّی = طوارث آلغوچی طوارتلی بولغوچی متزیّ = زینتلانگوچی متوفّی = وفات قلغوچی

(تفاعل) دن متفاعلّ وزننده کلور مضارع يتفاعلدر متهالك = هلاك بولشغوچی متانس = الفت ایدشکوچی متحاب = دوست توتشقوچی متداوی = اوزينه دوا ایتکوچی *

(استفعال) دن مستفعلّ وزننده کلور مضارع يستفعلدر مستغفر = یارلقایو استاگوچی مستوهب = هبه استاگوچی مستفتی = فتوی استاگوچی مستوصی = وصیت استاگوچی

(افعیعال) دن مفعوعلّ وزننده کلور مضارع يفعوعلدر محدودب = آرقه‌سی بیك چقغوچی کشی معرورى = آت‌قه ... منوچی *

...) دن مفعولّ وزننده کلور مضارع يفعول در

مجلوذ = دائم آشغوب يروچى حيوان معلوط = توه‌ننك

موينينه آصلنوب منوچى * رباعيلر

(فعللة) دن مفعلل وزننده كلور مضارع يفعلل در مترجم =

سوزنى برلغتدن لغت آخره كوچركوچى موسوس = وسوسه

ويروچى *

(تفعلل) دن متفعلل وزننده كلور مضارع يتفعلل در

متدحرج ايلانگوچى متجورب = ايوق كيگوچى *

(افعنلال) دن مفعنلل وزننده كلور مضارع يفعنلل در

مبرنشق = شادلانغوچى محرنجم = جيولشقوچى محرنطم =

كبرلانوب بورنون يوغارى كوناروچى *

(افعلال) دن مفعلل وزننده كلور مضارع يفعلل در مطمئن =

كونكلى طنچ لاغوچى مقشعر = جونى قابارغوچى *

فصل فى اسم المفعول

حدث آننك اوزرينه واقع اولان ذات مفعول بولور تركچه

قيلنمش . مفعول كا دلالت ايتوچى كلمه اسم مفعول در زيد

عمرونى ضرب اينسه ضرب حدثى عمروكا واقع اولمش اولور

بس عمرو مفعول اولور ضرب قيلنمش ياكه صوغولمش

اسم مفعول متعدى اولان مصدردن مشتق اولور لازم دن

اسم مفعول اولمس مگر بر صله ايله اولور مذخول

مزيد عليه كبى *

ثلاثى مجرددن مفعول وزننده كلور قايو بابد...

* (اوشبو) صيغه‌نى مترجم ديو تفعلدن استعمال ايتمك خطادر مترجم تاش برله آتولغوچى معناسنك بولوب تاسى زائد در ترجمه لفظنك كى تا اصليدر صحاح وقاموس‌قه رجوع ايدله ٥

...نصر تستنصر...

...)ده جائز ايمس

...مفر فاء برابرنك واو

...جائز كورمشلر يوجلك ييجل كبى ٥

مضروب منصور محمود كبى مرمى مدوم مرعى مولى كى اصلده هر قايوسى مفعول وزننده‌در *

ثلاثى مجرددن باشقه‌دن مضارع مجهول‌ننك حرف مضارعنى بدلنه ميم مضمومه كتورولسه اسم مفعول وزنى اولور* ياكه اسم فاعل صيغه‌سنده ماقبل اخرينى فتحه‌لى ايدلسه اسم مفعول وزنى اولور*

(افعال) مكرم = حرمت ايدلمش محب = دوست توتولمش . موقظ = اويانديرلمش *

(تفعيل) مفرح = شادلندرلمش مربى = تربيه ايدلمش *

(مفاعله) مواظب = دوام ايدلمش . مداوى = دوا قلنمش *

(افتعال) محتسب = احتساب ايدلمش . مختار = اختيار ايدلمش *

(تفعل) متوفى = وفات قلنمش *

(استفعال) مستحب دوست توتولمش . مستوفى = كامل قلنمش

(فعلله) مترجم = ترجمه اولنمش . مدحرج ايلاندرلمش*

فصل فى الصفة المشبهة

صفة مشبهة مصدر ايله متصف اولان ذات‌ننك اسمينه اطلاق اولنور اسم فاعل‌ده فاعل‌دن مصدرننك صادر وحادث اولماقى اعتبار ايدلور ضارب ضرب آندن صادر وحادث ذات قاتل قتل آندن حادث اولان ذات‌در صفة مجرد مصدرننك ثبوتى اعتبار ايدلور حسن ـ حسن ذات‌در حسن آندن صادر ياكه حادث اولان

ذات

(صوغولمش (ياردم ايدلمش (ماقتالمش (آتولمش (دوام ايدلمش(رعايسه قلنمش (ولى قلنمش ٥

ذات دیولماس - احمر- اسود - حمرت - سواد - ثابت اولان ذات‌لر در صفة مشبهة صیغه‌لری اکثری قیاسی دکلدر عرب‌لردن سماع ایله بلونمشدر ثلاثی مجردکا مخصوص‌در ودخی لازم مصدردن بنا ایدلور متعدیدن کلماس * صفة مشبهه‌ننك اوزان مسموعه‌سی

فَعْلٌ فِعْلٌ فُعْلٌ فَعَلٌ فَعِلٌ فُعُلٌ فَعِيلٌ فَعَالٌ فَيْعِلٌ فَيْعَلٌ فِيْعَالٌ فَعْلَالٌ فَعْلَانٌ فَعْلَى فُعْلَى فُعَلَاءُ فُعْلَانٌ وزنلریدر

صَعْبٌ = چیتون ، رِخْوٌ = یومشاق ، صُلْبٌ = قاتی ، حَسَنٌ = کورکام ، فَطِنٌ = زیرك ، جُنُبٌ = غسل‌سز ، قَبِيحٌ = کورکسز ، جَبَانٌ = قورقاق ، مَيِّتٌ = اولوك ، صَيْرَفٌ = ثمن صانوچی ، بِيْطَارٌ = حیوانلر طبیبی . فَهْفَاهٌ = حیوانلرنی یخشی تربیه قیلوچی ، عُرْيَانٌ = یالانغاچ ، حُبْلَى = یوکلی خاتون ، وحمى = طعام اسنکان حامل ، عَذْرَاءُ = بکر قز ، مَلْآنٌ = طولو *

صفة مشبهه اَلْوانْ وعیوب‌دن مذکر اوچون افعل مؤنث اوچون فَعلاءُ وزننده قیاس اوزره کلور

(اَلْوَانْ) اَبْيَضُ بَيْضَاءُ اَحْمَرُ حَمْرَاءُ اَخْضَرُ خَضْرَاءُ اَسْوَدُ سَوْدَاءُ اَصْفَرُ صَفْرَاءُ

(اَشْكَال وعیوب) اَشْيَبُ = آق صقال آق ساچلی ، اَكْحَلُ = سورمه‌لی کوزلی ، اَهْدَبُ = کوب کرپکلی . اَشْهَلُ = [illegible] کوزلی ، اَبْلَجُ = آچق قاشلی ، اَفْلَجُ = [illegible] مؤنث‌ننك

(وبالجمله) صفة مشبهه معناسنده قیلوچی‌لق معناسی اولماس بلکه کورکام قاره آق باشلی دیکان معنالر صفة مشبهه معنالری‌در ۵

* عرقمزده اُستالچی دیرلر ۵

* (الـوان) نوس معناسنه اولان لَون جمعیدر عیوب عیب جمعیدر ۵

استنصر نستنصر (ی) ده جائز ایمس مگر فاء برابرنده واو جائز کورمشلر یوجالك ییجل کبی ۵

نش‌سز ، أَعْشَى = ضعيف كوزلى *

فصـــل

اسم فاعل معناسنده مبالغه اوچون اشتقاق ايدلان صيغه‌لر واردر آنلره صِيَغِ مُبَالَغَه — أَبْنِيهٔ مبالغه ديرلر وكاها اسم فاعل مبالغه‌سى ديرلر اون بر وزن اوزره مسموع اولمشدور *

فَعَّالٌ فَعَّالَةٌ مِفْعَالٌ مِفْعِيلٌ فِعِّيلٌ فَعِيلٌ فُعَالٌ فَعُولٌ فَاعُولٌ تِفْعَالٌ فُعَلَةٌ *

ضَحَّاكٌ = بيك كلوچى ، عَلَّامَةٌ = كوب بلوچى ، مِنْعَامٌ = كوب انعام قلوچى ، مِسْكِينٌ = بيك فقير ، صِدِّيقٌ = كثير الصدق ، رَحِيمٌ = كوب رحمتلى . شُجَاعٌ = بيك بهادر . غَيُورٌ = بيك غيرتلى ، فَارُوقٌ = بيك فرق ايتوچى ، تِكْلَامٌ = كوب سويلاوچى ، نُوَمَةٌ = كوب يوقلاوچى *

فَعَّالٌ مِفْعَالٌ فُعَلَةٌ وزنلرى قياسى در هر ماده‌دن بنالرى جائزدر باشقه صيغه‌لرى سمعغه مخصوصدر *

وكاها اسم فاعل اخيرينه تاء زائده الحاق ايله مبالغه اوچون استعمال ايدلور ، رَاوِيَةٌ = كثير الرواية . خَائِنَةٌ = كثير الخيانة . حَامِيَةٌ = كثير الحماية مثاللرى كبى *

فصل فى اسم الزمان واسم المكان

مجرد [illegible] زمانينه دلالت ايدن اسم مشتقنى اسم زمان [illegible] ذاتينه دلالت ايدن اسم مشتقنى اسم مكان

دیرلر اسم زمان ایله اسم مکان بر صیغه‌ده مشترك اولورلر مثلا مَضْرِبٌ = صوقمق زمانی یاکه صوقمق مکانی ، مقتل = اولنورمك زمانی یاکه اورنی *

اسم زمان واسم مکان دورت وزنده کلورلر مَفْعِلٌ مفعل مفعلة مَفْعِلَةٌ اولکی ایکی وزن قاعده وقیاس ایله استخراج ایدلور اخیرگی وزنلرینی سمع برله‌در *

❁ قاعدهٔ استخراج ❁ مثال واوی‌دن بولسه هر وقت مفعِل وزننده بولور مَوْعِدٌ مَوْثِبٌ کبی مثال یائی صحیح حکمنده‌در معتل اللام بولسه ناقص لفیف کبی مَفْعَلٌ وزننده بولور محشی مرمی موقی مقوی *

صحیح . مضاعف . مثال یائی . اجوف‌ده عین مضارعگا اعتبار ایدلور عین مضارع کسره‌لی اولسه اسم زمان واسم مکان عینی‌ده کسره‌لی بولور مَفْعِلٌ وزننده بولور مَضْرِبٌ مِفر کبی اصلنده مفرر میسر مبیع کبی اصلده مبیع *

اگر عین مضارع فتحه‌لی یاضمه‌لی اولسه فتحه ایله مفعل وزننده بولور منصر . مرد میقظ میئس مدام کبی *

مفعلة وزنی نادر کلور منزلة مظنة مسیرة کبی محل نزول محل ظن شیٔ محل سیر معنالرنده اسم مکانلرنده [illegible]

مفعلة وزنی دخی نادردر مطبعة مدرسة مملحة یضربون ، طبع مکان درس مکان ملح معنالرنده [illegible] موئث‌ننك [illegible] نا [illegible]

بیت
*
ظرفت زمثال مطلق
ویفعل آید مَفْعِلْ
واز ناقص مطلق
وغیر یفعل آیـد
مفعل ۵

استنصر نستنصر
(ی)ده جائز ایمس
مذر فاءبرادرنك واو
[illegible] بون جائز کورمشلر یوجلك ییجل کبی ۵

مقبرة = قبرستان . مشرقة = قباشلمق .
... لری کبی لر مفعلة ودخی ضمر
مفعلة وزننده کلمشدر وثخی مفعلة
وزنی اسم جامددان اخذ ایدلوب مبالغه اوچون اسم مکان
استعمال ایدلور امثله
ارض مسبعة سبع لیك اورن . مأسدة آرسلانلق . مذأبة
بوری لك . مدبة آیولق . مبطخة = قاونلق یر دیمکدر
ودخی عین مضارعی کسره لی بولنان ماده لردن کسره ایله
مفعل وزننده کلمشدر خلاف قیاس ونادردر امثله
منسك مکان عبادت . مطلع مکان طلوع . مشرق = مکان
شرف . مغرب مکان غروب . مسقط محل سقوط . مسکن
محل سکون . مسجد محل سجود هر قایوسی یفعل بابندندر
بونلرده قیاس اوزره فتحه ایله مفعل وزننده اوقومق هم جائزدر
اسم زمان اسم مکان ثلاثی مجردن باشقه دن اسم مفعول ایله
بر وزنده کلور مصدر ...
مکرم مکتسب مدحرج ... س متدحرج . اکرام زمانی .
یامکانی ... بی . یامکانی . ایلندرمك زمانی . یامکانی .
وسوسه زمانی ... کانی . ایلنمك زمانی . یامکانی .

﴾ فصل فی اسم آلت ﴿

مجردینك ... مانینه دلالت ... اتمنده اعانتی اولان قورالنك اسمی در اوچ
... مفعال . مفعلة اسم مفعول کبی بوده
ذات صه دلالت ...

(یرتقیج) انه . لی یر

(الف ممدوده) اخیر کلمه‌کا اخیرنده همزه اولان الف تأنیث لحوق ایتسه الف تأنیث ممدوده اولور (أ) صورتنده یازلور حمرأ بیضأ کبی

اسم تفضیل اولان افعل‌ننك مؤنثی الف مقصوره ایلان فعلی وزننده اولور اکبر کُبری اصغر صُغری اولوغ‌راق کوچك‌راق دیمك صفة مشبهه اولان افعل‌ننك مؤنثی الف ممدوده ایله فعلاء وزننده کلور أعمی عمیاء أحمق حمقاء أخضر خضراء کبی

فعلان وزننده صفة مشبهه‌ننك مؤنثی الف مقصوره ایله فعلی وزننده کلور غالبا عطشان عطشی سکران سکری کبی

(مؤنث معنوی) لفظنده علامة تأنیث اولماغان نساء اسملری مؤنث معنوی بولور مریم زینب سُعاد کبی *

ودخی اسماء بلاد وقبائل مصر شام قزان مُضر قُریش کبی مؤنث معنوی‌لردر *

وهر قایو جمع - کُتُب - رسائل - رجال کبی مؤنث معنوی‌لردر *

مؤنث سماعی‌لر دخی مؤنث معنوی‌لردر - شمس - أرض - سماء - عین - اُذن - ید - نار - نفس کبی *

فصل فی المثنی والمجموع

واحدکا دلالت ایدن کلمه کرك مذکر کرك مو
نامنده بولور مفرد صیغه‌سینه ایکی‌کا دلالت
ونون یاکه یا ونون آرتدرلسه مثنی تثنیه نا

---

* (بلاد) شهر معناسنه اولان بلده‌ننك جمعیدر قبائل اروغ معناسنه اولان قبیله‌ننك جمعیدر مضر عرب‌ننك بیك الوغ اُروغیدر (قریش) مُضر اروغلرندن شرافتلی اروغ در

* (کتب) جمع کتاب (رسائل) جمع رسالة (رجال) جمع رجل

* (مؤنث) سماعی لفظنده ومعناسنده حقیقة مؤنث لیك بولماینچه عرب‌لر مؤنث هسکه‌ننده استعمال ایتکان لفظلر در والسماء ... کورمشلر یستنصر استنصر نستنصر (ی)ده جائز ایمس مکر فاء برابرنده واو بون جائز کورمشلر یوجلده ییجل کبی ۵

(ملحقات) عشرون ثلثون اربعون تسعون کا قدر جمع مذکر سالم کا ملحق لردر *

جمع سالم الف وتاء اوزره جمع ایدلسه موءنث اوچون بولور ضاربة ـ ضاربات ، مستورة ـ مستورات کبی *

جمع موءنث سالم تالی مصدرلرده تأسز موءنث علملرنده وتالی مذکر علملرنده وتالی اسملرده الف تأنیثلی صیغه‌لرده خماسیلرده جاریدر کرامة ـ کرامات ، صداقة ـ صداقات زینب ـ زینبات ، هند ـ هندات ، طلحة ـ طلحات ، معاویة ـ معاویات ، آیة ـ آیات ، ذات ـ ذوات ، حبلی ـ حبلیات ، نفساء ـ نفساوات ، سفرجل ـ سفرجلات ، اصطبل ـ اصطبلات *

(*نفساء) نفاس لی خاتون دیمك اصطبل (آخور) یعنی آبزار

﴿ بعض قواعد ﴾

فعلة وزننده اولان اسم اجوف اولسه سکون عین له فعلات اجوف اولماسه فتحله فعلات کا جمع ایدلور *

عورة ـ عورات ، جبهة ـ جبهات ، وحدة ـ وحدات *

(فعلة) وزنی جمعسنده وسطنده سکون ، فتح ، ضم جائز بولور ظلمة ، ظلمات ، ظلمات ، ظلمات مکر اجوفده ضم جائز اولماس صورة ، صورات ، صورات *

... جمعنده وسطنده سکون فتح کسر جائزدر خدمة ـ ...مات ـ خدمات ـ حلية ـ حليات ـ حليات ـ حليات اجوف ... اولماس بيعة ـ بيعات ـ بيعات *

(جمع

(جمع مکسّر) اوچ دن اون‌غه قدر اطلاق ایدلسه (جمع قلة) اون‌دن آرتق‌غه اطلاق ایدلسه (جمع کثرة) اسم‌لرنده اولور مثلا اون‌دن آرتق اولغان قلچ‌قه سیوف آرتق اولماسه اَسیاف دیورلر

جمع سالم قلت وکثرة آراسنده مشترکدر

جمع قلت اوچون دورت وزن‌در اَفعُلٌ ، اَفعالٌ ، اَفعِلَةٌ ، فِعلَةٌ (اَفعُلٌ) نفس، اَنفُس ، عین ، اَعیُن (اَفعال) سببٌ ، اَسْباب ، یتیم ، اَیْتام (اَفْعِلَه)فانك حرکات ثلثی ایله اولان فعال وزننده اولان مفرد جمعنده غالبدر جواب ـ اَجْوِبَه ، سُوال اَسْئِلَه مثال اَمْثِلَه

(فِعلَه) اَخٌ ـ اِخْوَةٌ ، صَبِیٌّ ـ صِبْیَةٌ *

(جمع مکسرده) قیاسی مرتبه‌سنك شائع اولان جمع لر اوشبولردر فُعُلٌ ، فُعَلٌ ، فَعَلَةٌ ، فُعاةٌ ، فَعْلَی ، فَعالی ، فَعائِلُ ، فُعَلاءُ ، اَفْعِلاءُ ، اَفاعِلُ . اَفاعیلُ ، فَواعِلُ ، فَیاعِلُ ، فَعاوِلُ ، فَواعیلُ ، فَعالِلُ ، فَعالِیلُ ، مَفاعِلُ ، مَفاعِیلُ ، تَفاعِیلُ ، یَفاعِیل *

(فُعَل) فُعْلَةٌ جمعنك واسم تفضیل موئنثی اولان فُعْلی جمعنده قاعده‌در ظُلْمَةٌ ـ ظُلَم ، قُبَّة ـ قُبَب ، کُبْری ـ کُبَر ... غائب اُوَل ، کاها فَعْلَه اوشبو وزنه جمع ایدلور اد... یضربون، ... موئث‌ننك قریة ـ قُری *

کورمشلر یستنصر
استنصر نستنصر
(ی)ده جائز ایمس
مکر فاء برابرنك واو
چون جائز کورمشلر یوجالك بیجل کبی ۵

(مُطَّرِدْ) قیاس وقاعده دیمك ٥

(صِفة) مشتق اسم دیمك ٥

(فِعَل) فعلة جمعنده مطرد فعلة جمعنده کاها کلور حکمة ـ حِکَم . قیمة ـ قِیَم ، قصعة ـ قِصَع *

(فَعَلَة) فاعل وزننده‌کی اجوف اولان صفتلر جمعنده مطرد غیر اجوف‌ده دخی کثیردر بائع ـ باعَة . قائد ـ قادَة اصلده بیعة ـ قودة‌در ظالم ـ ظلمة . (فُعَلَة) ناقص اولان فاعل جمعنده مطرددر قاضی : قُضاة . ناجی ـ نُجاة . هادی ـ هُداة کبی اصلده قضوة ، نجوة ، هدوة‌در *

(فَعْلَی) آفات ومکارهی افاده ایدن فعیل‌ده غالبدر صریع ـ صرعی ، مریض ـ مرضی ، اسیر ـ أسْری *

(فَعالی) ناقص یاکه مهموز اللام اولان فعیلة جمعنده مطرددر قضیّة ـ قضایا ، رعیّه ـ رعایا ، خطیئه ـ خطایا *

(فَعائل) ناقص ومهموزدن ماعدا فعیلة جمعنده وحرف ثالثی حرف مد اولان اسم مؤنثلر جمعنده مطرددر *

صحیفه ـ صحائف ، عجوز ـ عجائز . رساله ، رسائل *

(فُعَلاء) مضاعف ومعتل اللام اولماغان فعیل جمعنده وطبیعت کبی اولان معنایه دلالت ایدن فاعل جمعنده قاعده‌در کریم ـ کرماء . شریف ـ شرفاء . عالم ـ علماء . صالح ـ صلحاء *

(أفْعِلاء) مضاعف ومعتل اللام اولان فعیل جمعنده قاعده‌در طبیب ـ أطبّاء ، حبیب ـ أحبّاء . ذکی ـ اذکیاء . ولی ـ اولیاء ، قوی ـ اقویا *

فصل فی ا...

... مجردة ... مانینه دلالت ... أفْعله وزننده اولان کلمه‌لرنك جمعنده ... ذات ... دلالت ... اصل . اصبع ـ اصابع ، انمله ـ انامل *

(تنبیه) صفة مشبهة اولان افعل ـ فعل ـ فعلان وزنلرینه جمع اولنور أحمر ـ حمر ـ حمران . أعمى ـ عمى ـ عميان *

(أفاعيل) أفعول ـ أفعولة ـ إفعيل جمعلرنك مطرددر أسلوب ـ أساليب . أضحوكة ـ أضاحيك . ابريق ـ أباريق *

(فواعل) فوعل . فوعلة . فاعل . فاعلة . اسم اولان (فاعل) جمعلرنده قاعده‌در جوهر ـ جواهر . صومعة ـ صوامع . عالم ـ عوالم . فائدة ـ فوائد . جانب ـ جوانب . حاجب ـ حواجب *

(فياعل) فيعل جمعنده‌در عيلم ـ عيالم *

(فعاول) فعول ـ فعولة جمعلرنك‌در جدول ـ جداول . قسورة ـ قساور *

(فواعيل) فاعول ـ فاعولة جمعلريدر فانوس ـ فوانيس . قارورة ـ قوارير *

(فعالل) رباعی جمعنده مطرد وخماسی‌لر حذف اخير ايله دخی بو وزنه جمع اولنور درهم ـ دراهم . ترجمة ـ تراجم . سفرجل ـ سفارج . عنكبوت ـ عناكب *

(فعاليل) ما قبل اخيرنده مد اولان خماسيلر ايدلور، قرطاس ـ قراطيس . قنديل ـ قناديل . دكان‌لرنده غائب فعلول جمعنده دخی واردر فردوس ـ فراد[illegible] يضربون، سنائير *

مضارعده دخی جائز
كورمشلر يستنصر
استنصر نستنصر
(ى)ده جائز ايمس
مكر فاء برادرنك واو
چون جائز كورمشلر يوجلك ييجل كبى ٥

(مَفاعِل) عين‌نِنك فتحه وكسره‌سيله تالى وتاسز مَفْعَل ودخى مِفْعَل جمعنلردر مَكْتَب ـ مكاتب ، مَسجِد ـ مساجد ، مَدْرسه ـ مدارس ، مَنزِله ـ منازل ، مِنبَر ـ منابر ، مِكنَسه ـ مكانس *

(مَفاعيل) مِفعال ، مفعيل ، مفعول جمعلرنده مطرددر مصباح ـ مصابيح ، مسكين ـ مساكين . مجنون ـ مجانين *

(تفاعيل) تِفْعال ، تِفْعالة ، تَفعيل . تَفعيلة ، جمعلرنده قاعده‌در تمثال ـ تماثيل . تقصارة ـ تقاصير ، تسبيح ـ تسابيح ، ترويحه ـ تراويح *

(يفاعيل) يَفْعيل ـ يَفْعُول جمعلرنده مطرددر

يَقْطين ـ يقاطين ، يَعْسُوب ـ يعاسيب *

فُعُول ، فِعال ، فُعَّل ، مفعولآء . فِعَلَة ، فِعْلَة ، فِعْلان وزنلرى دخى اوزان مشهوره جمله‌سندندر *

(فُعول) علم ـ علوم ، شاهد ـ شهود (فِعال) جبَل ـ جبال ، كريم ـ كِرام .

(فُعَّال) حاكم ـ حكام (فُعَّل) راكع ـ رُكَّع (مفعولاء) عبد معبوداء ، شيخ ـ مشْيُوخاء (فِعَلَه) دِيك ـ دِيَكَة *

(فِعْلان) ... ـ صبيان ، اَخ ـ اخوان مجموع اوزانِ جموع (فعلاء) مضاعف

... اَطِبّاء ـ اوچ) وزن‌در (دورت) وزن قلت اوچون ... اوچون *

فصل فى ا...

... مجرد ... زمانينه دلالت ...

... ذاتنه دلالت ...

حضرت امام اعظم

ایدیلار رحمه قیت ایماس

محمد ایدی علیه السلام ایتیب دور

لاریمیزنی خدای تعالا

دین بولاک کیشی بیلماس اوا کیشی

نینک ... کیشی بیلماس ایلچی ...

بیلماس او ... نکاح نینه

لوقنک آخر ... ایماس

بیلماس ... اشنی

بیلماس

کبی ...

او شبو ...

افصح در ماضیسنده

همزه کسره‌لی بولغان

مضارعده دخی جائز

کورمشلر یستنصر

استنصر نستنصر

(ی) ده جائز ایمس

مکرفاء برادرنک واو

... سی بولمقـ

... ییر ایدلور،

... لرنده غائب

... بان، یضربون،

... موئث ننک

چون جائز کورمشلر یوجلنک یبجل کبی ٥

معلم‌لره اخطار - درس باب افعال‌کا ایرشدکده
متعلم‌لرکا اوقیانوس واختری‌دن لغت تابمق اصولینی
تعلیم وهر درس‌ده اولان الفاظ عربیه ترجمه‌لرینی
• تفهیم ایتکایلر •

اوزان	جمع	تثنيه	مفرد
غائب مذكر	ضرب . ضربا . ضربوا		فعل ، فعلا ، فعلوا
غائب موئث	ضربت ، ضربتا ، ضربن		فعلت ، فعلتا ، فعلن
مخاطب مذكر	ضربت ، ضربتما ، ضربتم		فعلت ، فعلتما ، فعلتم
مخاطب موئث	ضربت ، ضربتما ، ضربتنّ		فعلت ، فعلتما ، فعلتن
متكلم	ضربت ، ضربنا		فعلت ، فعلنا

ماضیده مجهول قاعده‌سی ما قبل اخیرنی کسره‌لی وحرف اولنی ضمه‌لی قیلمق‌در ضُرِبَ ، اُكْرِمَ ، دُحْرِجَ كبی *
مجهول متعدی اولان فعللرگا مخصوص‌در لازم فعللرده اسم مفعول ازلمادقی كبی مبنی للمفعولده اولماس مگر بر حرف ایلان صله ایدلسه مفعول ومفعولگا بناء ممكن اولور مدخولٌ فیه مزید علیه مكانٌ جُلِسَ فیه دارٌ خُرِجَ عنها كبی مجهول صرفی معلوم صرفی كبی‌در *
ضرب ، ضربا ، ضربوا ، ضربت ، ضربتا ، ضربن ، ضربت ، ضربتما ، ضربتم ، ضربت ، ضربتما ، ضربتن ، ضربت ، ضربنا اوزانی فعل ، فعلا ، فعلوا ، فعلت الخ *

*
(مضارع علامتی) اولنده دورت حرفننك برسی بولمق‌در (ا ت ن ی) ، انین ، نأتی ، حروفی دیو تعبیر ایدلور ، (ی) غائب مذكرننك مفرد ، تثنیه ، وجمعلرنده غائب موئثننك جمعسنده اولور ، یضرب ، یضربان ، یضربون ، یضربن ، (ت) مخاطبلرننك بارچه‌سنده غائب موئثننك

١٠ بو دورت احرفكا حروف مضارعت دیورلر مضارع ننك اوزین مستقبل دیكان كبی كاهاغابر دیورلر ٥
*
(حروف) مضارعت ثلاثی مجردلرده وثلاثی مزید ننك مفاعله بابندن صونكلارنك ورباعی مزیدده فتحه‌لی‌در باشقه‌لرده ضمه‌لیدر واهل حجاز عرب لرندن باشقه‌لر فتحه بدلنده ماضی‌سی مكسور العین بولغان مضارعلرده (ی) دن باشقه حرف مضارعت ننك كسره‌سنی جائز كورمشلردر انا اِعلم انت تِعلم نحن نِعلم كبی ایجل اِخال كبی اوشبو اِخال كسرله افصح‌در ماضیسنده همزه كسره‌لی بولغان مضارعده دخی جائز كورمشلر یِستنصر اِستنصر نِستنصر (ی) ده جائز ایمس مگر فاء برابرنده واو
*عم بواسطه یاغه قلب ایتمك اوچون جائز كورمشلر یوجلك ییجل كبی ٥

مفرد تثنیه‌لرنده بولور . تضرب . تضربان . تضربون . تضربین .
تضربان . تضربن . (ا) متکلم مفرد اوچون اضرب (ن) متکلم
کثیر اوچون نضرب بس مضارعده هر وقتده واحده مؤنث
غائبه واحد مذکر مخاطب بر صیغه‌ده بولور تضرب کبی ودخی
مخاطب‌ننك تثنیه مذکری وتثنیه مؤنثی وغائب‌ننك تثنیه
مؤنثی بر صیغه‌ده بولورلر تضربان کبی بس مضارعده باری
اون بر تورلی صیغه بولور *

صحیح الاخیر . اخیرنده حرف علت بولماغان مضارع مفردننك
مفرد مؤنث مخاطبه‌دن باشقه‌سی‌ننك اخیری ضمه‌لی اولور
جمع متکلم صیغه‌سی ده اوشبو مفردلر حکمنده‌در یضربُ .
تضربُ . اضربُ . نضربُ . وهر قایو مضارع‌ننك کرك صحیح
الاخیر کرك معتل الاخیر بولسون مفرد مؤنث مخاطبه‌سی
اخیرنده (ی ن) بولور تضربینَ . وهر قایو تثنیه‌لری‌ننك اخیرنده
(انِ) بولور یضربانِ . تضربانِ . مذکرننك غائب ومخاطب
جمع‌لرنده (ون) بولور یضربونَ . تضربونَ . مؤنث‌ننك
غائبه ومخاطبه جمع‌لرنده (نَ) بولور یَضْرِبْنَ . تَضْرِبْنَ *

﴿ صرف = تصرفات ﴾

یَضْرِبُ ، یَضْرِبانِ . یَضْرِبُونَ . تَضْرِبُ ، تَضْرِبانِ ، یَضْرِبْنَ .
تَضْرِبُ ، تَضْرِبانِ ، تَضْرِبُونَ . تَضْرِبِینَ . تَضْرِبانِ . تَضْرِبْنَ .
اَضْرِبُ ، نَضْرِبُ *

اوزانی دخی اوشبو قیاس اوزره‌در یفعل ، یفعلان . یفعلون .
تفعل ، تفعلان . یفعلن . تفعل . تفعلان . تفعلون ، تفعلین .

* (مضارع) صیغه‌سی زمان حال ایله زمان استقبال آراسنده مشترك‌در اگر اولینه تأکید اوچون بولغان لام کرسه حال اوچون بولور لَیَضْرِبُ کبی البته حاضر صوغا دیمك اکرسین یا که سوف کرسه استقبال غه خاص بولور سَاَ ذَهَبُ کبی بر آزدن بارام دیمك سَوْفَ انصر کبی صونکراق یاردم ایتارمن دیمكدر ٥

تفعلان، تفعلن، افعل، نفعل *

مضارع مجهولده قاعده اوشبودر ما قبل آخرنی فتحه لی قیلوب حرف مضارعت نی ضمه لی قیلنور یَضرِبُ ننك مجهولی یُضْرَبُ اولور مجهول صرفی معلوم صرفی كبیدر یُضرَبُ یُضربان یُضربون الخ

(فائده) فعل مضارع نی دورت حرف اَنْ لَنْ كَیْ اِذَنْ نصب لی قیلور

كیفیة نصب مفردلرننك اخیرنی فتحه لی قلمق

اَنْ یَضْرِبَ لَنْ یرمی كَیْ یدعوَ اِذَنْ یذهبَ كبی اگر اخیری الف اولسه حالنچه قالوب فتحه تقدیرده بولور اَنْ یخشی كبی . تثنیه وجمع لرده نصب كیفیتی نون اعراب نی حذفی دورلكن جمع مؤنث غایبات ومخاطبات ده اولان نونْ نونِ اعراب توكل دور بلكه تثنیه لرده كی الف وجمع مذكر لرده كی واو كبی علامت جمع اوچون در اوشبو سببدن نون جمع مؤنث محذوف بولماس اَنْ یَضْرِبَ اَنْ یَضْرِبا اَنْ یَضْرِبُوا اَنْ تَضْرِبَ اَنْ تَضْرِبا اَنْ یَضْرِبْنَ اَنْ تَضْرِبَ اَنْ تَضْرِبا اَنْ تَضْرِبُوا اَنْ تَضْرِبی اَنْ تَضْرِبا اَنْ تَضْرِبْنَ اَنْ اَضْرِبَ اَنْ نَضْرِبَ باشقه حرف لر كركانده دخی اوشبو قیاس اوزره بولور

اوشبو حرف لرنی (نواصب) هر برسنی (ناصبه) دیورلر اَنْ مدخولی اولان مضارعنی مصدر معناسنه وحكمنه قلور

بنا برین اَن مصدریه دیورلر اَنْ ینصرَ یاردم ویرماکی اَنْ نُکْرِمَ اکرام قلمقنك اَنْ تَذْهَبَ کتمکنك

(لن) زمان مستقبلده فعلنی تاکید ایله نفی اوچون دور لن یکتبُ البته یازماس لن یکذبَ البته یالغان سویلماس

(کی) تعلیل وسببْ بیان ایتمك اوچون اسلمت کی ادخلَ الجنة مسلمان اولدم تاکه کرایم جنتکا

(اذن) ما قبلی ننك ما بعدینه سبب بولماقنی افاده ایدر جِئْتَنِي اذن اُکرمَكَ کبی کلدنك منکا ایندی اکرام قیلورمن سنکا

(جحد) جحد صیغه‌سی لم جازمه برله نفی ایدلکان مضارع صیغه‌سی در لَمْ حرفی فعل مضارع معناسنی حال واستقبالده ثبوتکا دلالت ایتودن چقاروب ماضی‌ده نفی اوچون قلور لم یضرب کویا ما ضرب کبی سوقمادی بر ایر دیمك اولور لم وباشقه جازمه اولان کلمه‌لر مفردلرده صحیح الاخیر اولان مضارع اخیرینی ساکن ومعتل الاخیر اولان مضارع ننك حرف علتینی اسقاط ایدر لم یضربْ لم ینصرْ لَمْ یرمِ لَمْ یدعُ لَمْ یخشَ* بر ایر سوقمادی یاردم ویرمادی آتمادی چاقرمادی قورقمادی تثنیه ومذکر جمعلرنده ناصبه کبی نونلرنی حذف ایدر لم یضربا لم یرمیا لم یضربوا لم یدعوا ایکی ایر سوقمادیلر آتمادیلر کوب ایر سوقمادیلر چاقرمادیلر ایکی جمع مؤنثلرده اولان نون هنوز باقی اولورلر لم یضربن لم تضربن

* (لَمْ) کرودن اوّل بونلر یضرب ینصر یرمی یدعو یخشی ایدی ۵

کوب خاتونلر سوقمادیلر سوقمادنکز خاتونلر

منصوب ومجزوم بولغان فعل مضارع ننك مجهولی دخی اوشبو حکمنر قیاسنچه‌در حروف جازمه جمله‌سندن لَمّا کلمه‌سی دخی اوشبو روشچه‌در مکر لَمّا زمان حال‌ده نفی اوچوندر

(نفی) حرف نفی داخل اولان مضارع در لایضرب مایقتل کبی (لا) فعلنی زمان مستقبل‌ده نفی اوچون بولور (ما) حال‌ده نفی اوچون بولور حروف نفی مضارع ننك صیغه‌سنده هیچ تغییر ویرماس لا یضرب لا یضربان لا یضربون لا تضرب لا تضربان لایضربن لاتضرب لاتضربان لاتضربون لاتضربین لا تضربان لا تضربن لا اضرب لا نضرب

(امر بی لام = امر حاضر) فعل مضارع ننك مجزوم اولان آلتی مخاطب صیغه‌سندن اخذ ایدلکان آلتی نوع کا خطاب اوچون آلتی صیغه اولور

(کیفیة اخذ) مجزوم اولان مضارع ننك حرف مضارعتینی حذف ایدوب اِفعال بابنده حرف مضارعت جایینه همزهٔ مفتوحهٔ قطعیه کلتورلر اکرم یکرم‌ده أَکْرِمْ أَحَبَّ یُحِبُّ‌ده أَحِبَّ کبی افعال دن اولماسه حرف مضارعت عقیبنده اولان حرف حرکتلی اولسه باشقه عملسز امر حاصل اولور وثَبَ یَثِبُ‌ده آلتی مخاطب تَثِبُ تثبان تثبون تثبین تثبان تثبن مجزوم کر تَثِبْ تَثِبَا تَثِبُوا تثبی تَثِبَا تَثِبْنَ حرف مضارعت نی حذف ایتساك ثِبْ ثِبَا ثِبُوا ثِبِی ثبا ثِبْنَ

قالور اوشبولر امر صیغه‌لریدر فرح یفرح ده فرح. تصور یتصور ده تصور. تدارك یتدارك ده تدارك. تدحرج یتدحرج ده تدحرج، اوشبو قیاس اوزره‌در

حرف مضارعت عقیبنده ساکن اولسه ساکن ایله ابتداء متعذر اولدقدن ثلاثی مجردننك ضم عین ایله یفعل بابنده اوّلنه همزهٔ مضمومهٔ وصلیه کلتورلور نصر ینصرده انصر شرف یشرف ده اشرف کبی باشقه بابده همزهٔ مکسوره وصلیه کلتورلر ضرب یضرب ده اضرب منع یمنع ده امنع حمد یحمد ده احمد نعم ینعم ده انعم کبی •

اضرب ماده‌سی ننك صرفی

	جمع	تثنیه	مفرد
مذکر	اضربوا	اضربا	اضرب
	افعلوا	افعلا	افعل
مؤنث	اضربن	اضربا	اضربی
	افعلن	افعلا	افعلی

(امر باللام) لم کبی جازمه اولان کسره لی (ل) دخول ایدن مضارع مجزومدور معلومی آلتی غائب ایکی متکلم لرکا حدث ایله امر اوچون آلتی صیغه‌در

لیضرب = سوقسون بر ایر. لیضربا = ایکی ایر. لیضربوا = کوب ایر. لتضرب = سوقسون بر خاتون. لتضربا = سوقسون ایکی خاتون، لیضربن = کوب خاتونلر. لاضرب = سوغایم بر ایر یا خاتون. لنضرب = کوب ایرلر یا خاتونلر

امر بی لام مخاطب کا امر اوچون بولدقندن مخاطب اوچون
امر بالام حاجت توکل دور
امر بالام دن مجهول اون دورت صیغه تماما کلور
جمله مجهولی کبی لِیُضْرَبْ سوغلمش بولسون اول بر ایر
لِیُضربا سوغلمش بولسونلر ایکی ایر لیضربوا سوغلمش
بولسونلر کوب ایرلر لِتُضْرَبْ لتضربا لیضربن لِتُضْرَبْ
لتضربا لتضربوا لتضربی لتضربا لتضربن لِأُضْرَبْ لِنُضْرَبْ
بونلر معنالری دخی شول قیاس اوزره در • مثلا خطاب ده
لتضرب سوغلمش بولسن بر ایر لتضربی سوغلمش بول
سن برخاتون. متکلم ده لاضرب سوغلمش بولیم من بر ایر
یا برخاتون. بو امر ده اولان لام غالبا کسره لی اولور بعض
اوقاتده اوّلنه (و) یا (ف) یا (ثم) دخولنده ساکن
لی اولور فَلْیَضْحَکُوا قَلِیلًا وَلْیَبْکُوا کَثِیراً قول شریفی کبی
النارُ فاکهةُ الشتاء فمن یُرِدْ۞اکَلَ الفواکهِ شاتیا فلْیَصْطَلِ
شعرنده فلیصطل کبی *

(نهی حاضر) مخاطبنی بر فعل دن نهی اوچون مضارع کا
جازمه اولان (لا) اد خالیله حاصل اولان صیغه دور کاهامتکلم
صیغه لرینه کرمکله نهی متکلم غائب صیغه لرینه کرسه نهی
غائب اولور • جزم حکمنده بعینه جمله امر بالام کبی دور
لَاتَضْرِبْ سوقما بر ایر. لاتضربی سوقما برخاتون لایضربْ
سوقماسون بر ایر. لااضربْ سوقمایم من بر ایر یا خاتون
لا نضربْ سوقمایق بز ایرلر یاخاتونلر • نهی مجهولی دخی

*(فاکه) یمش (فواکه) جمع (شاتی) شناغه نسبت صیغه سیدر قش ده بولغوچی دیمك (فلیصطل) اوت قه قزونمق معناسنه اولان (اصطلاء) دن امر بالام در حاصل معنی اوت قش ننك یمشی در بس هر قش داغی کشی یمشلر آشاو تلاسه اوت قه قزونسون ۵

امر بالام مجهولی کبی دور لا تُضرَبْ لا تضربا لا تضربوا لا تضربی لا تضربا لا تضربن لا يُضرَبْ لا يضربا لا يضربوا لا تضرب لا تضربا لا يضربن لا اُضرَبْ لا نُضرَبْ *

فصل

امر ونهی‌لره تاکید اوچون نون خفیفه ونون مشدده لاحق اولور نون تأکید خفیفه یاکه مخففه فقط بر نون ساکنه بولوب تثنیه وجمع مؤنث‌لردن باشقه‌کا لاحق اولور امرده مفرد مذکرده مثلا اِضرِبْ‌کا نون ساکنه لحوق ایدرشوننك اوچون (ب) غه فتحه ویرلوب اِضْرِبَنْ دیولر البته سوق دیو بر ایرکا خطاب‌دور جمع مذکرده واونی حذف ایدلوب ضمه‌ٔ ما قبل ایله اکتفاء ایدلور اِضْرِبواده اِضْرِبُنْ دیورلر • واحدهٔ مخاطبه‌ده یانی حذف ایدلوب کسرهٔ ما قبل ایله اکتفاء ایدلور اِضْرِبِی‌ده اِضْرِبِنْ دیولر • تثنیه‌کا لاحق بولماس زیراکه الف ایله نون ارا سنده اجتماع ساکنین علی غیر حده لازم کلور الف نی حذف ایدلسه مفرد ایله التباس اولنور جمع مؤنث‌ده مثلا اضربْنَ نون‌دن صونك الف فاصله زیاده قلوب نون تأکید کلتورلسه اِضْرِبْنانْ دیولسه دخی التقاء ساکنین علی غیر حده لازم کلور الف برله نون آراسنده الف فاصله کلتورلماسه اِضربْنَنْ کبی التقاء نونین سببلی ثقل لازم کلور • نهی‌ده نون تأکید خفیفه توتاشقانده لا تضربَن لا تضربُن لا تضرِبِنْ لا یضربن

لا يضربن لا اضربن لا نضربن ديولور باشقه فعللرده دخی اوشبو قياس اوزره‌در *

فتحه‌كا لحوق ايدن نون خفيفه وقف حالنده تنوين نونی كبی الف كا قلب ايدلور وكاها الف صورتنده يازلور لنسفعاً بالناصية كبی لنسفعن‌ده نون تأكيد الف صورتنده يازلمش‌در نون تأكيده خفيفه نی كاها حذف ايدلنور اضربَ القومَ كبی اصلی اضربنْ‌درودخی (لا تُهينَ الفقيرَ علّكَ اَنْ تركعَ يوماً والدّهرُ قدْ رفعَهْ) كبی لاتهين اصلده لا تُهيننْ اهانة دن نهی مفرد مذكرننك مؤكدی‌در *

نون تأكيد مشدده ادغام اولنان ايكی نون‌دور مفرد وجمع مذكر صيغه‌لرنك مفتوحه تثنيه وجمع مؤنث‌لرده مكسوره‌دور هر قايو صيغه كالاحق اولور امرده اِضْرِبَنَّ اِضْرِبانِّ اِضْرِبُنَّ اِضْرِبِنَّ اضربانِّ اضربنانِّ ديولور تثنيه‌لرده الف ونون مدغم هر ايكيسی ساكن اولسه‌لرده اجتماع ساكنين علی حده‌در يای مخاطبه واو جمع مذكرنی حذف ايدلمش‌دور كلمه‌ده ثقل اولماسون اوچون جمع مؤنث‌ده اوچ نون‌ننك اجتماعندن ثقل كلماسون اوچون الف فاصله آرتدرولمش‌دور *

❊مضاعف❊ فِرارٌ مَفَرٌّ مصدرلرندن مشتق اولان صيغه‌لر اوشبو باب‌ننك مضاعف‌لريدور *

(مضاعف‌ده) قاعده عين ولام برابرنده اولان متجانس

* (لا تُهينَ) ده نون تأكيد اعتبار ايدلماسه لأناهيه سببلی مجزوم بولوب لا تهينْ بولوب اجتماع ساكنين سببلی يای محذوف اولوب لا تُهنِ قالور ايدی بس بو اورونده نون تأكيد لحوقنده اصل بولغان نون فتحه‌لی قيلنوب حذف ايدلكان يا قايتمش‌در بيت‌ده علّكَ لعلك كبی لغت‌در مآل بيت فقيرنی خوار كورمه شايدكه سن بر كون ايبولورسنك يعنی فقير بولورسنك زمانه اول فقيرنی كوناركان يعنی غنی اينكان بولور ٥

حرفلر آراسنده فاصله بولسه ادغام ممتنع بولور مصدر
اولان فرار. مفعول اولان مفرور. آلت اولان مفرار. كبى
فاصله بولماسه مفرد مذكر بولسه ادغام واجب بولور ماضى
اولان فرّ. مضارع اولان يفرّ تفرّ. فارّ مفرّ أفرّ كبى اما
قطط شعره وشطط مثالى ساچى بيك بدره بولدى ديمك
ودخى ضببت البلد مثالى يعنى بلدننك ضابى يردن بولغان
بلوطى كوبايدى ديمك شاذدر بونلر غه قياس اولونماس .
اكر اخيرينه الف تثنيه. واو جمع مذكر. تا تأنيث ساكنة،
ياى مخاطبه. لاحق اولسه بونلره لواحق ساكنة ديرلر ادغام
دخى واجب بولور كرك فعل ده كرك اسم ده اولسون .
اسم ده اولان تاء تأنيث متحركة ساكنة حكمنده اولور
فرّا فرّوا فرّت تفرّين فارّة اكر نون جمع مؤنث،
تاء خطاب. تاء متكلم، نون متكلم، لاحق اولسه بونلره لواحق
متحركه ديرلر ادغام ممتنع اولور فررن فررت فررت
فررنا كبى *فائدة* بعض اوقاتلر مضاعفده متجانسننك برسى
حذف ايدلور قول شريف فظلتم تفكهون ده اصل فظللتم در
شعر (مسنا السماء فنلناها ودام لنا* حتى نرى احدا يمشى
وشهلانا) ده مسنا اصل مسسنا در اسماء مشتقه (فارّ) اسم
فاعل (مفرور) اسم مفعول (مفرّ) اسم زمان واسم مكان
(مفرار) اسم آلت (افرّ) اسم تفضيل افعال مشتقه

(فرّ) ماضی (یفرّ) مضارع (لم یفرّ) جحد (لا یفرّ)
نفی (فرّ) امر بی لام (لیفرّ) امر بالام (لا تفرّ) نهی
(اسم فاعل) فارّ فارّان فارّون فارّة فارّتان فارّات وفوارّ
اوزان فاعلٌ فاعلانِ فاعلون فاعلة فاعلتان فاعلات
هر قاپوسنده اجتماع ساکنین علی حده واردر اول
جائز دور اصل ده فاررٌ فارران فاررون فاررة فاررتان
فاررات وفوارِردر اولکی رانك حرکتینی حذف
ایتمك برله شرط ادغام متحقق اولوب ادغام قلنه‌دور *
(اسم مفعول) مفرور مفروران مفرورون مفرورة مفرورتان
مفرورات او زانی ظاهردور *
(اسم زمان اسم مكان) مفرّ مفرّان مفارّ . مفر مفران
اصل‌ده مفرِرٌ مفرِران اولوب راء اولی‌ننك کسره سنی ما
قبل اولان فاغه ویرلدکدن صونکره ادغام ایدلوب مفر
مفران بولمشدر مفارّ اصل‌ده مفارِردر راء اولی کسره سنی
تاشلاب ادغام ایدلمشدر *
(اسم آلت) مفرارٌ مفراران مفاریر در متجانسین اولان ایکی
راء میاننده فاصله اولدقدن ادغام ممتنع اولمشدر *
(اسم تفضیل) أفرّ أفرّان أفرّون فُرّی فُرّیان فُرّیاتٌ
مذکرلرده راء اولی فتحه‌لرنی ما قبللرینه ویرلوب ادغام
ایدلمش‌دور مؤنث‌لرده عمل آخردن باشقه توغری ادغام
واقع اولمشدر *

(ماضی) جمع مؤنث غائبات دن باشقه بش غایب صیغه‌لرنده
ادغام برله‌دور معلومنده ومجهولنده بش معلوم فرّ فرّا
فرّوا فرّت فرّتا اصلده فَرَرَ فَرَرَا الخ بش مجهول
فُرّ فُرّا فرّوا فرّت فرّتا اصلده فُرِرَ فُرِرَا الخ معلومده
ومجهولده راء اولی حرکتنی طرح ایدوب ادغام ایدلمشدر
قالغان طوقز صیغه ده ادغام فك ایدلمش دور معلومده
ومجهولده فرَرْنَ فرَرْتَ فررتما فررنم فررتِ فررتما
فررتنّ فررتُ فررنا ماضی ننك جمع مذکر غایبین
صیغه‌سنده ادغام واجب بولساده بعض اشعارده ضرورت
اوچون فك ادغام ایله کلمشدر

مَهْلاً أَعاذِلَ قَدْ جَرَّبْتِ مِنْ خُلُقِي * أَنِّي أَجُودُ لِأَقْوامٍ
وَانْ ضَنِنُوا قاعده‌چه وان ضَنُّوا کرك ابدی *

(مضارع ننك) معلوم ومجهولنده ایکی جمع مؤنث‌ده ادغام
مفکوك . ماعدا سنده واجب دور صرف معلوم
یفرّ یفرّان یفرّون تفرّ تفرّان یفررن تفرّ تفرّان
تفرّون تفرّین تفرّان تفررن افرّ نفرّ . اوزان یَفْعَلُ
یفعلان الخ مجهول یُفَرّ یفرّان یفرّون الخ
معلوم اصلی یَفْرِرُ یفرران مجهول اصلی یُفْرَرُ یفرران الخ
هر قایوده راء اولی کسره‌سی فاغه ویرلوب ادغام ایدلمشدور
(جحد) مضارع که حرف جازمه کرسه جحدده (لم) امرده
(ل) نهیده (لا) کبی یا ایسه باشقه سبب ایله مجزوم اولسه

(مَهْلاً اَمْهِلْ مهلا)
تقدیرنده اعاذلده
همزه حرف ندا
عاذلُ اصلده عاذلة
مأل بیت ای عاذله
مهلت ویر یعنی
سکوت قیل منم
خلقمنی تجربه
ایتدنك که من
قوملرغه یوماردلق
قیلامن آنلر بخل
قیلسالرده دیمك‌در
٥

همزهٔ وصليه حاجت بولماس حذف ايدلنور فرا فروا الخ

(نون تأكيد) خفيفه فِرَنْ فِرُنْ فِرِنْ • مشدده فِرَنَّ

فِرَّانِّ فِرُنَّ فِرِنَّ فِرَّانِّ افْرِرْنانِّ *

(امر بالام) لِيَفْرِرْ حجازيين قاشنده - لِيَفِرِّ بنو تميم

قاشنده - ليفرا ليفروا لنفرر يائسه لتفرّ لنفرا لتفررن

لافرر لنفرر يائسه لافِرّ لنفرّ • مجهولی اون دورت صيغه

(نهی حاضر) لا تفر لا تفرا لا تفروا لا تفری لا تفرا لا

تفررن نهی غائب ومتكلم لايفر لايفرا الخ معلومی ومجهولی

جحد كبی دور • اوشبو باب مضاعفنده ذكر ايدلكان احكام

هر مضاعف‌لرده مجرد ومزيدده بر تورلی‌دور قياس اولنه

﴿مثال﴾ وَثْبٌ وثُوبٌ وَثَبانٌ مصدرلرندن مشتق اولان

صيغه‌لر اوشبو باب‌ننك مثال واوی قسمنه مثال‌دور *

اسماء مشتقه (واثب) اسم فاعل (موثوب) اسم مفعول

(موثب) اسم ظرف (ميثاب) اسم آلت (اوثب)

اسم تفضيل • افعال مشتقه (وثب) ماضی (يثب) مضارع

(لم يثب) جحد (لايثب) نفی (ثب) امر بی لام (ليثب)

امر بالام (لا تثب) نهی • مثال لرده اولان اعلال

اكثر ٤ قاعده‌كا بناء اولنور *

١ ﴿ قاعده ﴾ يای ايله كسرهٔ اصليه آراسنده واو واقع

اولسه‌واونی حذف ايدلور • اوشبو بابده وثب يثب ويعدلرده

بشنچی بابده ورِث يرِث‌ده واوننك حذف اولنماقی

(وَثْبٌ ووثـوب ووثبان) سيكرمك معناسنـه‌در يقـال وَثَبَ وَثْباً اذا طفر طُفورا ٥

اوشبو قاعده اوزره‌در واوتا برله کسره یایسه همزه ونون
برله کسره اراسنده بولغانده حذف اولنماقی یای ماده سنه
ایارتمك اوچوندور بس قاعده‌نی حرف مضارعت برله کسره
آراسنده بولغان واونی حذف ایدلور دیو تعبیر ایتمك‌ده
جائزدور وضع یضع وسع یسع کبی کسره اولماغان ماده‌لرده
حذف اولنماقی اصل‌ده کسره اولوب فتحه‌کا نقل ایدلد
کندن‌دور کویاکه واوحرف مضارعت برله کسره تقدیرینه
آراسنده واقع اولدقندن حذف اولنمشدر *
٢ ❁ قاعده ❁ مضارعی مکسور العین اولان مثال واوی
لرننك مصدرلرندن واونی حذف ایدوب عوضنك اخیرینه
تاء کلتورمك جائزدور وثب یثب مصدرنده وثب وهم
ثبة. یعد مصدرنده وعد عدة. وثق یثق مصدرنده وثق ثقة
کبی. بعضلر بو مصدرلرنی اصل فعلة وزننده اولوب
کسره‌سنی عین‌کا نقل بعدنده فانی حذف ایدلکان دیمشلر
ثبة، عده. ثقة، اصل‌لری وثبة وعدة وثقة اولمش اولور *
٣ ❁ قاعده ❁ واو ساکن اولوب ما قبلی مکسور اولدقده
واونی کسره جنسندن اولغان یاغه قلب ایدلور میثاب
میقات میزان استیجاب ایجاد کبی اصل‌ده موثاب موقات
موزان استوجاب اوجاب‌دور وجل یوجل امرنك ایجل
دخی اصل‌ده اوجل اولوب واوی یا ایدلمشدور *
٤ ❁ قاعده ❁ مثال یائی‌لرده یاء ساکن اولوب ما قبلی

ضمه

ضمه لى اولسه يانى ضمه جنسى اولان واوغه قلب ايدلور
بسر ييسر ده مضارعننك مجهولى اولان يُوسَرُ كبى اصل
ييسر دور ايقاظ ماده‌سندن اسم فاعل مُوقظ اصل‌ده مُيْقِظْدور
(اسم فاعل) واثب واثبان واثبون الخ *
(اسم‌مفعول) موثوب موثوبان موثوبون الخ *
(اسم آلت) ميثاب‌ميثابان مواثيبُ مفرد تثنيه‌ده واو ياغه
قلب اولنمش‌در *
(اسم ظرف) مَوْثِب موثبان مواثب *
(اسم تفضيل) اوثب الخ وُثْبى‌وُثبيَان وُثبيَات *
(ماضى) معلوم وثب وثبا وثبو الخ *
(مجهول) وُثِبَ وُثِبا وثبوالخ *
(مضارع) يَثب‌يثبان الخ اوزانى يعل‌يعلان الخ بارچه‌سندن
فاء الفعل محذوف‌در اصل‌ده يوثب يوثبان الخ قاعدهٔ اولى
مقتضاسنچه واو حذف ايدلمش‌در مجهولى يُوْثَبُ يوثبان الخ
اصل اوزره‌در *
(جحد) معلوم لَمْ يَثِبْ لم‌يثبا لم‌يثبوا الخ لم‌يعل لم‌يعلا لم
يعلو الخ *
(مجهولى) لم يُوثَبْ لم يوثبا لم يوثبو الخ على الاصل‌در
(نفى) معلوم لا يَثبُ لا يثبان الخ مجهول لا يُوثَبُ لا
يوثبان الخ *
(امر بى لام) ثب ثبا ثبوا ثبى ثبا ثبن اوزانى عل علا

علو الخ *

تثب تثبا تثبوا تثبی تثبا تثبن صیغه‌لرندان عبارت اولغار مضارع ننك مجزوم آلتی مخاطب صیغه‌لرندان مأخود اولدقلرندان حرف مضارعتنی حذف بعدنده امر صیغه‌لری ذکر ایدلمش روشچه اولورلر اصلده

اِوْثِبْ اوثبا اوثبوا اوثبی اوثبا اوثبن افعلا افعلا الخ مضارع‌کا ایارتوب واوحذف ایدلور اثب اثبا اثبوا الخ قالور ثا متحرك اولدقندان همزهٔ وصلیه مستدرك اولور بس حذف ایدلور ثب ثبا الخ قالور *

نون تأکیدلر الحاقی یوقاریلرغه قیاس ایله ظاهر اولور (امر باللام) معلومی لِیَثِبْ لیثبا لیثبوا الخ *

(مجهولی) لِتُوثَبْ لتوثبا لتوثبو الخ اون‌دورت صیغه تمام مضارع مجهولی کبی اصللرنچه کلور *

(نهی) معلومی لاتَثِبْ لا تثبا لاتثبوا الخ مجهولی لاتُوثَبْ الخ *

مثال یائی یُسْر ومَیْسَرَة ماده‌لرندان مشتق اولان صیغه‌لردر اسمأ مشتقه (یا سر) اسم فاعل (میسور) اسم مفعول (میْسر) اسم ظرف (میسار) اسم آلت (ایسر) اسم تفضیل *

افعال مشتقة (يَسَرَ) ماضى (يَيْسُرُ) مضارع (لم ييسرْ) جحد (لا ييسرُ) نفى (اِيْسرْ) امر بی‌لام (لييسرْ) امر باللام (لا تيسر) نهى‌حاضر هرقايو ماده‌ده تصرفاتی‌ظاهردر مضارع‌ننك مجهولی اصلده يُيْسَرُ اولوب قاعدهٔ رابعه وفقنچه

(يَسْر) قمار اويوننده بولغان ايت‌نی بولوشمك‌در يقال يَسَرَ القومُ الجزورَ اى اقتسموا اعضاءها

یاغه تبدیل اولنوب یوسر کلمشدور *

جحد نفی امر بالام نهی مجهوللری دخی اوشنداقدر *

* اجوف * بیع مبیع ماده‌لرندن مشتق اولان صیغه‌لر اجوف یائی اولورلر بو بابدان اجوف واوی ایکنچی بابدان اجوف یائی مسموع اولمغاندر دورتنچی بابدان اجوف واوی ویائی کلور آلتنچی بابدن اجوف واوی کلمشدر *

اسماء مشتقه (بائع) اسم فاعل (مبیع) اسم مفعول (مبیع) اسم ظرف (مِباع) اسم آلت (ابْیَع) اسم تفضیل (افعال مشتقه باع) ماضی (یبیع) مضارع (لم یبع) جحد (لا یبیع) نفی (بع) امر بی لام (لیبع) امر بالام (لا تبع) نهی حاضر اجوفلرده اولان اعلالات غالبا یدی قاعده‌گا مبنی‌در *

۱ * قاعده * واو یای متحرك اولوب ما قبللری مفتوح اولسه الفگا قلب اولنورلر قال باع خاف کبی اصلده قَوَلَ بَیَعَ خَوِفَ‌در بوقاعده فعللرگا موازن اولان ثلاثی اسملرده دخی جاری‌در باب ناب کبی اصلده بوب نیب‌در جمعلری ابواب انیاب بولمق قرینه‌سیله ثلاثی مزید رباعی مجرد ومزیدلرننك ناقص‌دن ماضی ومضارعلرننك اخیرلرنده الف بولسه اوشبو قاعده اوزره‌در *

۲ * قاعده * ماضی‌ده جمع مؤنث غائبات وآلتی خطاب وایکی متکلم صیغه‌لرنده یا واونی الفگا قلب بعدنده التقاء ساکنین علی غیر حده لازم کلدکندن الفنی حذف ایدلور

(بیع) مَبیع صاتمق وصاتوب آلمق معنالرنك‌در تقول بعتُ الشیء اذا شریتُه وبعتُه اذا اشتریتُه بوننك کبی صیغه‌لرنی اَضْداْدن دیورلر

اجوف یائی ده یاغه علامت اولمق اوچون فاء فعلنی کسره‌لی قیلنور بِعْنَ الخ کبی اصلده بَیَعْنَ یانی الفکا قلب بعدنده باعْنَ الفنی حذف اینکاچ بَعْنَ محذوف اولان یاغه علامت اولمق اوچون یاغه کسره ویرامز بِعْنَ اولور فِلْنَ وزننده اجوف واوی ده واوغه علامت اولمق اوچون فاء الفعلغه ضمّه ویرامز دُمْنَ الخ کبی اصلده دَوَمْنَ در بعن کبی اعلال ایدلمش در دورتنچی بابده خاف هاب ماده‌لرنده خِفْنَ هِبْنَ اصلده خَوِفْنَ هَیِبْنَ اولوب الف اعلالینی تمام ایتدکده فاء الفعلکه کسره ویرلمش در اصلده مکسور العین بولماقلرینه علامت اوچون *

۳ ❋ قاعده ❋ اجوف ننک مضارعلرنده واوغه ضمّه یاغه کسره ثقیل اولدغندان ساکن اولان ماقبللرینه ویرولوب حرف مد اولوب قالورلر یَبِیعُ یَدُومُ کبی ایکی جمع مؤنث ده بو صورتده اجتماع ساکنین علی غیر حده اولدقندن حرف علت دخی حذف ایدلور یَبِعْنَ یَدُمْنَ کبی *

۴ ❋ قاعده ❋ ماضی مجهولنک حرف علت کسره‌سنی حرکه‌سنی سلب بعدنده ما قبلنه ویرلور واوی ده واونی یاغه قلب ایدلور بِیعَ دِیمَ خِیفَ هِیبَ کبی اوّلکی بش صیغه‌لرندان ما عداسنده عین الفعللر محذوف اولوب معلوملری ایله مشترک کلورلر *

لغة غیر مشهورة اوزره عین برابرنده اولان حرف علة حرکه‌سنی حذف ایدوب و یائی ده یانی واوغه قلب ایله کلمشدور

بوع دوم کبی اشمام ایله‌ده کلمشدور یعنی فاء الفعل کسره‌سنی ضمه‌یه قریب حالنده یانی دخی واوغه قریب حالنده تلفظ ایتمکله کلمشدور *

٥ ❁ قاعده ❁ واو یا اوّلده حرکتلی اولوب صونکره ساکن اولغان حاللرنده ما قبللری فتحه‌لی اولسه ینه الفکا قلب اولنورلر یبیع یدوم مجهوللرنده یباع یدام کبی اصلده یبیع یدوم حرف علت حرکه‌سنی ما قبللرینه ویرولدکده ما قبللری مفتوح اولوب بونلر اصلده متحرك اولدقلری اجلدن الفکا قلب ایدلوب یباع یدام اولمشلر خاف یخاف ماده‌سنك معلوم و مجهولده اشبو قاعده ایله اعلال اولنمشدور *

٦ ❁ قاعده ❁ اسم فاعللرده حرف علت همزه‌که قلب اولنور بائع دائم کبی . مرماء کبی الف زائد صونکنده حرف علت واقع بولغان اورنلرده دخی همزه‌کا قلب اولنور

٧ ❁ قاعده ❁ اسم مفعوللر مبیع مدوم مخوف کلور اصلده مبیوع مدووم مخووف در یاغه واوغه ضمه آغیر اولدقندان ما قبللریکا ویرولوب اجتماع ساکنین بولوب احدهمانی حذف لازم کلور امام سیبویه قاشنده حروف اصلیه‌دن اولمغان واو مفعولنی حذف ایدلوب مبیع مدوم مخوف اولور اوّلده باغه یا جنسندان اولان کسره ویرولوب مبیع ایدلور بس مبیع مفعل مدوم مفعل وزننده اولور *

امام اخفش عین الفعلنی حذف ایدر اکثر قابل اعلال وحذف اولدقندن مدوم مخوف معول وزنلارنده اولورلر

* (تذكر) ضميرى بيت سابق‌ده اولان ظليم‌كا راجع‌در يوم الرذاذ واق يغمورلى كون الدجن بلوطننك سمانى قابلاماغى مأل بيت شاعر سرعت سيرده‌توه‌سنى يغمور ياغه‌باشلاغانك يمورطه‌لرين تذكر ايدوب آشغوب قايتقان توه قوشينه تشبيه ايتمش‌در ۵

مبوع‌ده اجوف واوى ايله التباس اولماسون اوچون ياغه كسره‌ويروب واونى ياغه قلب ايدر مبيع مفيل وزننك قالور *
(بنوتميم) اجوف يائى اسم‌مفعولنك اصلنچه تلفظ ايتمشلردر
قال الشاعر (حتّى تذكّر بيْضاتٍ وهيّجهُ * يومُ الرّذاذ عليه الدّجنُ مغيومٌ) وشعر آخر (قدْ كان قومُكَ يحسبونكَ سيّدا واخالُ انّكَ سيّدٌ معيونٌ) اجوف واوى‌ده على الندرة دخى (ثوبٌ مصوونٌ مسكٌ مدْووفٌ) كبى‌لر مسموع اولمشدر *
(اسم فاعل) بائع بائعان بائعون الخ *
(اسم مفعول) مبيع مبيعان الخ مَفعُل مفعلان عندسيبويه مفيل مفيلان عند الاخفش اعلالاتى يدنچى‌قاعدن‌دن ظاهردر
(اسم‌ظرف) مَبيعٌ مبيعان مبائع اصل‌ده مبْيِعٌ مبيعان اولوب يالرننك كسره‌لرى ما قبل‌لرينه ويرولوب مبيع مبيعان قالمشلردر مبائع دخى همزه‌ايله اوَلده اولان ياسى اسم‌فاعل كبى همزه اولمشدر *
(اسم آلت) مِبياع مبياعان‌مبائيع‌در يا حالنچه قالمشدر *
(اسم تفضيل) ابيَع ابيعان ابيعون بُوعى بوعيان بوعيات اسم آلت اسم تفضيل‌ده واو يا اعلال اولنماسلر يعنى الفكا قلب ايدلمسلر بوعى الخ اصل‌ده بيْعى الخ اولوب باب‌مثال‌ده ذكر ايدلان قاعده مقتضاسنچه يانى واوغه قلب ايدلمشدور *

(اِخالُ) خيال دن واحد متكلم‌در همزه سننك كسره فصيح‌در (معيون كوز تيكولمش مأل بيت قومنك سنى الوغ حساب ايدلر ايدى‌من الوغلقنكا كوز تيكان ديو گمان قيلامن ديمك‌در ۵ مصوون محفوظ معناسنه (مدووف) مبلول معناسنه ۵ (اجوف) بولغان اسم آلت مفعَل مفعال وزنلرننك مقولٌ مخيط مِقوالٌ مِخياطٌ كبى اعلالسزدر هروقتنك ايكى وزن آراسنك التباس لازم كلدكندن وهم اسم تفضيل اصلنچه‌در اطيب اجود اقوم اخوف كبى اعلال ايدلسه اخاف كبى متكلم ايله، وقف حالنك اقام كبى افعال ماضى سى ايله التباس لازم كلور ايشبوبيان استقراء ايله ثابت وشافيه‌ومراح شهادتلرى ايله مؤيّددر ۵ (ماضى)

(ماضى) باع باعا باعوا باعت باعتا بِعْنَ بعت بعتما بعتم
بعت بعتما بعتنّ بعتُ بعنا اوزان فَعَلَ فعلا فعلوا فعلتْ فعلتا
فِلْنَ فِلْتَ فِلْتما فِلْتم فِلْتِ فِلْتما فِلْتنّ فلتُ فلنا اعلال‌لرى
قاعدۀ اولى وثانيه‌دن استخراج ايدلكاى . ماضى مجهول بِيعَ
بِيعَا بِيعوا بيعت بيعتا بِعْنَ بعت بعتما بعتم الخ بعن الخ
معلوم ايله مجهول آراسنده مشترك اولوب اصل اعتبارى
ايله فرق اولنور *

(مضارع) يَبِيعُ يبيعان يبيعون الخ يَبِيعُ‌ده يانڭ كسره‌سى
ماقبل‌لرينه ويرلمش‌در ايكى جمع مؤنث‌ده اجتماع ساكنين
لازم كلدكندن عين الفعل بنون محذوف اولور يَبِعْنَ تبعن
مجهولده يُباع يباعان يباعون الخ جمع مؤنث يُبَعْنَ تُبعن
اولور مضارع اعلالاتى قاعدۀ ثالثه وخامسه ايله اجرا ايدلكاى
اوزانى دخى ظاهردر (جحد) لم يَبِعْ لم يَبيعا لم يبيعوا لم
تبع لم تبيعا لم يبعن لم تبع لم تبيعا لم تبيعوا لم تبيعى لم تبيعا لم تبعن
لم ابع لم نبع غائب غائبه ايكى متكلم صيغه‌لرنده لم جازمه دخولنده
لام الفعل ساكن اولماقله يا وعين آراسنده اجتماع ساكنين
اولوب يا حذف ايدلور جمع مؤنث‌لرده لم دخولندان مقدم
حذف ايدلمش‌در . مجهولى لم يُبَعْ لم يباعا لم يباعوا لم تبع
الخ مونلرى دخى دورت صيغه‌ده الف وعين ساكن اولدقلرندان
الف حذف ايدلور اوزان لم يُفَلْ لم يُفعلا لم يُفعلوا لم تفل الخ
(نفى) مضارع كبى‌در *

(امر بی لام) جحدده کورلکان آلتی مجزوم مضارع‌دان آلندقدن امرلر بع بیعا بیعوا بیعی بیعا بعن اولور اوزانی فل فِعْلا الخ اصل‌لری ابْیِعْ ابیعا ابیعوا الخ مفرد مذکر وجمع مؤنث‌دن باشقه‌ده یا کسره‌سنی ماقبلینه ویروب همزه‌دن استغناءً اولرده اعلال تمام اما اول ایکیده حرکت یانی ما قبلینه‌ویردکده یا وعین ساکن اولوب یانی حذف ایدلور صونکره همزه‌نی حذف ایله اعلال تمام اولور *

(امر بالام) لیبع لیبیعا لیبیعوا لتبعْ لتبیعا لیبعن لَاَبِعْ لِنَبِعْ مجهولی دخی جحد مقایسه‌سی ایله معلوم اولور . واوشنداق نهی *

❋ناقص❋ رمی ورمایه‌دن مشتق اولان صیغه‌لر بو باب‌ننك ناقص‌ی‌غه مثالدر . ناقص باب اول وثالث‌دن فقط یائی کلور باب ثانی وسادس‌دن فقط واوی کلور باب رابع‌دن واوی وهم یائی کلور باب خامس‌دن مسموع توکل‌در *اسماء مشتقه (رام) اسم فاعل (مرمیٌّ) اسم مفعول (مرمی) اسم ظرف (مِرْماء) اسم آلت (ارمی) اسم تفضیل * افعال مشتقه (رمی) ماضی (یرمی) مضارع (لم یرم) جحد (لایرمی) نفی (اِرْمِ) امر بی لام (لیرم) امر بالام (لاترم) نهی .

ناقص‌لارده ولفیف وملتوی‌لرده جاری اولان قواعد

١ ❋ قاعده ❋ لام الفعل اولان حرف علت ثلاثی‌لرده واو اولوب الف‌کا قلب ایدلسه الف صورتنده یازلور دعا کبی اصل دعَو اکر یائی اولوب الف‌کا قلب ایدلسه یا صورتنده یازلور رمی کبی اصلده رمی‌در *

(رَمْی) ورِمایه آتمق یقال رمیتُ السهم رمیاً ورمایه اذا اَلْقاه واحسان ایتمك یقال رمی الله لك ای نصرك وزیاده اولمق ایللی دن اوتکان کشی رمیتُ علی الخمسین دیور ایمش وآتمق معناسنه مبالغه اوچون رمّیّی ده کلمشدر یقال کانت بینهم رِمّیّی ثمّ صاروا الی حِجّیزی یعنی اوّل آتشدیلر صونکره طیولدیلر دیمك‌در ٥

۲ ❊ قاعده ❊ برنجی ایکنجی باب ناقص‌لری‌ننك ماضی معلوملرنده مذکر غائب‌ننك مفرد و جمع لرنده مؤنث غائبه‌ننك مفرد وتثنیه‌سنده حرف علت الفکا قلب اولنور باشقه صیغه‌لری اعلالسز صحتده قالورلر رَمٰی رَمَوا رَمَتْ رَمَتَا کبی *

۳ ❊ قاعده ❊ دورت حرفلی یاز یاده حرفلی اولان کلمه‌لرننك اخیرنده اولان واوغه یا یسه یاغه ضمّه وکسره ثقیل اولدقلرندن اسقاط ایدلورلر صونکره حرف علت ایله تنوین ایکی ساکن اولدقلرندن حرف علت‌نی حذف ایدلور رامٍ داعٍ مرمی مرامٍ کبی اصلده رامِیٌ داعِوٌ مرمیٌ مرامِیٌ در *

۴ ❊ قاعده ❊ واو برله یای جمع اولوب سابق اولغانی ساکن اولسه واونی یاغه قلب ایدلوب ادغام قیلنور مرمیّ کبی اصلده مرموِیٌ در *

(اسم فاعل) رام رامیان رامون رامیة رامیتان رامیات رامٍ اعلالی ذکر ایدلدی رامون اصلده رامیون یاغه ضمّه ثقیل اولدقدن اوّلکی حرکتینی سلب بعدنده ماقبلینه ویرلوب اجتماع ساکنین اولدقده یانی حذف ایدلور *

(اسم مفعول) مرمیّ مرمیّان مرمیّون مرمیّة مرمیتان مرمیات اصلده مرموی مرمُویان الخ

قاعدهٔ رابعه اقتضاسنچه واولاری یاغه قلب ایدلوب مرمیی اولدقده ادغام ایدوب ماقبل یاغه کسره ویرامز یا سلامت تورسون اوچون مرمیّ الخ *

(اسم ظرف) مرمًى مرميان مرام مفعًى مفعلان مفاع مرمى مرام قاعدهٔ ثالثه وفقنجه اعلال اولنمشلردر *

(اسم آلت) مرماءٌ مرمأآن مرامىُّ مفرد تثنيه اصلده مرماى مرمايان در حرف علت الف زائد صونكنده اولدقندان همزه‌يه قلب اولنمشدور اجوفده اوتكان قاعدهٔ سادسه مقتضاسنجه *

(اسم تفضيل) أرمى أرميانِ أرمون رُمْيى رُمْييانِ رُمْييات مذكرننك مفرد وجمعنده يائلر الفكا قلب اولنمشدور جمعده اجتماع ساكنين اولدقندان الف حذف ايدلمش در *

(ماضى) معلوم رمى رميا رموا رمتْ رمتا رمين رميت رميتما رميتم رميتِ رميتما رميتن رميتُ رمينا دورت ماده‌ده قاعدهٔ ثانيه‌ده بيان ايدلكانچه يانى الفكا قلب ايدوب رمى دن ما عداسنده اجتماع ساكنين اولدقندان الف حذف ايدلور رمتا ماده‌سنده اجتماع ساكنين تقديرى در فعلده اولان تاءٔ تانيث تقديراً ساكنة اولدقى اوچون * مجهول رُمِىَ رُمِيا رُمُوا رُمِيتْ رُمِيتا رُمِينَ الخ مونده فقط رُمُوا ماده‌سنده رامون كبى اعلال اوقلور باشقه‌ده اعلال يوقدر *

(مضارع) يرمى يرميانِ يرمون ترمى ترميان يرمين ترمى ترميانِ ترمون ترمين ترميان ترمين أرمى نرمى يرمى ترمى ارمى نرمى‌ده اعلال يانينك ضمه‌سنى اسقاط در يرمون ترمون‌ده رامون‌ده اعلالى در • تثنيه‌لر وجمع مؤنث‌لر

(مكرطى) قبيله‌سى رمى مجهولنى مجرد ضم اول ايله رُمى تلفظ ايدرلر كويا اصلده رُمْىَ اولوب ميم كسره‌سنى فتحه‌كا تبديل ويانى الفكا قلب اينمشلر طى شاعرى ديور (سنستوقد النبل بالحضيض ونص * طاد نفوسا بنتْ على الكرم) بنى يبنى ننك واحدهٔ مؤنث غائبه مجهولنده مشهورده بُنيتْ كلور شاعر بنتْ ديمشدر مال بيت ناو ايناكنده اوقلر ايله اوت ياندروب صاحب كرم اولان آدملرنى ضيافتله صيد ايدارمز ديمك در

اعلالسز • واحده مخاطبه اولان ترمين اصلده تَرْمِيِينَ تفعلين
باغه كسره ثقيل اولدقدان كسره‌نى اسقاط ايله التقاء ساكنين
اولوب لام الفعل اولان يانى حذف ايدوب ترمين تفعين
وزننده قالور *

مجهول يُرمى يُرميانِ يُرمون تُرمى تُرميانِ يُرمين تُرمى
تُرميانِ تُرمون تُرمين تُرميانِ تُرمين أُرمى نُرمى *

يُرمى تُرمى أُرْمى نُرْمى‌ده يالرنى الفكا قلب ايدلور
يرمون ترمون‌ده رَمَوْا اعلالى • مخاطبه اولان تُرمَيْنَ اصلده
تُرمَيِينَ اولوب ياء اولى‌نى الفكا قلب بعدنده اجتماع
ساكنين اولورده الفنى حذف ايدلور تُفعَيْنَ وزننده قالور
باشقه‌لرى اعلالسزدر *

(جحد) لم يرم لم يرميا لم يرموا لم ترم لم ترميا
لم يرمين الخ جزم مضارع مبحثنده ذكر ايدلكان قاعده ايله
ومضارعده اولان اعلال ايله تصرف ايدلور ناقص‌ننك
مفردى بعض اشعارده جزم سز كلمشدور (اَلَمْ يأتِيكَ
وَالْاَنباءُ تُنْمى * بِما لاقَتْ لَبُونِ بنى زِيادٍ) لام الفعل‌نى حذف
ايله الم يأتك اولسه كرك ايدى شاذ اولغان حالده
يا ايله كلمشدر *

(نفى) لا يرمى لا يرميان الخ *

(امر بى لام) ارم ارميا ارموا ارمى ارميا ارمين افع
افعلا افعوا افعى افعلا افعلن ارم اصلده اِرْمِى جزم

(بنوز يادنوه‌لرى
بولقغان اش كلمادى
مى سنكا وحال
اينست كه خبرلر
آرتوچى البته
كلكاندر مضموننده در
٥

قاعدەسنچه اخیر کلمه حرف علت اولدقدن یا حذف ایدلور ارموا اصلده ارمیوا رامون کبی اعلال اولنور اِرْمِی اصلده اِرْمِیِی یاءِ اولیکا کسره ثقیل اولدقندن کسرەسنی طرح بعدنده التقاءِ ساکنین اولدقده یاءِ مذکورەنی حذف ایدلمشدر * (نون تأکید) لحوقنده مفردده محذوف اولان حرف علت عودقیلور جمع مذکر ومخاطبەلردەعودقیلماس هرقایوناقص لرده وهر مجزوم فعللرده تأکید لحوقنده اوشبو روشلیدر خفیفەده اِرْمِیَنْ اِرْمُنْ اِرْمِنْ شدیدەده اِرْمِیَنَّ اِرْمِیَانِ اِرْمُنَّ اِرْمِنَّ اِرْمِیَانِّ اِرْمِینَانِّ *

(امر بالام) لیرم لیرمیا لیرموا لترم الخ مجهولی لِتُرْمَ لترمیا لِتُرْمَوْا لِتُرْمَیْ الخ جحد قیاسنچەدر *

(نهی) دخی اوشبو قیاس اوزرەدر معلوم ومجهولنده *

﴿لفیف مقرون﴾ اوچون روایتدن مشتق اولان صیغەلر امثلەدر لفیف مقرون باب اول ورابعکا مخصوصدر *

اسماءِ مشتقه (راوٍ) اسم فاعل (مرویّ) اسم مفعول (مَرْوَی) اسم ظرف (مِرْوَاءٌ) اسم آلت (أَرْوَی) اسم تفضیل * افعال مشتقه (روی) ماضی (یروی) مضارع (لم یرو) جحد (لا یروی) نفی (اِرْوِ) امر بی لام (لیرو) امر بالام (لا ترو) نهی حاضر *

اوشبو لفیف ناقص کیدور هرتصرفده وهر اعلالده رَوَی اولان ماضی اصلده رَوَیَ اولوب رَمَی کبی لامده اعلال

قلنمشدور

(رِوَایة) حدیث یاکه شعر نقل ایتمك تقول رویتُ الحدیثَ او الشعرَ روایةً مضارع ده قصیدەءِ محفوظەنی نقل أَرْوِی کتابدن نقلده أُنْشِدُ دیورلر ٥

قیلنمش دور عین الفعلده متحرك اولوب ما قبلی مفتوح
اولدقدن الفه قلب اولنماقنی قاعده تحمل ایتسه‌ده اعلال
قیلماغانلر زیرا که فقط عین الفعلده قیلسه‌لر رایٔ اولور
مضارعده دخی اوشبو روشلی عین الفعلده اعلال ایدلمك
كرك برایٔ اولنوب لام الفعل اولان (یا) ضمه‌لی اولوب قالور *

* یخاف وزننده اولمقله بابنده التباس اولور ٥

بوغیر جائزدر عین ولام‌نمك هر ایکاونده اعلال ایتسه‌لر
عین ولام برابرنده اجتماع اعلالین لازم کلور بوده مهجوردر *
(لفیف مفروق - ملتوی) اوچون وحی دن مشتق اولان
صیغه‌لر مثال اولور لفیف مفروق باب اول ورابع وخامس کا خاص در
اسمأ مشتقه (واحٍ) اسم فاعل (موحیٌ) اسم مفعول (موحی)
اسم ظرف (میحاءٌ) اسم آلت (اوحی) اسم تفضیل *
افعال مشتقه (وحی) ماضی (یحی) مضارع (لم یحِ) جحد
(لا یحی) نفی (حِ) امر بی‌لام (لیح) امر باللام (لا تح)
نهی حاضر *

* (وحی) یاشرون سوز ایتمك معناسنده در ٥

(اسم فاعل) واح واحیان واحون الخ رامٍ کبی *
(اسم مفعول) موحیٌ موحیان الخ مرمیٌ کبی *
(اسم ظرف) موحی موحیان الخ مرمی کبی *
(اسم آلت) میحاءٌ میحاءَن مواحیٌ اصلده موحای
موحایان واو کسره صونکنده بولماقندان یاغه قلب ایدلور
میزان میقات کبی یا الف زائد عقیبنده بولدقندان همزه‌کا
ابدال ایدلور بائع کبی *
(اسم تفضیل) اوحی اوحیان اوحون وحیی وحییان وحییات

مذكرننك مفرد وجمعنده فقط اعلال واردر ارمی ارمون کبی *
(ماضی) وحی وحیا وحوا الخ معلوم ومجهولی رمی کبی در *
(مضارع) ده حرف مضارعت ایله کسره آراسنده واو واقع
اولدقدان یثب داکی کبی واونی حذف ایدلمش در ودخی
لام الفعل حرف علت اولدقدان ضمّه سنی طرح ایدلمش در
یرمی ده‌کی کبی . صرف معلوم یحی یحیان یحون تحی
تحیان یحین تحی تحیان تحون تحین تحیان تحین احی
نحی اوزان یَعِلْ یعلان یعون تَعِلْ تعلان یعلن تعل
تعلان تعون تعین تعلان تعلن اعِلْ نعِلْ اعلال‌لری
یثب یرمی مادّه‌لری‌ننك اعلال‌لرنی ضبط ایله آسان اولور
مجهولی یُوحی یُوحیانِ یوحون تُوحی تُوحیانِ یوحین
تُوحی تُوحیان تُوحون تُوحین تُوحیان تُوحین اُوحی
نُوحی یرمی یُرمیانِ الخ ماده‌لری کبیدور *
(جحد) لم یحِ لم یحیا لم یحوا لم تحِ لم تحیا لم یحین
الخ مجهولی لم یُوحَ لم یوحیا لم یوحوا الخ لم یرْمِ الخ لم
یُرْمَ الخ قیاسنجه‌در فقط معلوم ده اسقاط واو فرقی ملاحظه ایدلکای *
(نفی) لا یحی لا یحیانِ الخ مضارع کبی در *
(امر بی لام) حِ حیا حوا حی حیا حین اوزان عِ
عِلا عُوا عِیْ عِلا عِلْنَ اصل ده اِوْحِیْ اِوْحِیا اِوْحِیُوا
اِوْحِیِیْ اوْحِیا اِوْحِیْنِ جزم قاعده‌سنجه حرف علت اولان

اخیر

..بير كلمه‌ى مفرد مذكرده اسقاط وهر قايوسنده مأخوذ عنه
اولان مضارعكا اتباع ايله واولرنى حذف ايدلور جمع مذكر
واحده مخاطبه‌ده ياغه آغير اولان كسره‌نى طرح بعدنده
اجتماع ساكنين اولوب لام الفعلنى دخى حذف ايدلور
صونكره هر قايوده همزه‌دن استغناء حاصل اولور ح حيا الخ
بر حرفلى اولان مفردلركا حالت وقفده برهاء سكته زياده قيلنور
..وفى يقى‌ده قهْ ولى يلِى‌ده لِهْ ديو وقف ايدلور*
..ون تأكيد) خفيفه حيِينْ حيُنْ حِنْ شديده حيِنَّ حِيانِّ حنُّ
دنِّ حيان حِيْنانِّ (امر بالام) لِيح ليحيا ليحيُوا لتح لتحيا
ليحين لاح لنح . اوزان ليع ليعلا ليعوا لتع لتعلا ليعلن لِاَع لِنَع
اعلالده جمله كبى در مجهولى دخى شول مقايسه‌ده در
(نهى حاضر) لاتح لاتحيا لاتحوا لاتحى لاتحيا لاتحين. لايح
لايحيا لايحوا لاتح لاتحيا لايحين لا اح لانح . اوزان
لاتع لاتعلا لاتعوا لاتعى لاتعيا لاتعلن لايع لايعلا لايعوا لاتع
لاتعلا لايعلن لا اع لانع
مجهولى لاُتوح لاتُوحيا لاتُوحوا لاتُوحَىْ لاتُوحَيَا لاتُوحين لايوح
لايوحيا الخ اوزانى لاُتفْعَ لاتفعلا لاتفعوا لاتفعى لاتفعلا لاتفعلن
الخ جمله مقايسه سنچه‌در *

باب ثانى ماضى فتح عين مضارع ضم ايله فَعَلَ يفعُلُ در
(صحيح) نَصْردن مشتق اولان كلمه‌لر صحيح كامثال در اسما

* (نَصْر ونُصْرة) ياردم ويرمك يقال نصره على عدوه نصرا وكاها يغمور ياغمق معناسنه اولور يقال نَصَرَ الغَيْثُ الأَرْضَ اذا غاثها يغمور يرنى صواردى ديمك اولور ٥

مشتقه (ناصر) اسم فاعل (منصور) اسم مفعول (منصَر) اسم ظرف (منصار) اسم آلت (انصر) اسم تفضیل . افعال مشتقه (نصر) ماضی (ینصُرُ) مضارع (لم ینصرْ) جحد (لاینصُرُ) نفی (انصُرْ) امر بی لام (لینصرْ) امر بالام (لاتنصرْ) نهی حاضر . (مضاعف) ردّ مردّدن مشتق اولان صیغه لر کبی اسماً مشتقه (رادّ) اسم فاعل (مردود) اسم مفعول (مَردّ) اسم ظرف (مِرداد) اسم آلت (اردّ) اسم تفضیل افعال مشتقه (ردّ) ماضی (یردُّ) مضارع (لم یردّ) جحد (لایردُّ) نفی (ردّ) امر بی لام (لیرد) امر بالام (لاترد) نهی حاضر

اوشبو باب مضاعفنده باب اول مضاعفنده اولان احکام جاری در مضارع مجزومننك مفرد معلوملری اخیرنده دورت وجه درست بولور ضمه فتحه کسره فك ادغام امر بی لام دخی اوشبو حکمده در اما مجهولده ضمه درست بولماس ادغام صورتلری بنو تمیم لغتی در فك ادغام اهل حجاز لغتی در باب اولده بیان ایدلدی تذکر ایدله (مثال) ودّ ودّ مودّة مصدرلرندن مشتق اولان کلمات باب ثانی مثالنه امثله در بو بابدن کلان مثال فقط مثال واوی مضاعف در مثال یائی وهم مضاعف اولغان واوی اولغاندر . اسما مشتقه (وادّ) اسم فاعل (مودود) اسم مفعول (مود) اسم ظرف (میداد) اسم آلت (اودّ) اسم تفضیل . افعال مشتقه (ودّ) ماضی (یودُّ) مضارع (لم یودّ) جحد (لایود) نفی (ودّ) امر بی لام (لیود) امر بالام (لاتود) نهی حاضر

*(ردّ مردّ) دوندرمك صرف کبی یقال رده عن وجهه ای صرفه وبر نرسه نی قبول ایتمی خطاغه نسبت ویرمك ومنزلینه قایتارمق وجواب قایتارمق رده الی منزله ورد الیه جوابا دیورلر ردکبی مصدر اولوب مردودٌ هم کلمشدر آنط ایتمك معناسنه اولان مخلوق وبلمك معناسنه اولان معقول کبی ۵

*(ودّ ودّ مودّة) محبت معناسنه ۵

(دوم ودوام وديمومة) دائم بولمق ٥

(اجوف) دوم ودوامدن مشتق اولان كلمات اوشبو بابننك
اجوف قسمينه مثال در اسماء مشتقه (دائم) اسم فاعل (مدوم)
اسم مفعول (مدام) اسم ظرف (مدوام) اسم آلت (ادوم)
اسم تفضيل • افعال مشتقه (دام) ماضى (يدوم) مضارع
(لم يدم) جحد (لايدوم) نفى (دم) امر بى لام (ليدم)
امر بالام (لاتدم) نهى حاضر باع يبيع ده اولغان قواعد
وتصرفات مونده هم اعتبار ايدلكاى مدوم اصلده مدووم اولوب
واو اولى ضمه سنى ماقبلنه نقل بعدنده اجتماع ساكنين اوچون
امام سيبويه قاشنده واو ثانيه نى حذف ايدلوب مدوم مفعل
وزننده امام اخفش قاشنده واو اولى حذف اولنوب مدوم
مفول وزننده قالور اجوف ده اسم آلت واسم تفضيل ده اعلال
يوقلغنى خاطردن چقارلماسون (ماضى ده) دمن الخ معلوم ده
اصلده دومن اولوب واونى الفكا قلب ايله اجتماع ساكنين
اولدقده الفنى حذف صونكره محذوف اولان حرف واو
اولماقنه علامة اوچون دالغه ضمه ويرلشدر • مجهول ديم اصلده
دوم حركت واونى ضمه سنى سلب بعدنده ماقبلينه ويرلوب
واونى ياغه قلب ايدلمش در مونده اولغان دمن الخ اصلده
دومن در (جحد) لم يدم لم يدوما لم يدوموا لم ندم الخ
مجهولى لم يدم لم يدا ما لم يدا موا لم تدم الخ يدوم كا لم جازمه
كروب ميم ساكن لى اولدقده اجتماع ساكنين اولوب واو

حذف ایدلور مجهولنده یدام ده او شبو قیاس ایله تصرف ایدلور

امرده دُم دوما دوموا دومی دوما دمن اصلده اُدْوُمْ اُدْوُمَا اُدْوُمُوا

اُدْوُمِي اُدْوُمَا اُدْوُمْنَ واوننك حركتنی ماقبلنه ويرلدكده

مفرد مخاطبده وجمع مؤنثده اجماع ساكنين اولوب واو

حذف ايدلور باشقه‌ده واو ساكن حالنده قالور

صونكره همزه‌دن استغنا اولدقدن حذف ايدلور *

امر بالام ونهی حاضر ماسبق قیاسی ایله تصرف ایدلور *

(ناقص) دَعْوَة دِعوة دُعوة ماده‌لرندن مشتق اولان كلمات كبی

اسماٴ مشتقه (داع) اسم فاعل (مدعو) اسم مفعول (مدعی)

اسم ظرف (مِدعاٴ) اسم آلت (ادعا) اسم تفضیل افعال

مشتقه (دعا) ماضی (یدعو) مضارع (لم یدْعُ) جحد

(لایدعو) نفی (اُدعُ) امر بی لام (لیدع) امر بالام (لاتدع)

نهی حاضر

تصرفات واعلالاتنده رمی یرمی قیاسنجه اجرا ایدلور وناقص

واویده‌ده یائیده‌کی كبی علی سبیل الشذوذ جزم حالنده

لام الفعل ذكر ایدلمش حالنده وارداولمشدر (هَجَوْتَ زَبّان

ثم جئتَ معتذرا * من هجو زبان لم تهجو ولم تدعی) *

(باب ثالث) هر ایكاوی مفتوح العین اولان فَعَلَ يَفْعَلُ

وزننده‌در شاذلق اوزره كلكان بابلردندر عین یاكه لامی

برابرنده حرف حلق اسمنده اولان (ا ه ح خ ع غ)

(دَعْوة) فتح له ومَدْعاة طعام كا چاقرمق دِعوة كسرله براونی نسبْ كا چاقرمق دُعوة ودخی (دعاٴ) چاقرمق والله‌دن بر نرسه طلب قیلمق معناسنه در اكر لام برله صله‌لانسه خیر علی برله صله‌لانسه شر طلب اوچون دَعَا الله له دَعَا الله علیه كبی ٥

* زبان‌نی هجو ایدب سونكندن عذر لاونك برله تمام هجو ایتكانك وهجونی ترك ایتكانده بولمایسنك دیك‌در ٥

آلتی حروف ننڭ برسی واقع اولغان ماده‌لردن کلور اَبَی یَأبَی عین ولامی برابرنده حرف حلق اولماینچه بو بابدن کلسه‌ده حکم معدوم‌ده اولان نادردر ودخی بو باب صحیح مثال ناقص ماده‌لرینه منحصردر

(صحیح اوچون) منع‌دن مشتق اولان اسماء وافعال مثال‌لردر

(مثال) اوچون مثال وضع‌دن مشتق اولان کلمات‌در

اسماء مشتقه (واضع) اسم فاعل (موضوع) اسم مفعول (موضع) اسم ظرف (میضاع) اسم آلت (اوضع) اسم تفضیل افعال مشتقه (وضع)ماضی(یضع)مضارع(لم‌یضع) جحد (لایضع) نفی (ضَع) امر بی‌لام (لیضع) امربالام (لاتضع) نهی‌حاضر (مضارع‌ده) یضع اصل‌ده یوْضِعُ اولوب کسره‌ننڭ حرف حلق اولان عین‌کا مجاورتی ثقل‌نی موجب اولدقندن ضادقه فتحه ویرلمش یوْضَع اولوب اوشبوبابدن اولمش‌در صونکره واوحرف مضارعت ایله کسره تقدیریه اراسنده واقع اولماقندن حذف ایدلمش‌در باشقه‌یفعل‌وزننده اولوب واوی‌حذف ایدلکان‌ماده‌لر اوشبوطریق اوزره‌در

(امربی‌لام)ضَعْ ضَعَا ضَعُوا ضَعِی ضَعَا ضَعْنَ بوبابدن‌بولماقنه بناءً اصل‌لری اِوْضَعْ اِوْضَعَا الخ مضارع‌کا ایارتوب واونی حذف‌ایدلور صونکره همزدن استغناً واقع‌اولوب عل علا الخ وزنلرنده قالور

(وَضْع وَمَوْضِع وموضوع) قویمق وحامل بالاسنی طوغورمق یقال وَضَعَت المرأةُ اذا وَلَدَتْ وسُرْعت ایله یورملٹ یقال وضع البعیر اذا اسرع فی سیره ٥

(نافص) اوچون رَعْی رِعایة رعیة مَرْعَی مصدرلر ندن مشتق اولان کلمه‌لردر اسماء مشتقه (راعٍ) اسم فاعل (مرعیّ) اسم‌مفعول (مَرْعَی) اسم ظرف (مِرعاء) اسم آلت (ارعی) اسم تفضیل افعال مشتقه (رعی) ماضی (یرعَی) مضارع (لم یرعَ) جحد (لا یرعی) نفی (اِرعَ) امربی‌لام (لیرع) امربالام (لاترع) نهی‌حاضر تصرفات واعلال‌لری ناقص لرده اوتکان قواعد اوزره استخراج ایدلور

(باب رابع) ماضی کسر عین مضارع فتحه ایله فَعِلَ یفعَلُ در (صحیح) حمد محمدن مشتق اولان صیغه‌لر بیان‌مشتق‌لر وتصرف‌لر ظاهردر

(مضاعف) عضّ‌دن مشتق اولان صیغه‌لر کبی اسماء مشتقه (عاضّ) اسم فاعل (معضوض) اسم‌مفعول (مَعَضّ) اسم‌ظرف (مِعضاض) اسم آلت (اَعَضّ) اسم تفضیل افعال مشتقه (عَضّ) ماضی (یعَضّ) مضارع (لم یعَضّ) جحد (لایَعَضّ) نفی (عَضّ) امربی‌لام (لِیعَضّ) امربالام (لاتعض) نهی‌حاضر تصرف‌لرده باب اول وثانی مضاعف‌لری قیاسنچه‌در

(مثال واوی) ایکی نوع کلمشدر بر نوعنده مضارعده فاء الفعل غیر محذوف‌در وَضِرَ دن مشتق اولان صیغه‌لرکبی

اسماء

* (رَعْی مَرْعَی) اوتلمق واوتلاتمق معنالرینه نقول رَعَی البعیرُ الکلاء بنفسه توه بیچان آشادی دیمك رَعَیْتُ الابلَ توه‌نی اوتلاتدوم دیمك رَعایة کشی‌نی حرمت ایتمك‌در ۵

* (عض) تشلمك ۵

اسماء مشتقه‌سی (وَضیرٌ) صفة مشبهه (مَوْضِرٌ) اسم ظرف (مِیْضارٌ) اسم آلت (أَوْضَرُ) اسم تفضیل . غیر متعدی اولدقندن اسم مفعولی اولماس افعال مشتقه (وَضِرَ) ماضی (یوضَرُ) مضارع (لَمْ یوضَرْ) جحد (لَایوضَرُ) نفی (اِیْضَرْ) امر بی لام (لِیوضَرْ) امر بلام (لَاتوضَرْ) نهی حاضر (امر بی لام) اِیْضَرْ اصلده اِوْضَرْ باب اوّل مثالنده ذکر ایدلکن قاعده مقتضاسنجه ایضر اولمشدر

(مثال واوی‌نك) نوع آخری مضارع ده واو حرف مضارعت برله کسره تقدیریه اراسنده واقع اولدقندن حذف ایدلمشدر بونلر عین یاکه لام برابرنده حرف حلق اولغان ماده‌لردر سَعَه‌دن مشتق اولان ماده‌لر کبی اسما مشتقه‌سی (واسع) اسم فاعل (موسوع) اسم مفعول (موسع) اسم ظرف (میساع) اسم آلت (اوسع) اسم تفضیل افعال مشتقه‌سی (وَسِعَ) ماضی (یسَعُ) مضارع (لم یسع) جحد (لایسع) نفی (سَعْ) امر بی لام (لیسع) امر بالام (لاتسع) نهی حاضر

(تنبیه) یفعل وزننده اولان حرف حلقلی مضارعلرده واو حذف ایدلمشدر حرف مضارعت ایله کسرهٔ اصلیه اراسنده واقع اولدقندن امایذَرُ اصلده یوذَرُ اولوب واو حذف ایدلمشدر حرف حلق اولماسه‌ده مراد فی اولان یدَعُ کا تبعیت ایله

* (وسع وسعة) صیدرمق وطاقت معناسنه ٥

(مثال یایی) مهموز العین اولان یأس ماده سندن مشتق اولان کلمات کبی اسماً مشتقه‌سی

(یأس) نومید بولمق ٥

(یَؤُوسٌ) صفة مشبهه (میئَسٌ) اسم ظرف (میئَاسٌ) اسم آلت (أَیْأَسُ) اسم تفضیل افعال مشتقه‌سی (یَئِسَ) ماضی (ییأس) مضارع (لم ییأْسْ) جحد (لاییأسُ) نفی (اِیأَسْ) امر بی‌لام (لییأس) امر بالام (لاتیأس) نهی حاضر

(اجوف واوی) خوف‌دن مشتق اولان صیغه‌لردر اسماً مشتقه‌سی (خائف) اصل‌ده خاوف اسم‌فاعل (مخوف) اصل‌ده مخووف اسم مفعول (مخاف) اصل‌ده مَخْوَفٌ اسم‌ظرف (مخواف) اسم آلت (اخوف) اسم‌تفضیل افعال مشتقه‌سی (خاف) ماضی (یخاف) مضارع (لم یَخَفْ) جحد (لایخافُ) نفی (خَفْ) امر بی‌لام (لِیَخَفْ) امر بالام (لاتخف) نهی حاضر

(جحد) لم یَخَفْ لم یخافا لم یخافوا لم تخف لم تخافا لم یخفن الخ مجهولی لم یُخَفْ لم یخافا لم یخافوا الخ

(امر بی‌لام) خف خافا خافوا خافی خافا خَفْنَ اصل‌ده اِخْوَفْ اخوفا الخ واو حرکتنی ماقبلنه ویرلدکدن صونکره الف‌کا قلب ایدلوب مفردده وجمع مؤنث‌ده اجتماع ساکنین اولورده الف نی‌حذف ایدلور باشقه‌لرده الف حالنچه قالور صونکره همزه‌دن استغنا ایدلور *

نون تأکید خفیفه خافَنْ خافُنْ خافِنْ مفرد مذکر جمع مذکر

مفرد مؤنث شديده خافِنَّ خافانِّ خافِنَّ خافِنَّ خافانِّ خَفْنانِّ

(اجوف يائى) هَيْبَة مَهابَة ماده‌لردن مشتق اولان كلمه‌لر كبى اسماً مشتقه (هائب) اسم فاعل (مَهيب) اسم مفعول واسم ظرف (مِهْياب) اسم آلت (اهيب) اسم تفضيل افعال مشتقه‌سى (هاب) ماضى (يهاب) مضارع (لم يهب) جحد (لايهاب) نفى (هب) امر بى‌لام (ليهب) امر باللام (لاتهب) نهى حاضر

مهيب اسم مفعول اولغانده مهيوب اولوب امام سيبويه قاشنده واو حذف ايدلوب مَفْعِل وزننده امام اخفش قاشنده ياحذف ايدلوب مَفِيل وزننده فالمشدر مبيع داكى كبى ماضى هاب هابا هابوا هابت هابتا هِبْنَ الخ

خِفْنَ هِبْنَ الخ برروش ايله اصلده خَوِفْنَ هَيِبْنَ اولوب عين الفعل كسره‌سنى ماقبل‌لرينه نقل بعدنده التقأ ساكنين اولوب عين الفعل‌نى حذف ايدلور ياكه اولكى بش صيغه كبى ابتداده الف‌كا قلب ايدلوب اجتماع ساكنين سببلى الف‌نى حذف ايدلوب ماضى مكسور العين بولماقنه علامة اوچون فاء الفعل‌كا كسره ويرلور *

(ناقص واوى) رضا ورضوان‌دن مشتق اولان كلمات‌در اسماً مشتقه‌سى (راض) اسم فاعل (مرضىٌّ) اسم مفعول (مرضًى) اسم ظرف (مرضاً) اسم آلت (ارضى) اسم تفضيل

* (رِضوان رُضوان مَرضاة) جوهرى‌نينك فصل واوده ذكر ايتماكنه بنأً ناقص واوى اولماقنى تفتازانى تحقيق ايتمشلر ٥

افعال مشتقه (رَضِیَ) ماضی (یَرْضَی) مضارع (لم یَرْضَ
جحد (لایرضی) نفی (اِرْضَ) امر بی لام (لیرض) امر بالام
(لاتَرْضَ) نهی حاضر رضی اصلده رَضِوَ واو کسره صونکنده
اولوب طرف کلمه بولسه یاغه قلب ایدلمك قاعده‌سیله یاغه
قلب ایدلمشدر مؤنث وتثنیه وجمع لرده مفرد مذکر کا تبعیت
ایله قلب ایدلمشدر باشقه تصرفلر دخی اوشبو قیاس ایله‌در
(ناقص یائی) اوچون خَشْیَةدن مشتق اولان صیغه لر مثالدر
اسماً مشتقه‌سی (خشیان) صفة مشبهه (مخشیّ) اسم ظرف
(مخشاء) اسم آلت (اَخْشَی) اسم تفضیل . افعال مشتقه‌سی
(خَشِیَ) ماضی (یَخْشَی) مضارع (لم یَخْشَ) جحد (لایخشی)
نفی (اِخْشَ) امر بی لام (لِیَخْشَ) امر بالام (لاتَخْشَ) نهی حاضر
(ماضی) خَشِیَ خَشِیَا خَشُوْا خَشِیَتْ خَشِیَتَا خَشِیْنَ الخ
اعلال فقط خشواده‌در خشیوا اولوب یاغه ضمه ثقیل اولدقدن
ماقبلینه ویرلوب اجتماع ساکنین اولوب یا حذف ایدلمشدر
(امر بی لام) اِخْشَ اِخْشَیَا اِخْشَوْا اِخْشَیْ اِخْشَیَا اِخْشَیْنَ
اِخْشَ اصلده اِخْشَیْ اولوب جزم قاعده سنجه اخیر کلمه
معتل اولدقدن یا حذف ایدلور . اِخْشَوْا اصلده اِخْشَیُوا
اولوب حرکت یانی طرح بعدنده التقاً ساکنین اولوب
یانی ده حذف ایدلمشدر *

* (یرضی) اصلده یرضو واو ما قبلی مضموم اولمایتچه طرف کلمه‌ده اولسه یاغه قلب ایدلور اوشبو قاعده وفقنچه یاغه قلب ایدلوب یانی الفکا قلب ایدلمشدر ٥

اخشى اصلده اخشيى اولوب كسره ياغه ثقيل اولدقندن
كسره‌ىى صونكره يانك اوزنى اسقاط ايدلوب افعى وزننه قالمشدر
(لفيف مقرون) قوه‌دن مشتق اولان صيغه‌لر كبيدر *
اسماْ مشتقه‌سى (قوى) صفة مشبهه (مقوى) اسم ظرف
(مقوا ء) اسم آلت (اقوى) اسم تفضيل . افعال مشتقه
(قوى) ماضى (يقوى) مضارع (لم يقو) جحد (لايقوى)
نفى (اقو) امر بى لام (ليقو) امر بالام (لاتقو) نهى حاضر
(لفيف مقرون) اوچون حياة دن مشتق اولان صيغه‌لر
دخى مثال اولور . اسماْ مشتقه‌سى (حى) صفة مشبهه
(محيى) اسم ظرف (محياء) اسم آلت (احى) اسم تفضيل
افعال مشتقه‌سى (حيى) ماضى (يحيى) مضارع (لم يحى)
جحد (لايحيى) نفى (احى) امر بى لام (ليحى) امر بالام
(لاتحى) نهى حاضر
(ماضى ده) ادغام برله حى ده كلمشدر امام جوهرى ادغامنى
اكثر ديمشدر
(قوله تعالى) ويحيى من حى عن بينة كبى ادغامسز
دخى كلمشدر . حيوا خشوا كبى ادغامسزدر شاعر
وكنا حسبنا هم فوارس كهمس * حيوا بعد ماتوا من الدهر
اعصرا) قولنده ادغامسز ايتمشدر وبعضلر ادغام برله

* (قاعده) لام برابرنده اولان واو كسره صونكنده واقع اولسه ياكه دورتونجى حرف بولوب ماقبلى مضموم اولماسه ياغه قلب ايدلور قوى اصلده قوو اولوب اوشبو قاعده برله اعلال ايدلمشدر يقوى اصلده يقوو اولوب اوشبو قاعده برله يقوى اولوب ياسى الفكا قلب ايدلمشدر ٥

* (فوارس) جمع فارس كهمس نام قبيله‌در قبيله‌دن بر فرقه‌نى مدحدر مآل بيت آنلرى كهمس فارسلرى حساب ايتامزكه آنلر اولكاندن صونك نيكناملر يله كوب عصرلر ترك قالديلر ٥

حیونی ده جائز کورمشلر نظیری اولان عَیّوا کلماک سببندن
قال عبید (عَیُّوا بِأَمْرِهِمْ کما *عیّتْ بِبیضتها الْحَمامَةُ)
(ملتوی) اوچون وجیدن مشتق اولان صیغه‌لر مثالدر
اسماً مشتقه‌سی وجٍ صفة مشبهه (مَوجی) اسم ظرف
(اوجی) اسم تفضیل • افعال مشتقه‌سی (وَجِیَ) ماضی
(یوْجی) مضارع (لم یوْجَ) جحد (لایوجی) نفی (ایجْ)
امر بی‌لام (لیوج) امر بالام (لانوج) نهی حاضر *
مضارع‌لرده فاء الفعل محذوف اولماوی عین الفعل اصلده
مکسور اولمادقندندر
(صفة مشبهة) وَجٍ وَجِیانٍ وَجُونَ وَجیاً وَجْیوانٍ وُجٌ
وَجٍ اصلده وَجِیٌ اولوب یاءه ضمه ثقیل اولدقندن ضمه
حذف ایدلوب یا ابرله تنوین ساکنین اولوب یانی حذف
ایدلمشدر جمع مؤنث اولان وُجٌ اصلده حُمرٌ کبی وُجْیٌ
اولوب دخی وِجی کبی اعلال لنوب وُجٍ قالمشدر
﴿ باب خامس ﴾ هر ایکاوی مکسور العین اولان فَعِلَ یَفْعِلُ
وزننده‌در نادر کلکلن باب‌لر جمله سندندر (صبح)
مثالی نعومه‌دن مشتق اولان صیغه‌لردر *
اسماً مشتقه‌سی (نعیم) صفة مشبهه (مَنْعِمٌ) اسم ظرف
(انعم) اسم تعضیل • افعال مشتقه‌سی (نَعِمَ) ماضی (ینعِم)

*مالْ بیت آشلرنده یمورطه باسقان کوکارچین کبی عاجز بولدیلر دیمکدر ۵

مضارع (لَم يَنعِمْ) جحد (لاَ يَنعِمُ) نفى (اِنْعِمْ) امر بى لام (لِيَنْعِمْ) امر بالام (لاتنعم) نهى حاضر *

بو ماده دورت باب اوزره كلمشدر باب ثانى دن رابع دن واشبو باب خامس دن ودخى تداخل بابين طريقى ايله ماضى كسر عين ومضارع ضم عين ايله نَعِمَ يَنعُمُ كلمشدر *

(امر بى لام) اِنْعِمْ اِنْعِمَا الخ باب رابع دن بولوينه بناً انعَمْ دخى مستعملدر • عرب لرننك جاهليتده كسر وفتح ايله (عِمْ صباحا) ديو تحيه لرنده عِمْ اِنْعِمْ دن مخفف در *

وهم اوشبو تخفيف اوزره باشقه تصرف لرده كلور

امرأ القيس

الاعِمْ صباحا اَيّها الطَّلَلُ البالِى * وهَلْ يَعِمَنْ مَنْ كانَ فى العَصْرِ الخالى *

(مثال) ارث وراثه رِثه دن مشتق اولان صيغه لر كبى اسماً مشتقه سى (وارث) اسم فاعل (موروث) اسم مفعول (مورث) اسم ظرف (ميراث) اسم آلت (اورث) اسم تفضيل افعال مشتقه سى (وِرث) ماضى (يرِث) مضارع (لم يرثْ) جحد (لايرث) نفى (رِثْ) امر بى لام (ليرث) امر بالام (لاترث) نهى حاضر *

مصدرده ارث اصلده وِرْثٌ اولوب واو همزه كا قلب ايدلمش در رثه ده واونى حذف ايدلوب عوضينه تاء صغيره كتورلمش در

* كويا (صباحك خير اولسون اى ابسكوركان اثرلر يعنى آنده بولغان آدم لر اوتكان عصرده اولوب اوتكان آدم خوش صباحلى اولورمى البته اولماس) ديمشدر ۵

(لفيف مفروق) غه وَلْی ولايه‌دن مشتق اولان صيغه‌لر مثالد
اسماً مشتقه‌سی (وَلِیٌّ) صفه‌مشبهه (والٍ) اسم‌فاعل (مولی
اسم مفعول (مَوْلَیً) اسم‌ظرف (ميلاءٌ) اسم آلت (اولی
اسم تفضيل • افعال مشتقه‌سی (وَلِیَ) ماضی (يلی
مضارع (لم‌يل) جحد (لا يلی) نفی (لِ) امر بی‌لام (ليلِ
امر بالام (لاتَلِ) نهی حاضر • وحی يحی تصرفاتنچه‌در
(باب‌سادس) هرايکاوی ضم عين ايله فَعُلَ يَفْعُلُ وزننده‌در
(صحيح) شرافه‌دن مشتق اولان کلمات کبی‌در
اسماءٔ مشتقه‌سی (شريف) صفه‌مشبهه (مَشْرَفٌ) اسم‌ظرف
(اشرف) اسم تفصيل • افعال مشتقه سی (شَرُفَ) ماضی
(يشرُفُ) مضارع (لم يشرف) جحد (لا يشرف) نفی
(اُشْرُفْ) امر بی‌لام(ليشرف)امر بالام(لاتشرف)نهی حاضر
(مضاعف) حب محبة‌دن مشتق صيغه‌لر کبی‌در • اسماءٔ مشتقه‌سی
(حبيب) صفه‌مشبهه (مَحَبٌّ) اسم‌ظرف(اَحَبُّ) اسم‌تفضيل
• افعال‌مشتقه‌سی(حَبَّ)ماضی(يَحُبُّ)مضارع (لم‌يَحُب)
جحد (لايَحُبُّ) نفی (حُبَّ)امر بی لام (لِيَحُبَّ)امر بالام
(لاتَحُبَّ) نهی حاضر (مثال واوی) وَقاحَة وُقوحة وُقح وَقاحةوُقوحةوُقح قحة
قِحَه‌دن مشتق اولان کلمات‌در اسماءٔ مشتقه‌سی (وَقاح) صفه طرنق‌قانی بولمق۵
مشبهه (موقح)اسم‌ظرف(اوقح)اسم‌تفضيل • افعال‌مشتقه‌سی
(وَقُحَ) ماضی (يوقُحُ) مضارع (لم‌يوقح) جحد (لايوقح)

نفی

نفی (اُوفُحْ) امر بی لام (لیوقح) امر بالام (لاتوقح) نهی حاضر

(مثال یائی) یُسْردن مشتق اولان کلمات کبی در

اسماء مشتقه سی (یسیرٌ) صفه مشبهه (میْسَرٌ) اسم ظرف

(اَیسر) اسم تفضیل . افعال مشتقه سی (یَسُرَ) ماضی

(ییسر) مضارع (لم ییسر) جحد (لاییسر) نفی (اوسر)

امر بی لام (لییسر) امر بالام (لاتیسر) نهی حاضر

امر بی لام اصلده اِیْسُرْ اولوب یائی ماقبلی مضموم اولدقندن

واوغه قلب ایدلمش در

(اجوف) طُول دن مشتق اولان کلمات در اسماء مشتقه سی

(طویل) صفه مشبهه (مطال) اسم ظرف (اطول) اسم

تفضیل . افعال مشتقه سی (طال) ماضی (یطول)مضارع

(لم یَطُلْ) جحد (لایطول) نفی (طُلْ) امر بی لام(لَیطلْ)

امر بالام (لاتَطُلْ) نهی حاضر

(ناقص) رخاوه دن مشتق اولان کلمات کبی در

اسماء مشتقه سی (رَخْوٌ) صفه مشبهه (مرخیً) اسم ظرف

(ارخی) اسم تفضیل . افعال مشتقه سی (رَخُوَ) ماضی

(یرخو) مضارع (لم یرخُ) جحد (لایرخو) نفی (ارخُ)

امر بی لام (لیرخ) امر بالام (لاترخ) نهی حاضر

اسم تفضیل ارخی ارخیان ارخون رخوی رخویان

رخویات ارخی اصلده ارخو اولوب واو الفه قلب

ایدلمش در

(خاتمه) مهموز اکثر احکامده صحیح مضاعف معتل کبی

* یُسْرٌ ومیْسُورٌ ویسری آسان بولمق ٥

بولدقندن تصرفاتنی علی حدة ذکر ایدلمادی ولکن - اقسام مذکوره‌دن بعض احکامده ممتاز اولور

(چنانچه) مهموزده ایکی همزه بر کلمه‌ده مجتمع اولوب همزهٔ ثانیه ساکنه اولسه أأمن کبیده همزهٔ اولی حرکتی جنسندن اولغان حرفکه قلب ایله آمن دیرلر أؤمن ده واوغه قلب ایله اومن امل یامل امرنك اومل . أأمانا ده یاغه قلب ایله ایمانا دیرلر اتی یأتی امرنده ایت دیرلر * اخذ یأخذ . اکل یأکل . سأل یسأل امرلرنك تخفیفاً همزه‌نی حذف ایدوب خذ - کل - سل دیرلر أمر یأمر امرنده مر أؤمر سأل‌ده اسأل کلمشدر رأی یرأی ننك مضارعنده همزه فتحه سنی راغه ویروب صونکره همزه‌نی حذف ایدوب یری دیرلر همزه ایله‌ده علی الندرة بعض شعرلارده کلور

ألم تر ما لاقیت والدهر اعصر   ومن یتمل العیش یرأی ویسمع*

شعر آخر   سراقة البارقی

أری عینی ما لم ترأیاه   کلانا عالم بالترهات

بعض

* همزه اول کلمه‌ده بولسه (ا) صورتنده یازلور ایل احد احد أکل اُکل اضرب کبی اکر وسط کلمه‌ده اولوب ساکن اولسه ماقبلی‌ننك حرکتی جنسندن بولغان حرف علت صورتنك یازلور رأس لوم ذئب اکر حرکتلی اولسه حرکتی جنسندن بولغان حرف صورتنده یازلور یسأل یلؤم یسیم کبی اکر همزه اخیر کلمه اولسه حرکت ما قبلی اعتباریله یازلور قرأ طرؤ فتیء کبی اکر ما قبلی ساکن اولسه همزه اوچون صورة خطیه اولماس بلکه محدث اولان (ء) علامتی ایله اکتفا ایدلور خبء دفء برء کبی ٥ کوب عصرلر زماننك من یولقغان نرسه‌نی کورمادنکمی کوب ترکلك اینکان کشی البته کوره وایشده دیملك در ٥

*(أری) اعلام معناسنه اولان ارأئه‌دن متکلم واحددر ترهات بیهوده سوزکا اطلاق قیلنغان تره جمعیدر کوزلرم کا کورمکانلرینی کورساتام ولکن ایکمزده بیهوده سوزلرنی بلامز دبو تحمل‌کا اشاره ایتمشدر کوزلرینی رفیق منزله‌سنده ایدوب کلانا دیمشدر ٥

بعض اشعارده ماضی‌ده محذوف الهمزه اولمش‌دور اسمعیل بن بشار

یاصاح هل ریت اوسمعت براعٍ ردّفی الضّرع ماقری فی الحلابِ

مذکور الهمزه‌دن امر اِرأْ اولور محذوف‌دن رَه اولور هاءِ وقف ایلان تصرفی رَ رَیا رَوْ رَیْ رَیا رَیْنَ فَ فَلا فَوْفی فَلاَ فَلْنَ اصل‌ده اِرْأَیْ اِرْأیا اِرْأیُو اِرْأیِی اِرْأیا اِرْأیْنَ مفردنده لام‌الفعل‌نی اسقاط بعدنده هر قایولارنده همزه‌نی حرکتینی راغه نقل بعدنده حذف ایتساك اِرَ اِرَیا اِرَیُو اِرَیِی اِرَیا اِرَیْنَ اولور اِرَیُو اِرَیِی‌ده ضمّه وکسره یاغه‌ثقیل اولدقلرندان حذف ایتکاچ اجتماع ساکنین سببلی هر ایکاونده لام‌الفعل‌نی حذف ایدلور اِرُو اِرِیْ قالور بارچه‌دن امر همزهٔ وصلیه‌سنی لا حاجة الیها بولغانندان اسقاطله رَ رَیا رَو الخ قالور نون‌تأکید‌خفیفه رَیَنْ رَوُنْ رَیِنْ شدیده رَیَنّ رَیانّ رَوُنّ رَیِنّ رَیانّ رَیْنانّ *

(صاح) صاحب مرخمیدر (قری) قرده اولان بررأنی یاغه تبدیل ایله حاصل اولمشدر (حلاب) سوت ساوغان ظرف مأل بیست ای رفیقم حلاب‌قه ساوغان سوتنی یانکادن جلین‌کا قایتارغان راعی‌نی کوردنك یا ایشندنکمی بولماس محال‌در دیمك‌در ٥

المرتبة الثانیة فی الثلاثی المزید فیه

کلمه‌ده حرف‌ننك زیاده‌سی اوچ نوع بولور کلمهٔ اخری‌غه الحاق اوچون بولور • بونوع‌دن شَمْلَلَ . حَوْقَلَ . بَیْطَرَ ، جَهْوَرَ ، قَلْنَسَ . قَلْسَی ، اوّل‌ده‌لام . ثانی‌ده واو ، ثالث‌ده یاء . رابع‌ده واو ، خامس‌ده نون ، سادس‌ده یاء زیاده

ایدلکان مصدرلارده اتحادی اولغان دَحْرَجَ کا الحاق اوچون ،
بو انواعنی دحرج بابنده ذکر ایدرمز انشاءُ الله *
ایکنچی نوع زیاده معنیده زیاده اوچون بونوع یامجرد تضعیف
حرف ایله اولور نچوك حرف اولسه‌ده فَرَّحَ کبی . مجردی
فَرِحَ رانی تضعیف ایدلکان اولده لازم ایدی تضعیف
بعدنده متعدی اولغان *
یایسه معدود اولغان اون حرفلاردن آرتدرمق برله بولور
بو حروف‌کا حروف زیاده دیرلار *
اَلْيَوْمَ تَنْسَاهُ ، سَأَلْتُمُونِيهَا ، لَمْ يَأْتِنَا سَهْوٌ ، يَا أَوْسُ هَلْ
نِمْتَ ، هَوِيتُ السِّمَانْ کلمه‌لاری ایله تعبیر ایدلکان حرفلاردر
ابو العباس مبرد استادی ابو عثمان مازنیدن حروف زیاده‌نی
سوردقده مازنی ، هَوِيتُ السِّمَانَ فَشَيَّبْنَنِي ، وَقَدْ كُنْتُ قِدْمًا
هَوِيتُ السِّمَانَ دیمش . اوشبو مرتبه ثانیه‌ده زیادهٔ معنی اوچون
بولغان مزید فیه‌لارنی اون ایکی باب ایله ذکر ایدلور
مشتقات‌ده برحرف زائد اولور بوقسم اوّل ، یا ایکی حرف
زائد اولور بوقسم ثانی ، یا اوچ حرف زائد اولور بوقسم
ثالث ، اقسام ثلثه‌نی ترتیب ایله بیان ایدلور *

سیمزلرنی سویدم منی قارتایتدیلر ایسکیده ده سیمزلرنی سویر ایدم دیمك‌در ٥

القسم الاوّل برحرف زائد اولغان باب‌لار

﴿ الباب الاوّل باب الافعال ﴾

بو باب‌ننك جمیع مشتقاتنده برهمزهٔ قطعیه آرتدرلمش‌دور

مثلا

مثلا اصلده اسم فاعل = مُأَفْعِلٌ ، اسم مفعول اسم ظرف
مشترك اولوب مُأَفْعَلٌ درماضی = أَفْعَلَ ، مضارع = يُأَفْعِلُ ،
امر بی لام = أَفْعِلْ ، امر بالام = ليأفعل ، جحد = لم
يأفعل ، نفی = لا يأفعل ، نهی = لا تُأَفْعِلْ وزنلرنده اولورلار
ولکن مضارع ننك واحد متکلم صيغه سنده أُأَفْعِلُ اولماقله اجتماع
همزتين نی ثقيل كوروب حرف زائد اولغان همزه نی حذف
ايتوب، وآنكا رتبعية باشقه مضارع لرده حذف ايتكانلار . اسم
فاعل اسم مفعول لار دخی صيغه جهتندن مضارع كاتابعدور .
بس آنلارده ده همزه حذف ايدلمش دور . اوشبو افعال
بابندان اولان صيغه لرننك هر قايوسنده اوشبو قياس اوزره در .
امرلارده كتورلكان همزهٔ قطعيهٔ مفتوحه اوشبو حذف ايدلكان
همزه دور . امر استخراجنده مضارع ننك اصل صيغه سنه قاراب
اعتبارده جائزدر مثلا تُأَكْرِمُ دن امر آلمق اولساق حرف
مضارعت نی حذف واخير كلمه نی جزم ايتساك أَكْرِمْ صيغه سی
حاصل بولور *

﴿ فصـــل فی معنی الباب ﴾

همزه نی زياده قيلماق تورلی معنالار اوچون بولور تعديه
اوچون بولور يعنی اوّلده لازم بولغان فعل بر مفعول كا
متعدی بولوب اوْرلور . أَذْهَبْتُ زَيْدًا فَذَهَبَ ، أَجْلَسْتُهُ

فجَلَسَ کبی . ذَهَبَ = باردی . جَلَسَ = اوتوردی
معنالار اذهبت = بباردم . اجلست = اوتورتدم زی
معنالارنك متعدی اولغان بر مفعول کا . اگر اوّل ده بر مف
متعدی بولسه همزه سببلی ایکی مفعول کا متعدی بو
حفر زید بئْراً = زید قازودی قیونی . حفر بر مفع
اوتمش احفر عمرو زیداً بئراً کبی عمرو زیدکا قازد
قیونی . یعنی عمرو زیدنی قیو قازوچی قیلغان (ترکیب
زیداً بئراً هر ایکاوی مفعول بولغانلار . اگر اوّل ده ای
مفعول کا اوتکان بولسه همزه سببلی اوچ مفعول کا اوتار
علمت زیداً فاضلاً = زیدنی فاضل دیوب بلدم . زی
فاضلاً ایکسیده مفعول لاردور اَعْلَمْتُ عمراً زیداً فاضلاً
عمروکا زیدنی فاضل دیو بلدردم ، زیدننك فاضل بولماق
عمرو بلکان بولادور عمراً زیداً فاضلاً اوچ مفعول بولورلار
٢ وزیادة همزه گاها اوّل ده متعدی اولغان فعلنی لازم قیلماق
اوچون بولور . کبّهُ الله = یوز توبان ایندی اول من‌نی
الله تعالی . فاکبّ = بس یوز توبان اولدی اول من
عرضته = ظاهر قیلدم اول نرسه نی . فاعْرَضَ = بس ظاهر
بولدی اول نرسه ، قشعت الرّیحُ السّحابَ = یل تارقاتدی
بلوت نی ، فاقشع = بز تارقالدی اول بلوت ، مجردلاری

متعدی مزیدلاری لازم بولغاندور • اوشبو اوچ مثالدن ما عدا مسموع توکلدور *

٣ وزیادة همزه گاها مفعولنی بر صفت اوزره تابمقنی بیان اوچون بولور اصل فعلکا فاعل بولماق صفتی بولور اکر اصل فعل لازم بولسه . أَسْمَنْتُ زَيْداً – زیدنی سمین تابدوم. ابخلته = آنی بخیل تابدوم اکر اصل فعل متعدی اولسه مفعول بولمق صفتی اوزره تابمق اوچون بولور ، أَحْمَدْتُه – آنی محمود تابدوم • وبعض اوقاتده نفس افعلدن مفعول صفتی اوزره تابمق اوچون کلور . أَفْحَمْتُه كبى = آنی مفحم یعنی اسکات ایدلمش تابدوم دیمک *

عمرو بن معدی کرب – مجاشع بن مسعود السلمی دن حاجت استاب ویردکنده اینکان (لِلّٰهِ دَرُّكُمْ يا بَنِى سُلَيْمٍ سَأَلْنَاكُمْ فَما أَبْخَلْنَاكُمْ وَقَاتَلْنَاكُمْ فَمَا أَجْبَنَّاكُمْ وَهَاجَيْنَاكُمْ فَمَا أَفْحَمْنَاكُمْ • ما ابخلناکم ماوجدناکم بخلاء – ما اجبنّاکم ما وجدناکم جبناء ما افحمناکم ما وجدناکم مفحمين) تفسيرلارندهدور *

٤ كاها زيادة همزه مفعولنی اصل فعلکا عرض اوچون کلور * أَبَعْتُ الْفَرَسَ = فرسنی بیع اوچون عرض ایتدوم . اقتلته – آنی مقتول بولمقغه عرض ایتدوم *

٥ وکاها فاعلننك مشتق منه صاحبی بولوب اورلمکی اوچون کلور

اَلْحَمَ زَيْدٌ = زيد لحملى بولوب اَوْرُلدى ، اَطْفَلَتِ الْمَرْأَةُ = خاتون طفللى بولدى *

٦ وفاعلننك اصل فعل وقتنه يتماكنى بيان اوچون بولور اَحْصَدَ الزَّرْعُ = ايگون حصاد اورمق وقتنه يتشدى ، اجزم النخل = خرما كيسماك وقتنه يتشدى *

٧ وفاعلننك مشتق منه بولغان وقتكا كرماك اوچون بولور اصبح الرجل وافجر واشهر = ايرته وقتنه وتانكا وآيغه كردى ديمك *

٨ واصل فعلنى ازاله وسلب اوچون كلور اَعْجَمْتُ الْكِتٰبَ = كتابننك عجمه لكنى التباسنى ازاله ايتدوم ، اَشْكَيْتُ زَيْدًا = زيدننك شكايتنى بتوردوم *

٩ وكاها مجرد بولغان فعل معناسنده بولوب محض تحسين لفظ اوچون بولور اَقَلْتُ الْبَيْعَ* = بيعنى اقاله قيلدوم يعنى قايتاردوم ، اوشبو معنالار هر قايوسى سماعى دور بو معنالارده مسموع بولمغان صيغه لارنى اول معنالارده استعمال جائز اولماس *

*قِلْتُ البيع معناسنده در ٥

﴿ فصــــل فى الامثله ﴾

سالم اوچون ، اكرم = ماضى ، يكرم = مضارع ، اكرام = كرامة مصدر ، مكرم = اسم فاعل ، مكرم = اسم مفعول اسم ظرف مصدر ميمى آرالارنده مشترك ، لن يكرم = مضارع منصوب ، لم يكرمْ = جحد ، لا يكرمُ = نفى ، اكرم = امر

بى لام . ليكرم = امر بالام ، لا تكرم = نهى حاضر *

مضاعف . احب = ماضى . يحب = مضارع ، احباب = مصدر ،
محب اسم فاعل . محبّ = مشترك ، لن يحبّ = منصوب ،
لم يحب = جحد ، لا يحب = نفى ، احب = امر بى لام . ليحب =
امر بالام ، لا تحب = نهى حاضر *

هر قايولارنك بأ اولى حركتنى ماقبلينه ويروب ادغام ايدلمشدر
فرّ يفرّ ماده سنده ادغام وفك ادغام موضع لارى مونده ده
شول روشلى دور *

قاعده مجرد مضاعفنده كى كبى مزيد فيه مضاعفنده ده كاها
متجانس ثانى نى ابدال قيلنور امليت كبى اصلده امللت
اولوب ادغام ممتنع اولوب تلفظ غه ثقيل اولدقندان لام
ثانيه نى ياغه ابدال قيلنمش دور أحسيتُ بالخير ديرلار ،
احسستُ دن ابدال ايدولمشدر حرف تضعيف نى ابدال ايتمك
باشقه باب لارده ده كلور . تقضّى البازى = تقضض ننك ضاد
ثانيه سنى ابدال برلان ، تلعيتُ = تلععتُ بدلنده رباعيده ،
دهديت = دهدهتُ بدلنده ، صهصيتُ = صهصهتُ بدلنك *

(وكاها احد متجانسين نى حذف ايدلور ابو زبيده)

خلا انّ العِتاق من المطايا احسنَ به فهنّ اليه شوس
احسن اصلده احسسن اولوب سين اولى حركتنى ماقبلينه
ويردكدن صونكره بر سين نى حذف ايدلمش دور *

* (عِتاق) پاكيزه
نوه معناسنه اولان
عتيق جمعيدر
شوسْ كوز اوچى
برله قاراوچى
معناسنه اولان شوسأ
جمعيدر (به اليه)
ضمير لرى بيت
سابقده اولان اسدكا
راجع در مآل بيت
بخشى نوه لر
آرسلان نى كوركاچ
قورقماى آنكار كوز
چيتى برله كنه
قارايلار ديمكدر ۵

مثال واوی ، أَوْجَبَ ، يُوجِبُ . ايجابًا ، مُوجِبٌ ، مُوجَبٌ .
لَمْ يُوجِبْ ، لَا يُوجِبُ . أَوْجِبْ ، لِيُوجِبْ ، لَا تُوجِبْ .
ايجاب اصلده اوجاب واو ساكن ماقبلی مكسور اولدقندن
یاغه قلب ایدلمشدور

مثال یائی . ايسر . يوسر . ايسارًا ، موسِرٌ ، مُوسَرٌ .
لَمْ يُوسِرْ ، لَا يُوسِرُ ، أَيْسِرْ . لِيُوسِرْ ، لَا تُوسِرْ *
يُوسِرُ اصلده يُيْسِرُ اولوب یاء ساكن ما قبلی مضموم
اولدقندن یاغه قلب ایدلمشدور . باشقه ماده‌لارده
اوشبو روشچه‌دور *

اجوف واوی . اقام ، يقيم ، اقامة . مقيم ، مقام ، لم يقم .
لا يقيم ، اقم ، ليقم ، لا تقم *

اقام ، اقاما ، اقاموا ، اقامت ، اقامتا ، اقمن ، اقمت الخ *
اقام اصلده اقوم حركت واونی ماقبلكا ویروب واو اصلده
حركتلی بولماقله الفكا قلب ایدلور یخاف اعلالی كبی *
يقيم اصلده يقوم حركت واونی ما قبلنه ویرلوب واو ساكن
ما قبلی مكسور اولدقندن یاغه قلب ایدلور *
اقامة اصلده اقوام حركت واونی ماقبلنه ویروب واونی الفكا
قلب ایدلكاچ اجتماع ساكنین بولور امام خلیل وامام سیبویه
مصدر الفنی حذف ایدوب اخیرنه عوض اوچون تاء
كلتورورلر افعلة وزننده قالور امام اخفش عین الفعل اولغان

الفنی حذف ایتار تاء عوض ایله افالة وزننده اولور
لم یقم مضارع حالنده یقیم اولوب جازمه سببلی لام الفعل ساکن
اولغاج اجتماع ساکنین اولوب عین الفعل محذوف اولور
امرلرده نهی لرده اوشبو قیاس اوزره دور • اجوف یائی
أَرَابَ • یُرِیبُ • إِرَابَةً • مُرِیبٌ • مُرَابٌ • لم یُرِبْ • لا
یُرِیبُ • أَرِبْ • لِیُرِبْ • لاَ تُرِبْ *

(فائده) ثلاثی مزید ننك افعال افتعال انفعال استفعال
باب لارنده معتل العین صیغه لارنده عین اعلال ایدلور •
اقام یقیم • اکتال یکتال • انقاد ینقاد • استقام یستقیم کبی
باشقه باب لارده اعلال ایدلمس ه

افعال بابندان اعلال ایدلکان شاذ اولغان ماده لارده واردور •
اخیلت • اغیلت • اغیمت • اطیبت • احوشت • اطولت •
احولت کبی بونلر اعلال بر له ده اعلال سزده مسموع اولمشلردر

(امرؤ القیس)

فَمِثْلِكِ حُبْلَى قَدْ طَرَقْتُ وَمُرْضِعٍ   فَأَلْهَيْتُهَا عَنْ ذِی تَمَائِمَ مُحْوِلِ

محول بدلنه امام اصمعی محیل روایت ایتمشدور *

افتعال استفعال دان اعلال سز صیغه لار علی الشذوذ مسموعدور
(ناقص) اهدی • یهدی • اهداء • مُهْدٍ • مُهْدًی • لم یُهْدِ •
لا یهدی • اَهْدِ • لیهد • لا تهد * ماضی مجهولی اُهْدِیَ •
اُهْدِیَا • اهدو • الخ * مضارع مجهولی یُهْدَی • یُهْدَیَانِ •

* سنك کبی کوب حامل ومرضع خاتونلرغه یولقوب بر یاشلیك بتی لر تاغولغان بالالرندن غافل ایتدوم دیمك در ۵

يهدون، الخ * أهدأ اصلده اهدای‌دور یانی الف زائد
صونکنده اولدقندن همزه‌که قلب ایدلمش * مهدی اصلده
مهدیْ اولوب یاغه ثقیل اولان ضمه‌نی حذف بعدنده اجتماع
ساکنین سببلی یای حذف ایدلمش‌دور * مهدی، مهدیان.
مهدون، مهدیة. مهدینان، مهدیات * مفعی. مفعلان.
مفعون الخ * مهدون اصلی مهدیون‌دور یا ضمه‌سنی ماقبلنه
ویروب التقاء ساکنین سببلی یانی حذف ایدلمش‌دور *
امربی لام أهدِ. أهْدِیا. أهدُوا. أهْدِی، أهْدِیا، أهْدِینَ.
اهد اصلده اهْدِیْ‌دور اخیر کلمه اولان حرف علت‌نی
امر قاعده‌سنچه اسقاط ایدلمش‌دور *
اهدی اصلده اهدیی یاننك کسره‌سنی اسقاط ایله اجتماع
ساکنین اولغاچ لام الفعل اولغان یاء مذکوره‌نی حذف ایدلمش*
(لفیف‌مقرون) أروی، یروی، اِرواً. مروی، مروی. لم یرو.
لا یروی، اَرو، لیرو. لا ترو *
أحیی، یحیی. اِحیاً، محیٍ. محیا. لم یحیِ. لا یحیی، اَحیِ.
لیحیِ. لا تحیِ ماده‌لری‌ده لفیف مقرون اوچون امثله‌دور*
(لفیف‌مفروق) أوصی. یوصی، ایصاً. موصی، موصی، لم یوص.
لایوصی. أوص، لیوص، لا توص *
ایدی، یودی، ایداً، مودی. مودی. لم یود، لا یودی. آید.

لیُود. لاتود ماده‌لاری دخی لفیف مفروق امثله‌سندندور* بودی اصلده ییدی اولوب یاء ساکنه‌ننك ما قبلی مضموم اولدقندن واوغه قلب ایدلمشدور * باشقه تصرفلرده دخی اوشبوقیاس ایله‌دور امربی لام‌لریاسی واوغه‌قلب ایدلمکان مضارع‌لردن مأخوذ اولسه‌لرده آنلرده یاء حالنچه قالمشدور سبب قلب اولمادقندن* اوشبو ماده‌لرننك هر قایسی تصرف‌لرینی واعلال‌لرینی اهدی یهدی وفقنچه ومجردده ذکر ایدلکان قواعد مقتضاسنچه متعلم استخراج واجرأ اینکای *

﴿ الباب الثانی باب التفعیل ﴾

بو بابننك جمیع مشتقاتنده تضعیف طریقیله عین برابرنده بر حرف آرتدرلمشدور اسم فاعل مُفَعِّلٌ. مشترك اوچون مُفَعَّلٌ، ماضی فَعَّلَ، مضارع یُفَعِّلُ، امر فَعِّلْ. امربالام لِیُفَعِّلْ، وزنلرنده اولور *

﴿ فصـــل ﴾

حرف زائد اولان عین اولی‌می یاکه عین ثانیه‌می صرفیون آراسنده اختلاف اولمشدور بعض صرفیین عین اولی زائد دیمشلر ثلاثی فعل‌لارده اصل قاعده عین الفعل حرکت‌لی اولمق بس حرکتلی اولان عین ثانیه‌نی حرف اصلی، وساکن اولان عین اولی‌نی زائد دیمك اولی‌دور دیمشلر

وبعضلر سبب زیاده تکرار ـ تکرار عین ثانیه ایلان حا
بس آننك زیادەسی اولی دیمشلر *

❀ فصـــــل فی معنی الباب ❀

اوشبو باب کاها مجرد تعدیه اوچون کلور فرحت زید
شادلندردم زیدنی مجردی فَرِحَ‌دور شادلندی معناسنده غیـ
متعدی • وتکثیر فعل اوچون یعنی اصل فعلنی کوبایتما
اوچون کلور طَوَّفت کبی کوب طواف قیلدم دیمك
وتکثیر فاعل اوچون کلور مَوَّتَتْ الْاِبلُ کبی کوب توه‌لا
اولدی دیمك اوشبو تمویت تکثیر اصل فعل اوچوندە کلو

❀ شاعر ❀

فعروةُ ماتَ موتاً مستریحا * وَهَا اَنَا ذا اُمَوِّتُ كلَّ یومٍ *

وتکثیر مفعول اوچون کلور غَلَّقْتُ الابواب کبی کوب
ایشکلرنی باغلادوم دیمك بر ایشك باغلاسه غلَّقت
دیولماس بلکه غَلَقْتُ دیرلار * ودخی مفعولنی اصل فعلکه
نسبت اوچون کلور فسقت زیدا زیدنی فسق‌غه نسب ویردم
کفرته آنی کفرکا نسبت ویردوم دیمك *
وسلب اوچون کلور جَلَّدْتُ الْبَعیرَ کبی = توه‌ننك جلدنی
ازاله قیلدم طونادم دیمك ، قَرَّدْتُهُ توه‌ننك قَرَادینی قنداله‌سنی
سلب ایتدم *

* اوشبو مثال‌ده فاعل بر متکلم واحددور اوزینه تکرار موت‌نی نسبت ویرکان دور عروه اولدی بتدی راحت امامن هرکون قات قات اولمکده من دیمك‌در ۵

فاعل‌ننك مشتق‌منه صاحبی اولوب اورلماکی اوچون کلور . ورقت الشجرة آغاج یفراق صاحبی اولدی *

فاعل‌ننك مشتق‌منه‌کا اوخشامقی اوچون کلور . قوس الرجل ایر قوس کبی بولدی بوکر ایدی دیمك *

فاعل‌ننك مشتق‌منه اولان موضع طرفنه یورماکی اوچون کلور . كوف کوفه‌کا کتدی . فوز مفازه‌کا یوردی دیمك

واصل فعل‌معناسنه کلور . زیلت الشیٔ کبی زلته معناسنه اول نرسه‌نی تارتقاندم دیمك

وباشقه معنالر اوچون‌ده مسموع اولمش‌دور

❋ فصل فی الامثله ❋

(سالم) صرح . یصرح . تصریحا . مصرح . مصرح . لم یصرح . لایصرح . صرح . لیصرح . لانصرح

مضاعف جدد . یجدد . تجدیدا باشقه ماده‌لاربنی تصریح ماده‌سنه قیاس ایله استخراج ایدلور

(مثال واوی) وحد . یوحد . توحیدا *

(مثال یائی) یسر . ییسر . تیسیرا *

(اجوف واوی) صوب . یصوب . تصویبا *

(اجوف یائی) طیب . یطیب . تطیبا *

(ناقص) ربی . یربی . تربیة . مربی . مربی . لم‌یرب

لايربّ ، ربّ ، ليربّ ، لاتربّ *

ناقص لردن مصدر تفعلة وزننده كلور لفيف لر دخى ناقص

كبى در ، لفيف مقرون سوّى ، يسوّى ، تسوية ، مسوّ

مسوّى ، لم يسوّ ، لا يسوّى ، سوّ ، ليسوّ . لاتسوّ *

ودخى حيّى، يحيّى، تحية، محيّ. محيّا، لم يحيّ . لايحيى

حيّ، ليحيّ، لاتحيّ، مصدر تحية اصلده تحيية اولوب يا اولى

كسره‌سنى حاغه وبرلوب يانى ياغه ادغام ايدلكاندور *

لفيف مفروق وفّى ، يوفّى ، توفية ، موفّى ، موفّى ، لم يوفّ

لايوفّى ، وفّ ، ليوفّ ، لاتوفّ *

الباب الثالث فى المفاعلة

بو بابده حرف زائد فاء الفعل صوكنده بولغان الف دور فاعل

ماضى، يفاعل مضارع، مصدر مفاعلة، فعالاً فيعالاً، اسم فاعل

مفاعل، مشترك مفاعل، جحد لم يفاعل، نفى لا يفاعل، امر

بى‌لام فاعل، امر باللام ليفاعل، نهى حاضر لاتفاعل وزنلرنده

اولور هر امثله‌نى اوشبو اوزانكا تطبيق ايدلكاى *

فصـــــل فى معنى الباب

مفاعله بابى اكثرده فاعل برله مفعول‌ننك اصل فعلده

اشتراكلارى اوچون بولور ظاهرده برسى فاعل آخرى

مفعول

مفعول بولوب ضمنا فاعلی‌ده مفعول مفعولی‌ده فاعل بولور
ضارب زید عمرا کبی صوغشدی زید عمرو کا، فی الحقیقة
زید عمرونی عمرو زیدنی صوقغان بولادور بعض اوقاتده
فعل مجرد بر طرفدن صادر بولوب مستعمل بولور. قاتله الله
کبی الله آنی قتل ایتسون دیمك * قتلْ الله طرفندن بولور *
عافاك الله ده اوشبو قبیلدن دور * وکاها فعل معناسنده تکثیر
اوچون کلور ضاعف الله اجره کبی * ضَعَّفَ معناسنده الله
تعالی آننك اجری‌ننك اضعافنی کوب قیلسون دیمك *
وکاها فَعَلَ معناسنده کلور، سَافَرَ کبی سَفَرَ معناسنده سفر
ایتدی *

فصل فی الامثله

(سالم) سافر ، یسافر ، مسافرة ، لم یسافر ، لا یسافر ،
سافر ، لیسافر ، لا تسافر = سافرننك مجهولی سوفر کلور
ما قبل اخیرنی کسره‌لی اوّل کلمه‌نی ضمه‌لی ایدوب الف‌نی
واوغه قلب ایتمك برله * مضاعف حابّ
یحابّ محابّة محابّ لم یحابّ لا یحابّ حابّ لیحابّ لا تحابّ .
ماضی وامر بی‌لام برصورتده‌دور . ماضی‌ننك اصلی حابب
بأ اولی حرکتنی طرح ایدوب ادغام ایدلمش‌دور . ماضی‌ده
بش صیغه‌ده ادغام اولوب اوشبوروشلی تخریج ایدلور . مجهولی
حُوبَّ اصل‌ده حُوبِبَ معلوم روشلی ادغام ایدلور . بوباب

مضاعف لرنده اجتماع ساكنين متحقق دور لكن هر ماده ده
ساكن اول حرف مد ساكن ثانى مدغم در جائز بولغان
اجتماع ساكنين در مبحثنده ذكر ايدلدى • مضارع ده معلوم
ومجهولى برصورتنده در مذرفك ادغام بولغان ايكى جمع
موئنث لرده آيرلورلر يُحَابُّ معلوم بولسه اصل ده يحابب •
مجهول بولسه يحابَب ماضى روشنچه ادغام ايدلور • اسم
فاعل اسم مفعول اسم ظرف مصدرميمى دخى برصورتنده
اولورلر مُحَابٌّ اسم فاعل بولسه اصل ده محابب مشترك بولسه
محابَب در حَابَّ امر بولسه اصلى حابِبْ دور • اهل حجاز
مفرد مذكرنى اوشبو روشلى ادغام سز استعمال ايدرلر .
جحد امر بالام نهى حاضر مفردلرى كبى بتوتميم بائنانيه كا
اخف حركات بولغان فتحه ويروب ادغام ايدوب حابَّ ديرلر
ياكه ساكن نى تحريك قلغانده اكثرده كسره بيرلمك عادت
بولغاندن كسره برله ادغام ايدوب حابِّ ديورلر عين مضارع
مضموم بولغانده عين كا ايارتوب ضمه برله ادغام ايتمك ده
واردر ثلاثى مجردننك باب اولنده تفصيلى اوندى جمع موئنث
مخاطبات ده بالاتفاق فك ادغام برله حَابِبْنَ ديورلر
(مثال واوى) واظَبَ يُواظِبُ مواظبة مُواظِبٌ مُواظَبٌ لم
يواظب لايواظب واظِبْ ليواظب لا تواظب • واظب مجهولى
وُوظِبَ در يواظِبُ مجهولى يواظَبُ در (مثال ياى) ياسَرَ

يباسر مياسرة مياسر الخ (اجوف واوى) جاوب يجاوب مجاوبة الخ (اجوف يائى)طايب يطايب مطايبة الخ(ناقص) حابى يحابى محاباة محابى محابى لم يحاب لايحابى حاب ليحاب لاتحاب حابى اصلده حابودر واودورتنجى حرف بولوب اخيركلمه ده بولغان اوچون ياغه قلب ايدلور صونكره يانى الفكه قلب ايدلور . باشقه تصرفلرده ده اوشبو قياس اوزره در (لفيف مقرون) داوى يداوى مداواة مداوى مداوى لم يداو لايداوى داو ليداو لاتداو (لفيف مفروق)والى يوالى موالاة موالى موالى الخ ❁ القسم الثانى ❁ ايكى حرف زائد اولغان ثلاثى لر ثلاثى مزيد فيه ننك اون ايكى بابى صاناوده سهل اولمق اوچون قسم ثانى وثالث بابلرنيده قسم اول بابلرينه قوشوب صانايمز

(الباب الرابع باب الافتعال **فصل**) بوبابده حرف زائدلر همزهء وصليه ايله فادن صونكره اولغان تادر . لكن همزهء زائده وصليه اولدقندن مابعد همزه نى ماقبلنه وصل اينكانده ساقط اولور . احتسب نى اوّلده بولغان كلمه كا ياكه حرف كه وصل ايدلسه همزه اينولماس الرجل احتسبنى واحتسبنه كبى . يحتسب ده ده ماضى كبى حرف مضارعت عقيبنده همزهء زائده وار حكمنده در مابعد همزه اولان حانى ما قبلى اولان ياغه وصل قلوب تلفظ اينوبرله لفظده ساقط اولمشدر حائننك حرف

مضارعتکا اتصالی هر وقت بولوب همزه اصلا تلفظاید
اوچون کتابنده‌ده اسقاط ایدلکاندر • ماضی بعض او
اَوّل کلام‌ده بولوب همزه تلفظ ایدلادر شول سببدان کتا
اسقاط ایدلمادی • اوزنکنه ایتمك ممکن اولوردای بو
تورسون اوچون • اسم فاعل اسم مفعول وباشقه مشتق
مضارع قیاسنچه‌در

(فصل فی معنی الباب)

افتعال بابی غالبا مطاوعت اوچون بولور (مطاوعت)اطا
ایدشماك بو اورنده فعل متعدی‌دن مفعول‌ده حاصل بولغ
اثرنی بیان ایتمك مراددر زید برنرسه‌نی جمع قلمق بر
اول نرسه‌جیولسه زید جمّع الشیء فاجتمع دیرلر زید مطا
شیٔ مُطاوِعْ بولور اجتمع صیغه‌سی شیٔ‌ننك مطاوعْ ایرکانین
بیان ایدادر • غممته فاغتمّ قایغورتدم آنی بس اول قایغورد
• فاسی (ولم‌نر)حروفندن برسی بولغان فعل‌ننك مطاوع
اکثرده افتعال بابندن کلور انفعال‌دن کلماس وصلته فاتصل
توتاشدردم آنی بس توتاشدی لأمتُ الجرحَ فالتأم جراحت‌نی
اونکالدردم بس اونکالدی محوت الباطل فامتحی باطل‌نی یوغالتد
بس یوغالدی مونده انمحی‌ده کلمشدر نفیته فانتفی
یوغالتدم آنی بس یوغالدی رمیت به فارتمی آتدم آنی بس
آتلدی

افتعال كاها اتّخاذ اوچون كلور . يعنى مصدرنى اصلدن اخذ اوچون كلور . اشتويت اللحم = ايت‌نى سوالتوردم يعنى كباب ايتدم ، اختبزت الدقيق = اون‌نى اكمك ايتدم وكاها تصرف ومبالغه اوچون كلور اكتسب كبى . اجتهاد ومشقت ايله كسب ايتدى ديمك ، وكاها تفاعل معناسنده فعل‌ننك طرفين‌دان صدورى اوچون‌كلور . اعتور احتور كبى‌تعاور نوبتلاشدى تجاوركورشى بولوشدى اختصم تخاصم مخاصمه قيلشدى‌ديمك . باشقه معنى‌لراوچونده وارد اولور

﴿ فصل ﴾

افتعل‌ننك‌فاسى برابرنده (ص)يا(ض)يا (ط)يا (ظ) توشسه تاء افتعل‌نى (ط) غه قلب ايدلور مذكور دورت حرف‌كا حروف اطباق ديرلر صلح ماده‌سى ننك افتعالنده اصطلح يصطلح اصطلاحا الخ ديرلر اصلده اصتلح يصتلح اصتلاحا كاها طاء مهمله‌نى صاد مهمله‌كا قلب بعدنده ادغام ايدوب اصّلح ده كلمشدر ضرب ماده‌سنده اضطرب الخ وكاها طانى ضادغه قلب وصونكره ادغام ايدوب اضّرب كلمشدر طرد ماده‌سنده اطّرد الخ اطترد اولوب تانى طاغه قلب اينكاج طاده ادغام ايدلكان ظلم ماده‌سنده‌اظطلم الخ ظاء معجمه‌نى طاغه ادغام برله اطّلم الخ ودخى طانى ظاء معجمه كا قلب

وادغام ایله اظلم‌ده کلمشدر

زهیر شعرنده اوچ تورلی روایت کلکان

(هو الجوادُ الذی یُعطیك نائلَهُ * عفواً ویظلم احیـ

فیظطلم)فیظّلم فیطّلم

ودخی فابرابرنده د یا ذ یا ز واقع بولسه تاء افتعل

دال‌غه قلب ایدلور درء مادسنده تانی دال‌غه قلب صونکر

دال‌نی دال‌غه ادغام ایدوب ادّرء دیورلر شاعـ

تَنحی علی الشّوك جرازاً مقضباً والهرم تذریه ادّراءً عجـ

ذکرماده‌سنده‌اذکردیورلراصل‌ده اذتکر . تانی‌دال قلوب‌اذدکـ

کلور دال مهمله‌نی ذال معجمه‌کا قلب برله اذّکر کلور ذا

معجمه‌نی دال مهمله‌کا ادغام ایدوب‌ادّکر کلور وبوغالب‌د

قول شریف وادّکر بعد امّة

زجر ماده سنده ازدجر دیورلر اصل‌ده ازتجـ

تأنی دال مهمله‌که قلب صونکره زاء معجمه‌که قلب‌برله ادغـ

ایدلمشدر کاها دال حالنچه‌ده وارد اولور قول‌شریف وقالو

مجنون وازدجر *

وعلی سبیل الشذود فا برابرنده جیم بولغانده تانی دال‌غـ

قلب کلمشدور شاعر

فقلت لِصاحبی لا تحبسانی بنزع اصوله واجدز شیحـ

---

* بابقانینی بیروچی اکر ظلم ایدلسه تحمل‌ایدوچی‌مالنده مدح در ۵

* (جرازٌ مقضب) کسکین قلچ مونده توه‌ننك تشی اراده قیلنمشدر هرم کبکان آچی اولن اوتکون تشینی تیـکاناك‌کا یونالته هرم‌نی‌بخشی‌سلکوته دیو قوة اکل برله توه‌نی مدح‌در ۵

* (لا تحبسانی) رفیقنی‌تعظیما ایکی حکمنده قیلوب‌خطا بدر شیح یاوشان دیکان اولان در صاحبی‌تامیری‌برله آلوب شغل‌لنکانده شیح ننك اوزین کیس‌سنك کفایه تامیرلرینی سووروب منی کوندورمه‌دیمك‌در ۵

(وذخى) مثال واوى و يائى لرده حرف علت تاغه قلب ايدلوب ادغام ايدلور وعد ماده سنده اتعد يسر ماده سنده اتسر ديورلر اصلده اوتعد ايتسردر بعض لغاتده ادغام ايتمايتچه اتعد ايتسر حالنده استعمال واردر شعر

فامتْ بها نُنشِدُ كلَّ المُنشَدِ ‎ ‎ وَايتَصلتْ بمثلِ ضوءِ الفرقدِ

(وذخى) عين برابرنده تابولسه تأ افتعال نى ادغام جائز بولور يقتتل ده حالتجه قالدرمق وفتحهٔ تانى ماقبلنه ويروب ادغام ايدوب يَقَتِّل وهم ادغام اوچون تأ اولى فتحه سنى اسقاط بعدده ساكن اولان قاف قه كسره ويروب ادغام ايدوب يِقِتِّل ديمك جائزدر عين برابرنده صاد ياكه دال بولغانده دخى اوچ صورت جائزدور يختصم يهتدى يَخَصِّم يَهَدِّى يَخِصِّم يِهِدِّى • عين برابرنده ث د ز س ش ص ض ط ظ بولغانده دخى اوشبو قياس اوزره ادغام جائز اولور ماضى ده بعضلر دخى ادغامنى تجويز ايتمشلر اقتتل اختصم ده قَتَّلَ خَصَّمَ كسر فأ الفعل ايله واما فتحه ايله تفعيل ماضى سيله التباس بولدقدان جائز توكلدر ادغام ذكر همزه ايله فتح فأ وكسر ايله بعضلر قاشنده جائزدر اَقَتَّلَ اَخَصَّمَ اِقِتَّلَ اِخِصَّمَ كبى مصدر دخى خِصّاما اِخِصّاما كلمشدر باشقه تصرفلر مضارع قياسنچه در *

* محبوبه بقعهٔ مذكوره ده انشاء شعر ايدوب توردى فرقدين اتصالى كبى عاشقينه ملاقات ايتدى مضمونندادر
٥

فصل فی الامثله سالم

احتسب یحتسب احتسابا محتسب الخ *

(مضاعف) احتج یحتج احتجاجا محتج لم یحتج الخ
محتج اسم فاعل بولسه اصلده مُحْتَجِجٌ . مشترك اولسه محتج
بولوز احتج صیغه‌سی امر ایله ماضی آراسنده مشترکدر *
(مثال واوی) اتضح . یتضح ، اتضاحا ، متّضحٌ ، متضح
لم یتضح ، لایتضح ، اتضح . لیتضح . لاتتضح ، اصلده اوتضح
یوتضح . اوتضاحا (مثال یائی) اتسر ، یتسر ، اتسارا الخ
اصلده ایتسر ، ییتسر الخ (اجوف واوی) اِقْتَاتَ ، یقْتَاتُ
اِقْتِیَاتًا ، مُقْتَاتٌ ، لم یقتت ، لایَقْتَاتُ ، اقتت ، لیقتت ، لاتقتت
اقتات اقتاتا ، اقتاتوا ، اقتاتت ، اقتاتتا ، اقتتن ، اقتتّ
اقتتُّما ، اقتتم ، اقتتی ، اقتتما ، اقتتن ، اقتتُّ ، اقتتنا
اقتیات اصلده اقتوات مقتات اسم فاعل بولسه اصلده مقْتَوِتٌ
اسم مفعول بولسه مقتَوت‌در (اجوف یأی) اکتال ، یکتال
اکتیالا ، مکتال ، لم یکتل ، الخ (ناقص) اختفی ، یختفی
اختفاء ، مختفی ، مختفی ، لم یختف . لایختفی ، اختَف ، لیختف
لاتختف (لفیف مقرون) احتوی . یحتوی . احتواء ، محتوی
محتوی ، الخ (لفیف مفروق) اتقی . یتقی ، اتقاء ، متّقی
متقی ، لم یتّق ، لایتقی ، اتّق ، لیتق ، لاتتق
اتقی اصلده اوتقی اتعد اتضح کبی واونی تاغه قلب ایدوب

ادغام قلنور اتّقى یای متحرك بولوب ماقبلی مفتوح اولدقندن الفكا قلب ایدلور . یتقی اصلده یوتقیُ واونی تا قلوب ادغام بعدنده یاغه ضمه ثقیل اولدقندن اسقاط ایدلوب یتّقی ایدلمشدر *

﴿ الباب الخامس باب الانفعال فصل ﴾

اوشبو بابده حرف زائدلر همزهٔ وصلیه ایله نوندر همزه انفعالدهكی كبی ماضیده ابتدأ كلام بولغانده تلفظ ایدلوب آلدنده بولغان كلمهكا یاحرفكا وصل حالنده تلفظ قلنمای مجرد كتابتده قالور ماضیدن باشقه تصرفلرده تلفظده وكتابتده ساقطدر

﴿ فصل ﴾

انفعال بابی فعلكا مطاوعت اوچون كلور قطعته فانقطع كیسدم آنی بس كسلدی كسرته فانكسر صندردم آنی بس صندی وعلی سبیل الندرة افعلكا مطاوع بولور اسفقت الباب فانسفق ایشوكنی قایناردم یابدوم بس قایندی ازعجته فانزعج قوباردم آنی بس قوبدی (ودخی) علاج بولغان یعنی حصولنده اعضانینك دخلی بولغان فعلكه مطاوع بولور . بس علمته فانعلم عدمته فانعدم دیمك جائز بولماس علم عدمنینك بر اعضاءٔ ظاهرهكا توقفی بولماغان اوچون

﴿ فصل فی الامثله سالم ﴾

انسحبَ، ینسحبُ، انسحاباً، منسحبٌ، منسحَبٌ، لم ینسحبْ

لاينسحب . انسحِبْ ، لينسحِبْ ، لاتنسحِبْ

(مضاعف) انقضّ . ينقضُّ . انقضاضا ، منقض ، لم ينقض

لاينقض ، انقض . لينقض . لاتنقض

(اجوف واوى) انقاد ، ينقاد ، انقيادا ، منقاد ، لم ينقاد ، الخ

(اجوف يائى) انقاس ، ينقاس ، انقياسا ، منقاس . الخ

(ناقص) انجلى ، ينجلى ، انجلاءً ، منجلِى ، مُنجَلى ، لم ينجل ، الخ

انجلى ، ينجلى اصلده انجلو ، ينجلو در . واو طرف كلمه‌ده بولوب ماقبلى غير مضموم بولارقدن ياغه قلب ايدلوب صونكره ماضى‌ده ياى الفكا قلب ايدلور مضارع‌ده يانينك ضمه‌سن طرح ايدلور (لفيف) انزوى . ينزوى ، انْزِوَاءً منزوِى ، منزوًى ، الخ لفيف مفروق اولماغاندور

﴿ الباب السادس باب الافعلال فصل ﴾

افعلال بابنده حرف زائدلر همزهٔ وصليه ايله بر لام در تفعيل بابى‌نينك عيننده اولغان اختلاف كبى موند‌ه‌ده بعضلر لام اولى ساكنة بعضلر لام ثانيه زائد ديديلر *

﴿ فصل ﴾

اوشبو باب مبالغه اوچون بولور ودخى الوان وعيوب‌دان اولور وغير متعدى اولور *

﴿ فصل امثله ﴾

احمر . يحمر ، احمرارا ، محمر ، لم يحمر . لايحمر . احمر . ليحمر

لاتحمر

یا تمیر . هر قایولرنده لام الفعل برابرنده اولان راءِ شده‌لی دور
(اجوف واوی) اسود، یسود، اسوداداً، مسود، لم یسود
لا یسود . اسود ، لیسود ، لاتسود ،
(اجوف یائی) ابیض . یبیض ، ابیضاضا . مبیض . الخ

﴿ ناقص ﴾

ارعوی . یرعوی . ارعواءً . مرعوی . لم یرعو، لایرعوی
ارعو . لیرعو . لاترعو . ارعوی : اصلده ارعوو اولوب
واو طرف کلمه‌ده بولندقندن یاغه قلب ایدلوب صونکره
یای الفه قلب ایدلمش‌در *
صرف ارعوی. ارعویا. ارعووا. ارعوت، ارعوتا. الخ
یرعوی اصلده یرعوودر واو یاغه قلب صونکره ضمه‌سی طرح
ایدلمش‌در . اصل وزن باب کبی ادغام ایدلکان ارعوّ
یرعوّ دیو اجتماع واوین سببلی ثقل کلمه لازم کلدکندن
خصوصا مضارع‌ده ضمه‌لی واولر بولماقی زیاده ثقلنی موجب
نس ادغام‌سز افعلل یفعلل وزنلرنده قالور *

﴿ الباب السابع باب التفعل فصل ﴾

بو بابده حرف زائد تاو برعین‌در اوشبو تفعل بابنده وتفاعل
بابنده وتفعلل بابنده حرف مضارعتی تاء بولغان وقتده
بر تانی حذف جائز بولور (فانت له تصدی) (تنزل
الملائکة) کبی اصلده تتصدی تتنزل‌در اوشو سببدن

مذکور اوچ باب‌ننك امرلری تالی وتاسز ایکی روشلی کلور تفصح فَصَّحْ کبی . باب‌ننك اوزان مشتقاتی ماضی (تفعل) مضارع (یتفعل) اسم فاعل (متفعل) اسم‌مفعول (متفعل) جحد (لم یتفعل) نفی (لایتفعل) امربی‌لام (تفعل) یاکه (فعل) امربالام (لیتفعل) نهی (لاتتفعل)

﴿ فصل ﴾

فی معنی الباب اوشبو باب تعدیه اوچون بولغان فَعَّلَ‌کا مطاوعت اوچون کلور کسّرته فتکسّر علّمته فتعلم کبی ودخی نسبت اوچون بولغان فعل‌که مطاوعت اوچون‌بولور قیّسته فتقیس قیس قبیله‌سنه نسبت ویردم آنی بس قیسلندی یعنی قیس‌کا نسبت‌لندی نزرته فتنزر نزارلادم یعنی نزار قبیله‌سنه نسبت‌لادم آنی‌بس نزارلندی ودخی‌تکلف‌اوچون کلور تشجع کبی باطرلاندی دیمك ودخی فاعل‌ننك اصل فعل‌نی اتخاذی اوچون کلورتوسد بالتراب کبی توفراق‌نی وِساده یاصدق توندی ودخی اصل فعل‌دن برجانب‌ده بولمق اوچون بولور تَهَجَّدَ کبی‌هجوددن نون‌یوقوسندان برجانب بولدی . ودخی اصل فعل ننك برم برم حاصل بولمافنه دلالت اوچون بولور تجرع الماءَ صونی جرعه جرعه بولم بولم اچدی تفهم برم برم فهملدی

ودخی‌استفعل معناسنده اعتقاد اوچون کلور تکبر تعظم کبی

الوغ صابدی اوزنی الوغ اعتقاد ایندی دیمك
. کاها فعّل معناسنده کلور تخلص کبی خلص معناسنده
تخلّص من غفلة الغيّ منعما * وکنت زمانا فی ضمان اساره

﴿ فصل فی الامثله سالم ﴾

تفصح یتفصح تفصحا متفصّح متفصّحٌ لم یتفصح لایتفصح تفصح
لیتفصح لاتتفصح
مضاعف تجدد یتجدد تجددا متجدِّدٌ متجدد الخ

مثال واوی تورد یتورد توردا متورد الخ
مثال یائی تیسر یتیسر تیسرا متیسر الخ
اجوف واوی تصور یتصور تصورا متصور الخ
اجوف یائی تحیر یتحیر تحیرا متحیر الخ
ناقص تقضی یتقضی تقضیاً متقضی الخ

تقضّی اصلده تقضّیٌ در ما قبل یاغه کسره ویرلوب یانك
ضمه‌سنی اسقاط بعدنده اجتماع ساکنین بولوب یانی حذف
ایدلور تقضّ قالور فتحه‌لی وقتده یاثابت اولور تقضیاً
دیولور
(لفیف مقرون) تروی یتروی ترویا متروّی الخ
(ودخی) تزیّ یتزیّ تزییاً متزیّ الخ
(لفیف مفروق) توفی یتوفی توفیا متوفٍّ متوفّی الخ

الباب الثامن ، باب التفاعل ، فصل

بو باب ده حرف زائد تا والف در اوزان مشتقاتی ماض
(تَفَاعَلَ) مضارع (يَتَفَاعَلُ) اسم فاعل (متفاعِلْ) اسم
مفعول (متفاعَلٌ) جحد (لم‌يتفاعل) نفی (لايتفاعل)امر
بی‌لام (تَفَاعَلْ) ياكه (فَاعَلْ) امر بالام (ليتفاعل) نهی
حاضر) لاتتفاعل) ياكه (لاتفاعل)

فصل

اوشبو تفاعل بابی فعل ننك ايكی ياكوب‌كشی اراسنده
اشتراكی اوچون بولور كوب كشی‌لار هر قايوسی صريحا
فاعل بولورلر فَاعَلَ‌وقتنده برمفعول‌كا اوتكان بولسه تفاعل
وزننده بولغاچ اصلا اوتماس ضارب زيدٌ عمرًا صورتنده
تضارب زيدٌ وعمروٌ ديولور اكر فاعل ايكی مفعول‌كا
اوتكان بولسه تفاعل بولغاچ برمفعول‌كا اوتار
نازعت زيدا الحديث‌ده تنازعنا الحديث ديولور
وكاهافاعل‌كا مطاوع‌بولور باعدت زيدًا فتباعد كبی = يراق
بولدم زيددن . بس يراق‌بولدی زيد ديمك‌در *
وكاها اوزنده بولماغان نرسه‌نی تكلف برله اظهار ايتمك
اوچون بولور آوروبولماغان كشی آورو صورتنی كورسانس
تمارض ديرلر = بلكان آدم بلمامش‌كاصالونسه تجاهل‌ديرلر
اماتفعل‌ده بولغان تكلف بولماغاننی بولدرمق اوچون‌د
مونده مجرد بار كورسانمك اوچوندر

فصل

افتعالده ذکر ایدلکان ادغام حرفلری‌نڭ برسی تفاعل‌نڭ فائی برابرنده واقع اولسه تاء تفاعلنی ساکن ایدوب حروف مذکوره‌کا ادغام قلمق جائز بولور ماضی‌ده ابتداء اوچون همزهٔ مکسورهٔ وصلیه کلتورورلر

تدارك‌ده ادّارك یدّارك‌ده یدّارك تداركًا ده ادّاركًا دیولور

تثاقل یتثاقل‌ده اثّاقل یثّاقل دیورلر ـ تفعل بابنده دخی اوشبو حکم جاریدر

تدثر یتدثرده ادّثر یدّثر مدّثر مدّثر الخ دیورلر

فصل فی الامثله سالم

تدارك یتدارك تداركا متدارك الخ

(مضاعف) تصامّ یتصامّ تصامًّا متصامٌّ الخ

(مثال واوی) توارث یتوارث توارُثا متوارث الخ

(مثال یائی) تیاسر یتیاسر تیاسرًا متیاسر الخ

(اجوف واوی) تجاوب یتجاوب تجاوبا متجاوب الخ

(اجوف یائی) تزاید یتزاید تَزَایُدًا متزایِدٌ متزایَدٌ الخ

(ناقص واوی) تصابی یتصابی تصابیا متصابی الخ

بو تصرفلر اصل‌واوی اولوب طرف کلمه‌ده اولدقندان‌واونی یاغه قلب ایدوب هریائی ماضی مضارع‌لرده الفکا قلب ایدلمش‌در مجزوم‌لرده دخی جزم قاعده‌سنچه‌عمل ایدلمش‌در

---

* (افتعال) ده عین برابرنده تاء ثاء خاء د ز س ش ص ض ط ظ بولسه تاء افتعالنی حروف مذکوره‌کا ادغام جائز اولور دیو ذکر ایدلمش ایدی منه ۵

(لفيف مقرون) تداوى . يتداوى، تداويا، متداوى، الخ

(لفيف مفروق) توارى، يتوارى، تواريا، متوارى الخ

(القسم الثالث) اوچ حرف آرتدرلغان قسم‌در

﴿ الباب التاسع ، باب الافعيلال ، فصل ﴾

بو بابده حرف زائدلر همزهٔ وصليهٔ مكسوره عين‌دن صونكره اولغان الف وبر لام *

(اوزان مشتقات) ماضى (افْعَالَّ) مضارع (يَفعالُّ) اسم فاعل (مُفعالّ) جحد (لم يفعالّ) نفى (لا يفعالُّ) امر بى‌لام (افعالّ) امر بالام (ليفعال) نهى حاضر (لاتفعال) هر قايولرنده اصل‌ده ايكى لام اولوب ادغام اولنمشدر *

﴿ فصل ﴾

بو باب دخى افعلال بابى كبى. الوان وعيوب‌كا خاص در معناسى مبالغه‌در افعلال بابندن مبالغه‌نى افاده‌ده اقوى‌در

﴿ فصل فى الامثله سالم ﴾ احمار، يحمار، احميرارا، محمارًّ الخ

(اجوف واوى) اسواد، يسواد، اسويداد، الخ

(اجوف يأى) ابياضّ، يبياضُّ، ابيضاضا، اصل‌ده ابييضاضا، دريانك كسره سنى اسقاط بعدنده التقاء ساكنين سببى اوزنى ده حذف ايدلمش‌در *

﴿ الباب العاشر ، باب الاستفعال ، فصـــل ﴾

بو باب‌ده حرف زائد همزه وصليه، سين(تا)در اكر عين

برابرنده

برابرنده طا واقع بولسه استفعال تاسنى حذف جائز بولور
استطاع ده اسطاع كبى يستطيع ده يسطيع كبى *
(اوزان مشتقات) ماضى (استفعل) مضارع (يستفعل) اسم
فاعل (مستفعل در) باشقه‌لار دخى اوشبو قياس اوزره در

﴿ فصـــل ﴾

استفعال صيغه‌سى طلب فعل اوچون بولور طلب ممكن بولسه
طلب ظاهريدر بولور استكتبت زيداً زيددن كتابت
استدم اى كاتب قلدم ديمك. طلب ممكن بولماسه تقديرى
بولور استخرجت الوتد من الحائط كبى . قداق ننك
ديواردن چقمافنى استادم چقارمق اوچون اجتهاد ايتماك
سورامق حكمنده در *
ودخى فاعل‌ننك اصل فعل كا تحوّلى اوچون بولور استحجر
الطين كبى بالچق حجر - تاش بولوب اورلدى • وبرشىٔنى
برصفة اوزره تابمق ياكه صفة اوزره اعتقاد ايتمك اوچون
بولور استعظمته كبى الوغ تابدوم آنى استكرمته كريم
تابدم كريم اعتقاد ايتدم آنى ديمك وكاها فعل معناسنده
كلور استقرّ كبى قرّ معناسنه *

﴿ فصل فى الامثله سالم ﴾

استنسخ ، يستنسخ ، استنسا خا مستنسخ ، الخ
(مضاعف) استحب، يستحب، استحبابا، مستحب، مستحب الخ

(مثال واوی) استوجب . يستوجب استيجابا ، مستوجِب مستوجَبٌ الخ

(مثال يائی) استيسر . يستيسر . استيسارا ، مستيسرٌ ، الخ

(اجوف واوی) استجاب . يستجيب . استجابه . مستجيب ، آه استجابه اصلى استجوابٌ در اقامه اعلالی كبی اعلال ايدلور

(اجوف يائی) استباع . يستبيع . استباعة . مستبيع ، آه

(ناقص يائی) استهدی . يستهدی . استهداً مستهدی آه

(لفيف مقرون) استهوی ، يستهوی . استهواً . مستهوی آه

(ودخی) استحيی . يستحيی ، استحياء . مستحيِی . مستحيا لم يستحی آه استحياء مشتقاتينی اهل حجاز ايكی يا ايله استعمال ايدرلر بنوتميم يا اولی‌نی حذف ايدوب فقط بر يا ايله تلفظ ايدرلر اهل حجازچه صرف ماضی استحيی استحييا استحيوْا استحييت استحيينا استحيين استحييت آه مضارع يستحيی يستحييان يستحيون آه قران اوشبوننك وفقنچه كلمشدر قول شريف (إنَّ اللهَ لا يَسْتَحْيِي أنْ يَضْرِبَ مَثَلاً) بنو تميم لغتنچه صرف ماضی اسْتَحَی استحيا استحوا استحتْ استحنا استحيْن آه مضارع دخی شول مقايسه ايله‌در *

(لفيف مفروق) استوفی يستوفی استيفاء مستوفِی آه

﴿ الباب الحادی عشر باب الافعوعال ، فصـــل ﴾

بو باب ده حرف زائد همزه وبر عين واودر معناسی مبالغه اوچون‌در

﴿ فصـــل فی الامثله ﴾

(اوزان مشتقاتی) ماضی (افعوعل) مضارع (يفعوعل) اسم فاعل (مفعوعل) اسم مفعول (مفعوعل) جحد (لم يفعوعل) نفی (لا يفعوعل) امر بی لام (افعوعل) امر باللام(ليفعوعل) نهی حاضر (لا تفعوعل)

﴿ فصـــل فی الامثله سالم ﴾

احدودب يحدودب احد يدابا محدودب لم يحدودب آه (ناقص واوی) اعروری ، يعروری ، اعريراً ، معرورى لم يعرور آه تصريفلر همه‌سی اصلده واوی اولوب ياغه قلب ايدلمش در *

﴿ الباب الثانی عشر . باب الافعوّال . فصـــل ﴾

بو بابده حرف زائد همزه وادغاملی اولان ايكی واودر وضع‌سی مبالغه اوچوندر *

(اوزان مشتقاتی) ماضی (افعوّل) مضارع (يفعوّل) اسم فاعل (مفعوّل) جحد (لم يفعوّل) نفی (لا يفعوّل) امر بی لام (افعوّل) امر باللام (ليفعوّل) نهی حاضر (لاتفعوّل) (مثالی) اِجْلَوَّذَ يَجْلَوِّذُ اِجْلِوَّاذاً مُجْلَوِّذٌ لم يَجْلَوِّذْ لا يَجْلَوِّذُ اِجْلَوِّذْ ليَجْلَوِّذْ لاتَجْلَوِّذْ *

(المرتبة الثالثه فی الرباعی المجرد) رباعی مجرد فعلل بابی در

مشتقات

ماضی (فَعْلَلَ) مضارع (يُفَعْلِلُ) مصدر (فَعْلَلَةً فِعْلَالًا
فاعل (مُفَعْلِلٌ) اسم مفعول (مُفَعْلَلٌ) جحد (لَمْ يُفَعْلِلْ)
(لا يُفَعْلِلُ) امر بی لام (فَعْلِلْ) امر بالام (لِيُفَعْلِلْ) ن
(لا تُفَعْلِلْ) * (امثله سالم)

دَحْرَجَ . يُدَحْرِجُ ، دَحْرَجَةً ، وَدِحْرَاجًا ، مُدَحْرِجٌ ، مُدَحْر
لَمْ يُدَحْرِجْ . لا يُدَحْرِجُ . دَحْرِجْ . لِيُدَحْرِجْ . لا تُدَحْرِ
(مضاعف) صرصر . يصرصر . صرصرة ، وصرصارا ، مُصَرصِر
مصرصر . لم يصرصر . لا يصرصر . صرصر . ليصرصر ، لاتصرص
(مثال) وسوس . يوسوس . وسوسة ، وسواسا ، موسو
موسوس . لم يوسوس ، لا يوسوس ، وسوس ، ليوسوس
لانوسوس . بوماده مضاعف ولفيف مفروق‌لرغه‌ده مثال بولو
(اجوف واوی) جورب ، يجورب جوربة ، جيرابا مجورب
مجورب ، لم يجورب آه
(اجوف يائی) شيطن . يشيطن ، شيطنة ، مشيطن ، مشيطن آ
(ناقص‌واوی) قلسی يقلسی قلساة مقلسی مقلسی لم يقلس آ
(لفيف‌مقرون)ضوضی يضوضی . ضوضاة . مضوضی ، مضوضی آ
(تنبيه) سهولت ضبط‌اوچون حقيقة فعلل وزننك بولماغان
صيغه‌لرنی اوشبو فعلل بابنك ذكر ايدلدی فی الحقيقة

جورب شیطان قلسی صیغه‌لری دحرجننك ملحقاتندندر *
علماء صرف الی نوع وزن‌لرنی دحرجکا ملحق دیو حکم ایتمش‌لر
(... فعلل) شَمْلَلَ ـ شَمْلَلَةً . دحرجکا الحاق اوچون
... بر لام آرتدرلمش‌در *
(...) باب فَوْعَلَ حوقل حوقلة کبی بعضلر جورب
جوربه‌نی اوشبو قبیل‌دان صایغانلر *
(...) فیعل بیطر . بیطرة ـ بیقر . بیقرة . شیطن شیطنة کبی
(...) فعول جهور ، جهورة ، کبی *
(...) فعنل قَلْنس قلنسة کبی *
(سادس) باب فعلی قَلْسی قلساة کبی * سهولة ضبط
اوچون بعضلر بونلرنی دحرج جمله‌سندان ذکر ایتمش‌لر
* المرتبة الرابعة فی الرباعی المزید فیه * رباعی مزید
اوچ باب اوزره کلور *
(باب اول) تفعلل یتفعلل تفعللا الخ حرف زائد نادر
فعللکا مطاوعت اوچون بولور دحرجته فتدحرج توکاراندم
من آنی بس توکارادی *
(سالم) تدحرج یتدحرج تدحرجا متدحرج لم یتدحرج
لایتدحرج تدحرج لیتدحرج لا تتدحرج *
(مضاعف) تصلصل . یتصلصل . تصلصلا . متصلصل . آه
(تنبیه) علماء صرف بش باب نی تدحرج ملحقاتندن دیمشلر *

(اوّل) باب تفعلل تجلبب تجلببا كبى حرف زائدتاوبرلامدر
(ثانى) باب تفوعل تجورب تجوربا كبى تاواو زائددر
(ثالث) باب تفيعل تشيطن .تشيطنا كبى (تايا) زائد
(رابع) باب تفعول ترهول، ترهولا كبى (تاواو) زائد
(خامس) باب تمفعل تمسكن .تمسكنا كبى تاوميم زائددر
مذكور حرفلرنى تدحرج كا الحاق اوچون زياده قلنمشدر
وبعض صرفيين تسهيل ضبط اوچون بو بش بابنى تفعلل
بابندن عد ايتمشلر *

(باب ثانى) افعنلال بابى درحروف زائده همزهٔ وصليه ونون در
(اوزان مشتقات) افعنلل يفعنلل مفعنلل لم يفعنلل آه .
ابرنشق يبرنشق. مبرنشق. لم يبرنشق. لايبرنشق.
ابرنشق ، ليبرنشق ، لا تبرنشق ،

(تنبيه) ابرنشقغه ايكى بابنى لاحق عد اينكانار برنچيسى
اقعنسس يقعنسس اقعنساسا آه . همزه ونون زائدر
ودخى الحاق اوچون برسين زياده ايدلمشدر سين زائده لام
برابرنده كى سين جنسندن اولدقندن افعنلل يفعنلل
وزننده اعتبار ايدلور * ايكنچيسى اسلنقى يسلنقى اسلنقاء
افعنلى يفعنلى افعنلاء وزننده همزه ونون زائدر ودخى
الحاق اوچون اخيرده ياء آرتدرلمشدر *

(باب ثالث) افعلّال بابى همزه وبر لام زياده ايدلمشدر

(اوزان

(اوزان مشتقاتی) اِفْعَلَلَّ یَفْعَلِلُّ مُفْعَلِلٌّ لم یَفْعَلِلَّ آه اصلده اِفْعَلْلَلَ آه لام ثانیه فتحه‌سنی ما قبلنه ویروب لام ثانیه نی لام ثالثه‌گا ادغام ایدلمش‌در باشقه‌لرده دخی اوشبو قیاس اوزره‌در (مثالی) اِقْشَعَرَّ ، یَقْشَعِرُّ اِقْشِعْرَارًا ، وَقْشَعِرِیرَةً مُقْشَعِرٌّ لم یَقْشَعِرَّ لا یَقْشَعِرُّ اِقْشَعِرَّ لِیَقْشَعِرّ لا تَقْشَعِرّ *

(بو باب) اکثر سالم ومهموزده کلمشدر وعلی الندرة اجوف کلور اِکْوَهَدَّ یَکْوَهِدُّ اِکْوِهْدَادًا آه والله اعلم ****

قد استراح قلم العبد الضعیف عالم جان بن محمد جان بن بنیامین بن علی بن قل محمد البارودی عن ترتیبه وتهذیبه بعون الله تعالی وحسن توفیقه داخل العشر الثالث من ذی الحجة من سـ۱۳۰۷ـنه سبع وثلثمائة والف والحمد لله وسلام علی عباده الذین اصطفی

صفحه	سطر	خطا	صواب
١٧	١	حرمانُ	حرمانٌ
	١	نزوانُ	نزوانٌ
١٩	٦	اقَوال	اقِوال
٢٠	١٩	اسستمك	استمك
٢٣	١٢	مقوىٌّ	مقوّى
٢٤	١٧	معروری	معُروری
٢٩	١٦	منصرٌّ	منصرٌ
٣٠	٢	ضمن	ضمه
٣٤	١٢	صغیره	اسملرده تانیث تاسی کوچك (ه) صورتنده یازلغاندن صغیره اسملی اولور
٣٦	٦	رجلُ	رجلٌ
٣٨	٢٠	برل	برله
٤١	٩	اجوبه	اجوِبه
٤٢	٧	قضوة	قضوة
٤٢	٧	هدوة	هدوة
٤٢	٧	[illegible]	نجوة

صفحه	سطر	خطا	صواب
٤٣	٨	حواجبٌ	حواجبُ
٤٥	٣	لثلاث	لثلث عشرة
٤٥	٤	الربیع	ربیع
٤٦	٦	آلتی	یدی
	٧	امر	امر ، نهی
٥٢	٢٠	نعلم	نعلم
٥٣	٤	یضرب	یضرب
٥٦	٧	شرف	شرف
٥٧	١	فاکه	فاکهة
٥٩	٧	ان* ترکع	ان تر*کع
٦١	٤	فاعلانَ	فاعلانِ
٦٢	٤	فرّ	فرّ
٦٤	٢١	افر	افر افرا
٦٥	١	فر	فر فرا
٧١	١٧	سبویه	سیبویه
٧٨	٣	الحدیث	الحدیث
٨١	١٤	لاتعیا	لا تعلا

صفحه	سطر	خطا	صواب
٨٤	٤	اجماع	اجتماع
٨٨	٢	خافِنِ	خافِنْ
٩٢	٦	ابجْ	ابجَ
٩٢	١٤	دخی وجیْ کبی اعلال لنوب وجِ	یا حرکتنی جیم کا ویروب اجتماع ساکنین سببلی یا حذف ایدلوب وجّ
٩٣	١٢	رثَهِ	رِثَه
٩٦	٢٠	ارأئه	ارائه
٩٦	٢٠	ترّهات	ترّهات
١٠٠	٦	عُمرُو	عَمْرو
١٠٩	١٨	تطیبا	تطییبا
١١٧	٢	انشاء	انشاد

الجزء الرابع

لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتّٰى تُنْفِقُوا

مِمَّا تُحِبُّونَ ۚ

دار الفتوی محمدیهٔ اورنبورغیه صوابدیدی
واذن سدیدی اوزره طبع ایدلدی

لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتّٰى تُنْفِقُوا

مِمَّا تُحِبُّونَ